ROST 101 SEPTEMBRIE 2011

Anul IX Numărul 101 Septembrie 2011 Preţ 5,9 lei / 3 euro www.rostonline.ro

ROST

revistă de cultură creştină şi politică

Crucea românităţii

Românitatea e plină de răni, de la Nord la Sud şi de la Vest la Est. Suferinţele ei alcătuiesc o cruce peste ţara-mamă. O cruce a cărei inimă, Harghita – Covasna, sîngerează azi cel mai tare. Una care poate fi răscumpărătoare în veşnicie sau numai chinuitoare în veac.

Repere

Mihail Manoilescu, politicianul patriot

Anchetă

De ce preferă tinerii concubinajul cununiei

Premieră

Ultimul interviu al părintelui Petroniu

CRUCEA ROMÂNITĂȚII

CLAUDIU TÂRZIU
claudiu.tarziu@rostonline.org

Credința creștină înseamnă jertfă din iubire. Hristos nu a urcat Golgota într-un car al desfătărilor, însoțit de lăutari. El ne-a arătat calea: „Ia-ți crucea și urmează-Mi Mie!“. Nu există desăvîrșire duhovnicească și, implicit, nici salvare fără jertfă (se înțelege, nu neapărat de sînge). Dar suferința Mîntuitorului nu a fost prețul păcatului, căci El este neprihănit, ci dovada iubirii Sale față de oameni. Acesta e modelul pe care trebuie să-l urmăm. Dacă sacrificiul nu vine din dragoste (pentru Dumnezeu și pentru aproapele), nu are valoare răscumpărătoare.

Iată rostul vieții creștinului: să iubim și toate să le suferim pentru dragostea noastră.

În raport cu acest sens al existenței, cîți dintre noi putem spune că sîntem creștini?

Faptul că nu mai trăim profund credința ne determină să încercăm să evităm orice inconfort, darămite vreo suferință efectivă. Iar cînd totuși durerea ne ajunge, o percepem ca pe o pedeapsă, nu ca pe o bucurie. Și pe bună dreptate, căci necazul este consecința păcatelor noastre.

Ceea ce este valabil pe plan personal e, desigur, și la nivelul neamului. Fărădelegile pe care le săvîrșim ne aduc pe cap conducători ticăloși, catastrofe naturale și popoare străine care ne asupresc. Ne vedem crucificați, dar nu înțelegem de ce. Crucea ne rămîne semn al supliciului, nu cale spre înviere.

Așezați sub semnul crucii dintru început, ca popor născut creștin, noi, românii, părem a nu mai conștientiza astăzi nici datoria pe care o avem față de Dumnezeu, nici pe aceea față de noi înșine. Iar suferințele personale și comunitare riscă să ne fie numai spre caznă, nu și spre mîntuire.

Așa se face, de pildă, că românitatea sîngerează de la un capăt la altul. Și nu de azi, de ieri. Dar noi continuăm să căutăm, în zadar, cauze și remedii în exterior.

Dacă unim prin linii imaginare rănile românității, deasupra României și în imediata vecinătate a granițelor ei actuale, ni se arată o cruce dublă. O cruce a Sfîntului Andrei, din Maramureșul istoric pînă în Cadrilater și de la Chișinău pînă la Malainița, în Valea Timocului. Și o altă cruce de la Cernăuți pînă la Veliko Tîrnovo, și de la Gyula pînă la Odesa. Amîndouă trec peste inima țării, Harghita – Covasna, în care se împlîntă tot mai adînc pumnalul maghiar. Românii sînt prigoniți pentru că sînt români înăuntrul României aproape la fel de mult ca în afara ei. Și sîntem atît de slabi sufletește încît nu mai avem reacție. Pentru că, din toate punctele de vedere, sîntem mai puternici – sau cel puțin la fel de tari – ca maghiarii, bulgarii, sîrbii și ucrainienii, dar nu mai avem inimă pentru cauza națională și nici nu mai pricepem rostul neamului românesc în planul divin.

Micile grupuri de rezistență națională care au rămas pe poziții n-au sorți de izbîndă de unele singure. Este nevoie de pocăința, rugăciunea și strădania întregii națiuni. Cum spunea odată părintele Iustin Pârvu, de la Mănăstirea Petru Vodă (Neamț), dacă măcar un ceas am pleca toți genunchii la rugăciune, Dumnezeu ar face minuni cu noi.

Însă, cine să ne spună care e ceasul acela și să ne mobilizeze? Avem nevoie de o nouă generație jertelnică și mărturisitoare, care, pe urmele generației interbelice, dar ferindu-se să repete greșelile acesteia, să ridice crucea românității de la stadiul de lemn de spînzurare la cel de izvor de viață veșnică. Este posibilă din nou o astfel de generație? Optimismul eshatologic mă face să cred că da. ■

ROST

revistă de cultură creştină şi politică

FONDATĂ 2002

Anul IX • Numărul 101 • Septembrie 2011

Fotografiile reproduse pe copertele 1 şi 4 sînt realizate de **Irinel Cîrlănaru**

Editor Asociația „Rost“, Str. Vulturilor nr. 8, sector 3, Bucureşti
Corespondență O.P. 23 – C.P. 27, sector 6, Bucureşti **Telefon** 0740.103.621
Email revistarost@rostonline.org **ISSN** 1583-6312
Tipar Grupul de presă şi tipografie ROMPRINT

REPERE

SUB SEMNUL SFINTEI CRUCI

RĂZVAN CODRESCU

42

36

REPERE

„OMUL ESTE OM CÎND TINDE SPRE DUMNEZEU“

AGORA

ÎN ACEST NUMĂR SEMNEAZĂ

Ioan Bucur, publicist
George Căbaş, profesor, publicist
Dragoş Cârciga, istoric
Răzvan Codrescu, scriitor, ultima carte publicată: *Crucile pustiei: poeme neptice* (Ed. Christiana, Bucureşti, 2010)
Alina Ioana Dida, medic, traducător, a tradus *Revoluția franceză*, autor Albert Soboul

REPERE

Mihail Manoilescu

POLITICIANUL PATRIOT

Mihail Manoilescu (1891-1950) a fost unul dintre oamenii politici profesioniști ai acestei țări, azi – un patriot uitat. Inginer și economist, om politic și diplomat, este primul român menționat în istoria doctrinelor economice moderne cu o lucrare originală, *Teoria protecționismului și a schimbului internațional*. Am ales să-l evocăm nu numai pentru exemplaritatea personalității lui, ci și pentru funcția trezitoare a mărturiilor sale. Și am găsit potrivit să alegem cîteva episoade din *Memoriile* sale – un veritabil document istoric – care zugrăvesc evenimente istorice, personalități și modul de lucru al oamenilor politici și al presei vremii.

DOCUMENTAR

ALINA IOANA DIDA

26

AGORA

CUPLUL

ÎNTRE CONCUBINAJ ȘI CUNUNIE

Andreea Tulban, psiholog

CĂSĂTORIA DE PROBĂ ȘI TRĂIEȘTE CLIPA

10

AGORA

TĂCEREA EUROPEI DE EST

PAUL NISTOR

22

LITERATURĂ

Dante Alighieri

Divina Comedie în noua versiune românească a lui Răzvan Codrescu

PURGATORIUL

Cîntul XXIII

60

AGORA

UN PROIECT ANTINAȚIONAL: ORDOLIBERALISMUL

ROMÂNIA ESTE UN STAT SLAB, CARE FIE NU ȘTIE SĂ IMPOZITEZE, FIE ESTE INCAPABIL SĂ COLECTEZE.

16

REPERE

LITERATURĂ

DECANTĂRI

ÎN ACEST NUMĂR SEMNEAZĂ

Elena Dulgheru, critic de film, jurnalist, poet, traducător, doctor în cinematografie și media, autor al volumelor: *Tarkovski. Filmul ca rugăciune* – Premiul Uniunii Cineaștilor (2002) și *De vorbă cu Marina Tarкovskaia* (2004)
Paul Ghițiu, scriitor, regizor și publicist, ultima carte publicată: *Reabilitarea politicii* (2000)

ÎN ACEST NUMĂR SEMNEAZĂ

Paul S. Grigoriu, muzician, publicist
Mădălin Iacob, jurnalist
Sorin Lavric, scriitor, traducător, doctor în filosofie, ultima carte publicată: *10 eseuri* (2010)
Paul Nistor, doctor în istorie, cercetător la Institutul „A.D. Xenopol“ – Iași, ultima carte publicată: *Înfruntînd vestul. PCR, România lui Dej și politica americană de îngrădire a comunismului* (2005)

ÎN ACEST NUMĂR SEMNEAZĂ

Viorel Patrichi, jurnalist, ultima carte publicată: *Ochii și urechile poporului. Convorbiri cu generalul Nicolae Pleșiță* (2001)
Dan Stanca, scriitor, ultima carte publicată: *A doua zi după moarte* (roman, 2011)
Claudiu Târziu, jurnalist
Cătălin Tîrcolea, muzician

DIALOG CU CITITORII

Întreruptă mai multă vreme din pricini care țin de bucătăria Redacției, iată că reluăm acum rubrica noastră de dialog cu cititorii. Vor apărea aici sesizările, sugestiile și opiniile dvs. privitoare la revistă, la subiectele pe care le tratăm sau la subiectele care ar trebui să le abordăm, ca și răspunsurile Redacției la scrisorile dvs., fie ele trimise prin poșta clasică sau prin cea electronică. O mai bună legătură între cei care fac și cei care citesc această revistă ar putea duce și la un conținut mai bun al publicației noastre. Vă îndemnăm, așadar, să nu ezitați să ne scrieți!

Mai mulți cititori ni s-au plîns că găsesc foarte greu revista noastră pe piață. Am anunțat încă de acum doi-trei ani, că renunțăm la marii difuzori de presă (de tipul falimentatei Rodipet), pentru că nu-și onorează cum se cuvine obligațiile. Încercăm să dezvoltăm un sistem de distribuție mai bun, dar pînă atunci modalitatea cea mai la îndemînă și cea mai sigură de a vă procura revista rămîne abonamentul.

Domnule Octavian Carp (Tg. Neamț), vă mulțumim pentru constanta dvs. preocupare față de Asociația „Rost“ și pentru felul în care încercați să contribuiți și la îmbunătățirea publicației. Articolul despre situația învățămîntului este interesant prin abordare și îndreptățit în indignare, dar un pic cam lung și, mare cusur, scris de mînă. Dacă ați putea reveni cu o variantă mai succintă și pe suport electronic, textul ar putea apărea în unul din numerele viitoare ale revistei.

Domnule Liviu Băiețel (Eforie Nord), am primit scrisoarea dvs. de intenție, însoțită de celelalte documente necesare aderării la Asociația „Rost“. Ne bucură interesul pe care îl arătați. pentru organizația noastră și că doriți să vă implicați pentru atingerea obiectivelor ei. Cum aveți calități incontestabile (o dovedește și CV-ul, și felul în care ne scrieți), sîntem încredințați că vom putea face treabă bună împreună. Sistemul nostru de admitere de noi membri este însă unul riguros și structurat în mai multe etape. Nădăjduim să parcurgeți aceste etape cît mai repede. Pentru detalii, vă vom contacta direct.

Le mulțumim tuturor cititorilor care ne-au transmis felicitări şi gînduri bune cu prilejul apariției numărului 100 al ROST-ului. Mesajele dvs. de prietenie şi prețuire (şi de data aceasta, dar şi cele pe care ni le-ați transmis cu ocazia unor sărbători) ne încălzesc inimile şi ne dau aripi pentru a continua acest proiect în care dificultățile par de multe ori insurmontabile. Ne dovediți că nu sîntem singuri şi că merită să facem orice efort pentru a vă pune pe masă în continuare revista, cît ne-or ține puterile. După cum vedeți, fidelitatea dvs. este răsplătită începînd cu această ediție a ROST-ului printr-o formulă editorială şi grafică mult îmbunătățită. Să ne ajute Dumnezeu să creştem tot aşa dintr-o sută într-o sută de numere!

Reamintim celor care doresc să colaboreze la ROST că textele trebuie culese pe computer, atent corectate, să aibă cel mult 7.000 de semne (cazurile în care subiectul necesită un spațiu mai mare vor fi discutate punctual), scrise la un rînd, cu corpul de literă 12.

O VESTE BUNĂ PENTRU AMERICANI. O FI ŞI PENTRU NOI?

ÎN CIUDA FAPTULUI că tot mai multă lume vorbește de sfîrșitul printului, americanii, atît cei în vîrstă, cît și cei tineri, rămîn conservatori și preferă să-și cumpere ziarul sau revista preferată în format tipărit, decît să citească știrile pe internet – scrie site-ul Reporter Virtual.

Un sondaj realizat de publicația AdAge și citat de Wall-Street.ro arată că 93% dintre americanii cu venituri anuale de cel puțin 100.000 de dolari citesc revistele preferate în format tipărit, iar 86% din ei preferă și ziarele print. Mai puțin de 7% au declarat că citesc reviste și ziare folosind tabletele electronice. Această tendință se menține și în rîndul cititorilor mai tineri, cu toate că era de așteptat ca aceștia să consume știri mai mult în format digital: 88% dintre respondenții cu vîrsta cuprinsă între 18 și 34 de ani au afirmat că citesc varianta printată a revistelor, comparativ cu cei 35% care optează pentru online.

În România cum o fi? După cum se mişcă piața, ai zice că mulți dintre foștii cititori nu mai citesc nimic, iar restul preferă, în majoritate, conținutul online, că e gratis... *(C.T.)*

POLIȚIA DIN COVASNA ŞI-A TRAS STEMĂ „SECUIASCĂ“

Printr-un ordin al ministrului de Interne (nr. 126/17.06.2011), privind însemnele heraldice ale structurilor Ministerului Administrației şi Internelor, a fost aprobată noua stemă a IPJ Covasna, una antiromânească. Discursul pro-UDMR şi pro-autonomie „secuiască“ a conducerii IPJ Covasna, instituție condusă de comisarul şef dr. Ioan Aron şi comisarul şef de poliție Jakab Albert-Toth, şi care formal aparține încă statutului român, se va regăsi acum şi în heraldica instituției, întrucît în ea a fost inclusă şi stema secuiască. *(D.T.)*

RUSIA „RECUNOAŞTE“ CĂ NU S-A VINDECAT DE STALINISM

REACȚIILE primitive ale unor politicieni, diplomați sau ziariști ruși la afirmațiile lui Traian Băsescu despre trecerea Prutului în iunie 1941 atestă un lucru care era evident pentru toată lumea normală: Rusia nu s-a vindecat încă de stalinism. Spuneam altădată că, din perspectiva ideologică, relansată de tandemul Putin-Medvedev, nimeni nu are voie să interpreteze adevărul istoric despre acea perioadă fără acordul Kremlinului. Ei au încremenit în proiectul Tătucului și pretind lumii întregi să nu se abată de la percepțiile bolșevice asupra istoriei contemporane. Pentru români, 22 iunie 1941 este un moment de mîndrie națională, deci de aniversare; rușii susțin că trecerea Prutului de către armata română este curată invazie și pretind că ar fi un moment de comemorat.

Românii au intrat atunci în Basarabia ca la ei acasă. Rușii transmit lumii întregi că teritoriile pe care le-au cotropit le aparțin de drept. De altfel, Comunitatea Statelor Independente este o mască sub care Kremlinul vrea să refacă imperiul. Același scop are și pretinsa Uniune Vamală. Iată de ce Chișinăul trebuie să rupă pisica: ori merge cu Europa și, prin urmare, iese din CSI, cum au procedat țările baltice, pentru a da un semnal clar și definitiv spre Bruxelles, ori rămîne în CSI și acceptă transnistrizarea totală. Nu există a treia cale. *(V.P.)*

ROMÂNIA JUNĂ CU JUMĂTATE DE GURĂ

LIGA STUDENȚILOR Români din Străinătate (LSRS) a organizat în perioada 12-15 august evenimentul „România Jună“. În primele trei zile, la Institutul Bancar Român s-a desfășurat forumul „România Jună“, care a reunit numeroși experți români cu scopul de a trasa un program pe 30 de ani pentru dezvoltarea țării. În ziua Adormirii Maicii Domnului, 15 august, participanții la „România Jună“ au mers în pelerinaj la Mănăstirea Putna, unde reprezentanții LSRS au prezentat concluziile preliminare ale forumului, au depus coroane de flori și au serbat împlinirea a 140 de ani de la primul congres al studenților români de pretutindeni. Aproximativ 100 de tineri, îmbrăcați în costume naționale și purtînd drapele, au participat la Sfînta Liturghie, apoi au mers la masa cîmpenească din livada mănăstirii.

După amiază s-a desfășurat Congresul „România Jună“, deschis cu o rugăciune de către ÎPS Pimen, Arhiepiscopul Sucevei și Rădăuților, urmată de intonarea imnului național și de citirea unui mesaj din partea Patriarhului Daniel. „Ne bucurăm cînd tinerii Bisericii noastre, în pofida crizei materiale și spirituale pe care o traversează societatea actuală tot mai secularizată, intensifică viața lor duhovnicească, prin mărturie și misiune creștină, cu fidelitate și dragoste față de valorile perene ale credinței și neamului românesc“, a transmis PF Daniel. Acesta a precizat ca inițiativa Ligii „arată că iubirea de patrie înseamnă în același timp rugăciune și gîndire creatoare, afecțiune și acțiune pentru România“.

La rîndul său, ÎPS Pimen a ținut un scurt cuvînt în care a îndemnat la „unitate, unire în gînd, în simțire și în lucrare, pentru că sîntem fiii aceluiași pămînt“.

Președintele LSRS, Sebastian Burduja, a continuat seria discursurilor, precizînd că „România Jună este un demers pur civic, fără nici un fel de aspirații politice“. V-am reproduce concluziile Forumului dacă n-ar fi de tot plate și lipsite de orice însuflețire – declarații conforme, stropite cu nițel patriotism fără vînă și morală cu vag iz creștin.

Adevărul e că, dincolo de efortul de organizare, care merită aplaudat, și de afirmațiile principiale de la început, „România Jună“ a fost timorată. După ce, înaintea evenimentului, cîțiva stîngiști cu state vechi au vehiculat la adresa LSRS, în presă, pe bloguri și site-uri acuzații de extremism, fundamentalism religios, intoleranță etc., bieții noștri studenți s-au speriat și au muiat tonul, au rectificat declarațiile, au cîrmit cu totul spre „corectitudinea“ politică. Junii au simțit pe pielea lor ce înseamnă să fii în răspăr cu sistemul și, după cum au fost educați în Occident, s-au repliat strategic. Altfel, nu i-ar mai fi susținut nici BNR, nici diferite fundații și nici chiar ierarhia bisericească. Din păcate, nu credem că adie prea mari speranțe nici de la studenții noștri din străinătate. Altădată, „bonjuriștii“ făceau revoluții... *(R.R.)*

BĂDILIȚĂ A TRECUT „JURIDIC“ LA GRECO-CATOLICI

SCRIITOR și doctor în istoria creștinismului timpuriu, Cristian Bădiliță s-a făcut remarcat, în ultimii ani, din păcate, mai ales prin atacarea Bisericii Ortodoxe Române și prin tot felul de abordări... literare ale ortodoxiei (care l-au făcut să fie, printre altele, de acord cu ÎPS Nicolae Corneanu cînd s-a împărtășit la catolici).

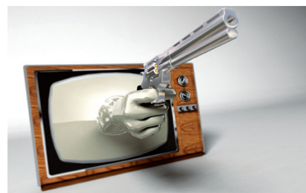
Spre sfîrșitul lunii iulie, a anunțat că a trecut „sub jurisdicția Episcopiei greco-catolice de Oradea“, susținînd că și acolo tot de ortodoxie e vorba, deci, în opinia sa, rămîne ortodox. Un asemenea gest este demn de al altui rătăcit care anunța, acum cîteva luni, că se autosuspendă din BOR. Oamenii ăștia se cred într-un partid politic. Ce dacă îl schimbă pe unul cu altul, de vreme ce ideologia e aceeași?

Să vedem însă partea bună a trebii: măcar de-acum nu mai există confuzii, iar atacurile lui Bădiliță nu vor mai fi percepute ca ale unuia din interiorul BOR. Deși, la cît de intempestiv e, Bădiliță se poate răzgîndi oricînd. *(C.T.)*

TELEVIZORUL NE RUPE FILMUL

CERCETĂTORII australieni au arătat într-un studiu, citat de descopera.ro, că fiecare oră petrecută în fața televizorului, după vîrsta de 25 de ani, reduce durata de viață cu 22 de minute. „Potrivit estimărilor noastre, privitul la televizor este la fel de nociv ca fumatul și obezitatea“, susține dr. Lennert Veerman de la Școala de Sănătate Publică a Universității din Queensland, Brisbane. *(R.V.)*

INVESTITORI ROMÂNI,

FORUM INVEST a organizat la București o dezbatere pe teme de agricultură. Vasile Bumacov, ministrul Agriculturii de la Chișinău, a adus indirect argumente pentru o idee obsesivă mai veche: reunificarea românilor. Avem același patrimoniu: pămîntul vechii Dacii. Trebuie să reînvățăm să-l prețuim, deocamdată prin voința cîtorva fermieri care dau performanță. Primul pas este dotarea tehnică. (Iar îmi amintesc cum au distrus ciracii lui Ion Iliescu „Tractorul“ Brașov, încît am ajuns să cumpărăm tractoare chinezești, care se rup pe cîmp...). Al doilea pas este să investim împreună cu basarabenii în procesarea produselor. Să nu mai exportăm materie primă, ca primitivii. Românii de pe ambele maluri ale Prutului pot deveni o forță pe piața mondială a produselor alimentare – spre Est sau spre Vest. Învață greu, dar realitatea îi obligă. Au trecut două decenii și abia acum, au început să apară societăți mixte în transporturi. Trebuie să procedăm la fel în agricultură. „Investitori români, vă rugăm, treceți Prutul!“, a spus ministrul Vasile Bumacov, fără să se mai preocupe dacă se supără Vladimir Putin. Acesta este drumul spre adevărata reîntregire națională. Cum spunea altădată Mircea Druc: „Nu vorbiți de Unire. Uniți-vă!“

Pentru scepticii cu nas subțire de la București, trebuie spus că județele Botoșani, Iași, Vaslui nu rezistă în fața județelor paralele de peste Prut, dacă facem o analiză a performanțelor din agricultură. Abia județul Galați aduce performanță de nivel european în agricultură, însă și acolo, doar la nivel de... oaze.

Am sintetizat cele mai interesante vorbe care s-au spus la Hotelul București despre agricultura tuturor românilor. Poate mai interesează pe cineva.

Vasile Bumacov: Am ajuns în China nu de viață bună, dar piața chineză este departe și dificilă. Piața estică este extrem de nesigură. • Cota noastră de export spre Uniunea Europeană a fost dublată prin eforturile domnului comisar Dacian Cioloș. • Agricultura reprezintă 52% din exporturile Republicii Moldova. • Noi sîntem același popor, cu aceeași istorie, tradiție,

BINE AȚI VENIT! HUĀNYÍNG!

ÎN SFÎRȘIT, guvernanții noștri au reluat relațiile cu China. E o decizie destul de tîrzie, dar poate fi salvatoare. Premierul chinez Wen Jiabao a discutat cu premierul Emil Boc despre demararea unor investiții chineze în proiecte majore din România, fiecare cu o valoare de peste un miliard de euro. Le amintim numai pe cele mai importante: reactoarele 3 și 4 de la centrala nucleară Cernavodă; canalul Dunăre-București; canalul Siret-Bărăgan; hidrocentrala de la Tarnița; centura Bucurestiului, în regim de autostradă. Partea chineză ar urma să asigure și finanțarea, și execuția lucrărilor. Chinezii își vor recupera investiția din exploatarea, în regim de concesionare pe termen lung a centralelor, canalelor și șoselelor.

Premierul chinez a pus însă condiții, după cum a spus ministrul nostru de Externe, Teodor Baconschi, participant la discuțiile româno-chineze din 15 august de la Beijing. Baconschi a declarat pentru hotnews.ro că premierul chinez s-a referit la cinci „principii de implementare“ în privința demarării acestor investiții: „În primul rînd e vorba de voința politică. Ea există – cum s-a constatat – de ambele părți.

Libertatea întreprinderilor și orientarea lor către condițiile pieței.

O abordare graduală, pas cu pas, adică dacă se intră în faza operațională cu două sau trei proiecte, finanțarea poate să meargă pe principiul vaselor comunicante: dacă unul e mai avansat, ne ocupăm cu precădere de acela.

S-a cerut eficiență economică, adică asigurarea din stadiul de studiu de prefezabilitate a surselor de finanțare pe toată durata proiectului, pentru a nu apărea sincope.

În sfîrșit, partea chineză a cerut securizarea investiției prin aportul băncilor. De aceea a apărut și ideea ca bănci din China să deschidă filiale la București pentru a sprijini pe teren aceste proiecte-pilot“. *(H.N.)*

TRECEȚI PRUTUL!

dar investitorii sînt din Paraguay, China, Coreea, Rusia, Israel. • Nu vreau să par cinic, dar Republica Moldova profită de pe urma crizei alimentare mondiale. Produsele noastre sînt solicitate în exterior: fructe, legume, produse de origine animală. • Avem nevoie de consultanță pentru fiecare fermier.

Dacian Cioloș: România va fi o forță agrară cînd va avea o bursă a cerealelor. În această zonă nu există asemenea structuri care s-au creat doar spre frontiera de vest a UE. La Marea Neagră se află doi mari jucători pentru agricultura lumii, Rusia și Ucraina, iar atragerea lor ar fi benefică pentru toți românii.

Teodor Baconschi: Mă îngrijorează apetitul șeicilor și emirilor din Golful Persic pentru pămîntul din România. Pămîntul nostru e încă ieftin. Există riscul să ne trezim cu prea mulți proprietari străini. Trebuie să mergem mai mult pe concesiuni, decît pe înstrăinări de terenuri.

În același context, noi trebuie să acționăm permanent pentru smulgerea Republicii Moldova din hățișul fără viitor pentru aderarea la Uniunea Europeană, în care Basarabia este aruncată, alături de Ucraina, Georgia, Azerbaidjan, Belarus. Iar integrarea agriculturii de pe cele două maluri ale Prutului poate deveni un argument politic și economic pentru aderare, foarte puternic la Bruxelles. *(V.P.)*

CUPLUL ÎNTRE CONCUBINAJ ŞI CUNUNIE

Andreea Tulban, psiholog

CĂSĂTORIA DE PROBĂ ŞI *TRĂIEŞTE CLIPA*

Concubinajul este rezultatul combinat al influenței modelului occidental și al distanțării față de Biserică. Tinerii de azi vor să facă mai întîi o carieră, să se realizeze profesional și social, și consideră că responsabilitatea unei familii le-ar îngreuna satisfacerea acestor ambiții. Unii spun că pentru a întreține o familie au nevoie de o locuință separată de părinți, un serviciu stabil, condiții decente pentru a crește unul sau doi copii. Alții luptă doar pentru a se afirma pe sine ca indivizi. Valorile majorității sînt date de societatea de consum: bunăstare și comoditate. Mentalitatea dominantă în societatea de consum este: „Trăiește clipa!". Dacă nu te gîndești mai departe de asta, familia nu mai înseamnă mare lucru pentru tine și așa relațiile de cuplu se rezumă la o simplă necesitate hormonală. Tot ce este în jurul nostru ne îndeamnă să trăim pentru noi înșine, pentru plăcerea noastră.

În mare parte, vinovați de această situație sînt părinții tinerilor, pentru că ei oferă copilului reperele după care acesta își va construi viața. Or, în România de azi părinții își îndeamnă copiii să-și facă viața cît mai bună fără efort, fără durere.

Dintre tinerii care frecventează biserica, cîți mai trăiesc cu adevărat după poruncile ei? Cîți dintre ei mai privesc cununia religioasă ca pe o taină, iar nu ca pe un ritual social? Și atunci, căsătoria nu mai are o importanță atît de mare comparativ cu concubinajul, ci este doar o confirmare oficială a unei relații.

Începînd cu această ediție a revistei noastre, vom pune în discuție, număr de număr, cîte o problemă importantă a societății românești de azi. Nu pentru a moraliza, ci pentru a oferi repere. Textele teoretice nu sînt suficiente pentru a ne îndrepta viața. Avem nevoie să ne împărtășim din experiența și înțelepciunea altora. Vom căuta deci să aflăm punctul de vedere pe un anume subiect al unor oameni diferiți ca profesii și parcurs biografic, dar care nutresc aceleași valori și principii. Ne-ar bucura dacă dvs., cititorii noștri, ne-ați sugera teme de dezbatere și v-ați exprima opinia pe subiectele deja lansate de noi. De această dată, am vorbit cu un psiholog, un preot, un scriitor și un actor despre concubinaj. Iată întrebarea: În rîndurile tinerilor români se observă o tendință tot mai pronunțată pentru traiul în cuplu fără Taina Cununiei, după model occidental. De ce credeți că amînă sau chiar refuză tinerii de azi să se mai căsătorească? Și cum poate fi redeșteptată în tineri dragostea pentru familie?

anchetă realizată de **MĂDĂLIN IACOB**

Mulți dintre tineri consideră concubinajul ca fiind o căsătorie de probă, un compromis convenabil pentru o anumită perioadă de timp, prin care nu se mai simt atît de singuri, își satisfac nevoile și trăiesc fără a-și crea responsabilități reciproce. Implicit, în cele mai multe cazuri se evită și responsabilitatea de a avea un copil. În multe cazuri, în momentul în care apare un copil, viitorii părinți își pun totuși problema căsătoriei, „pentru binele copilului". Însă, în destule alte cazuri o sarcină este nedorită, pentru că interferează cu ambițiile personale – carieră, casă, mașină, concedii – și este îndepărtată prin avort. De asemenea, neimplicînd un act oficial, este mult mai ușor ca partenerii implicați să renunțe la această relație oricînd și să intre în alte relații. Deci concubinajul, care este în sine un păcat, duce în continuare la păcate mai mari.

Poate că tinerii ar trăi din nou după modelul tradițional, dacă ar avea mai multe exemple în jur de familii bine întemeiate, cu copii, dacă ar fi îndemnați să se căsătorească de către proprii lor părinți, sau dacă ar înțelege că rostul vieții acesteia nu este confortul, ci cîștigarea împărăției cerurilor. ■

CÎȚI DINTRE TINERII CARE MERG LA BISERICĂ MAI TRĂIESC CU ADEVĂRAT DUPĂ PORUNCILE EI? CÎȚI MAI PRIVESC CUNUNIA RELIGIOASĂ CA PE O TAINĂ? CĂSĂTORIA NU ESTE DOAR CONFIRMARE OFICIALĂ A RELAȚIEI.

Dan Stanca, scriitor

LIPSA IUBIRII ŞI INDIFERENŢA SOCIETĂŢII

Motivele diferă de la caz la caz. Nu putem să creionăm un „tipar“ al celor care trăiesc astfel. În general, însă, cred că oamenii care trăiesc împreună fără să se cunune nu se iubesc suficient. Sau poate că se iubesc, dar într-un mod nonconformist şi care sfidează ideea de instituţie, inclusiv cea eclesială. Ei nu văd în iubire chipul Tradiţiei şi chipul Domnului, ci fac din iubire un motiv de revoltă faţă de tot ce au trăit părinţii lor.

Pe de altă parte, să nu uităm că nu modernitatea a inventat concubinajul. Oamenii au trăit în concubinaj dintotdeauna, numai că înainte un astfel de cuplu necăsătorit era respins de societate şi privit cu asprime. Astăzi, traiul în cuplu fără cununie a devenit aproape o modă, e privit cu multă înţelegere şi chiar cu indiferenţă.

Aşadar, principalele cauze ale concubinajului pe scară mare, să-i zic aşa, sînt: lipsa de iubire, dorinţa de insubordonare faţă de instituţie şi indiferenţa societăţii faţă de concubini, care este botezată toleranţă.

Lumea nu mai este legată de un mod de viaţă tradiţional şi nici măcar de o anume rînduială, în sensul de punere în ordine. Societatea (post)modernă se caracterizează prin haos. Or, într-un asemenea mediu se pierde orice reper, orice ruşine şi chiar şi orice constrîngere. Iar lipsa unei ordini impuse, a unor reguli care trebuie urmate neapărat, ne face să trăim la întîmplare. Numai conştiinţele puternice sau oamenii foarte îmbisericiţi mai trăiesc în rînduială. Lipsa de rigoare socială atrage pînă la urmă şi lipsa de rigoare sufletească.

Să ne gîndim la soluţii este foarte greu, fiindcă orice soluţie presupune ceva normativ, coercitiv chiar. Cred că lumea actuală ar trebui să ducă pînă la capăt procesul acesta de fărîmiţare şi de dizolvare, pentru ca mai tîrziu să se trezească în simţiri şi să regăsească repere care înseamnă, evident, tot o întoarcere spre tradiţie şi spre o lume în care comunicarea între cer şi pămînt era mult mai firească decît este acum. O comunicare care acum aproape a dispărut. ■

LIPSA DE RIGOARE SOCIALĂ ATRAGE PÎNĂ LA URMĂ ŞI LIPSA DE RIGOARE SUFLETEASCĂ.

Părintele Constantin Necula din Sibiu

NECREDINȚĂ ȘI SEMIANALFABETISM DUHOVNICESC

Cred că e o chestiune de falsă economie de piață. Îi aud foarte des că-și fixează nunțile peste un an, doi, trei, patru, pentru că n-au găsit sală, n-au bani de rochii, n-au bani de nimic. În general, se ascund după o pauperizare economică, iar părinții – culmea ironiei! – cultivă acest concubinaj, pentru că și ei sînt la fel de pompoși și împopoțonați social. Este, deci, o boală socială: îngîmfarea la nivel social. O nuntă reală și cuminte ar însemna că, de fapt, alături de miri, de nași, de părinți, poate participa comunitatea parohială, pot servi un prînz simbolic măcar, îndată după cununie și să meargă liniștiți acasă. Dar, făcînd o tiparniță de bani din nunți, deși se cheltuie o groază de bani pentru aceasta, ei merg tot timpul pe ideea: „Nu avem loc de muncă!“, „Nu avem casă!“ „Nu avem bani!“... Adică mai întîi vine locul de muncă, după aceea casa, după aceea banii de nuntă, după aceea găsim nași bogați și abia la sfîrșit urmează cununia. Hristos nu există în parametrii ăștia. Și atunci, ei fiind necredincioși sau credincioși semianalfabeți duhovnicește, își permit să-L ascundă pe Hristos după toate preocupările acestea economice. Iar în momentul în care ajung în fața Sfîntului Altar, îi interesează mai mult rochia de mireasă, cum stă papionul mirelui, câți metri de fundă să ducă, de care vin... intră pe blogurile sau pe site-urile ortodoxe ca să afle ce impune scenariul și regia, dar nu înțeleg nimic despre Taina Spovedaniei, nu înțeleg nimic despre Taina Cununiei. Catehizarea noastră este aproape nulă, la nivelul acesta.

Prin ’47 cred, Ernest Bernea atrăgea atenția asupra transformării în mijloace a tot ceea ce ar trebui să fie de fapt structură sufletească necesară atingerii lui Dumnezeu. Tinerii sînt destructurați creștin. Este un creștinism ideologic, un creștinism care nu are acoperire întotdeauna în faptele părinților și ale celor dinaintea lor, și doar purtarea de grijă a lui Dumnezeu de a întîlni un duhovnic veritabil îi face să-și schimbe opțiunea. Sigur că e o criză a familiei, pentru că într-o familie în care tata cu mama se-njură și se bat, fie că sînt căsătoriți, fie că sînt în concubinaj, chiar nu-i mai interesează. Modelul familial este cel care impune cultură duhovnicească tinerilor. Ce mă înspăimîntă este că părinții cer copiilor să-și anuleze cununiile, să și le amîne cît mai mult, pînă-și fac un cheag, zic ei. Pe mine mă înspăimîntă că mamele, în loc să protejeze fecioria fetelor, le lasă să se prostitueze – mai cu ghilimele, mai fără, din punctul meu de vedere, tot curvie rămîne. Și atunci, ne transformăm copiii în niște curve cu ifose, doar pentru a putea să împăcăm propriile noastre orgolii sociale. Nu înțelegem la ce-i supunem pe niște copii care-și consumă iubirile fără Hristos. A fost „Schimbarea la Față a Mîntuitorului“. Acolo, în icoană, apar Moise și Ilie, semn că și căsătoria și monahismul doar în lumina lui Hristos au sens în veșnicie. Fără Hristos, sînt doar niște contracte... Nici o formalitate socială nu duce la izbăvirea sufletului atunci cînd va veni judecata lui Hristos. Dacă n-avem înainte judecata lui Hristos, de ce ne mai numim creștini?

Noi, preoții, avem obligația nu doar să-i spovedim pe cei care vor să se căsătorească, ci trebuie să-i facem să se îndrepte. Pentru că și aici e un bai; la noi, în Ardeal, e obiceiul acesta: se spovedesc joi, vineri se împărtășesc și sîmbătă-s cununați. Or, ei poate au ani de zile de cînd trăiesc în concubinaj, poate au copii, poate au făcut avorturi... Nu se poate așa ceva! Părintele profesor Vasile Mihoc spunea, la un moment dat, cu rigurozitate, „că cine nu-i vrednic de împărtășanie nu-i vrednic nici de cununie“, că tot Duhul Sfînt e și-ntr-o taină, și-n cealaltă. Cred foarte mult în consilierea în timp a familiei. Trebuie ca tinerii să fie catehizați și îndrumați și, abia după ce își curăță sufletele, cununați. Însă, pentru ca tinerii să nu ajungă în stare de concubinaj, bine și mai cu folos ar fi ca profesorul de religie să le deschidă ochii asupra importanței căsătoriei și a frumuseții vieții de familie.

Dan Puric, actor și regizor

CONCUBINAJUL ESTE PARTENERIAT, CUNUNIA ESTE COMUNIUNE

Ca unul care am trăit așa, pot să vă spun ce am observat. Concubinajul asigură plăcerea, pe cînd Taina Nunții asigură responsabilitatea și iubirea adevărată. Oamenii trăiesc necununați din varii motive. Unele sînt de ordin material, altele țin de fire – nu toată lumea își poate asuma responsabilități –, altele vin din inhibiții personale – cum sînt cei care au deja un divorț la activ. Pînă la urmă, toate aceste motive au o singură mare cauză: societatea și-a pierdut cîrma creștină. Eu însumi fac parte dintr-o generație comunistă care își revine foarte greu la normalitate. Nu vedeți că se vorbește deja despre creștinii din România? Am devenit o sectă, normalitatea a devenit margine! În curînd se va vorbi despre căsătoriții din România ca despre ceva rar și straniu...

Mulți spun că iubirea e mai puternică, mai autentică, mai liberă fără certificarea ei printr-un act oficial. Și asta poate fi valabil dacă mergi să te căsătorești numai la primărie. Căci se întîmplă ca mai ales femeile să-și schimbe comportamentul după ce există un contract, adoptă poziții de dominare, agresive, foarte multe își arată fața apoi, că te au la mînă, cum ar veni, cu hîrtia aceea. Însă lucrurile nu mai stau așa cînd e vorba de cununie în biserică. Dacă ai primit Taina Cununiei cu adevărat, dacă ești într-adevăr credincios, căsătoria în biserică te schimbă în bine.

DRAGOSTEA PE CARE O TRĂIESC SOȚII DUPĂ CUNUNIE ESTE CU TOTUL ALTA DECÎT CEA PE CARE AU GUSTAT-O ÎNAINTE. SIMȚI CĂ TE ÎMPLINEŞTE.

Harul lui Dumnezeu te topește în celălalt, te înalță în dragostea ta pentru celălalt și te oprește să mai faci anumite lucruri. Taina lucrează doar asupra celui care crede. Că acela care nu crede vine la biserică formal și cînd pleacă acasă face tot ce știe el. Nu-și asumă angajamentul și în fața lui Dumnezeu, iar cu oamenii se descurcă el...

Dragostea pe care o trăiesc soții după cununie este cu totul alta decît cea pe care au gustat-o înainte. Simți că te împlinește. Abia atunci descoperi iubirea sufletească, pentru că pînă atunci se manifestă mai ales, iar în unele cazuri numai, iubirea carnală. Și e normal, pentru că atunci cînd ești în concubinaj ești într-un *parteneriat*, mînat de pofte și interese, iar cînd ești cununat ești în *comuniune sufletească*. Asta o știu și dușmanii noștri și de aceea ni se vîră pe gît modelul „amorului liber“, al concubinajului, ca să ne lipsească de harul care se coboară peste noi prin cununie. Lovind în familie, lovesc în temelia unei societăți, în dragostea adevărată. Pentru ca tinerii să aibă iarăși tragere de inimă pentru căsătorie ar trebui să cunoască mai întîi modelele de martiraj în căsătorie, pe care le găsim în istoria noastră recentă. Au fost zeci de mii de femei care și-au așteptat în curăție bărbații aflați în prizonierat la ruși sau în pușcăriile comuniste, zece, douăzeci de ani, deși nu mai știau dacă sînt vii sau morți. Asta înseamnă dragoste totală. ■

UN PROIECT ANTINAȚIONAL: ORDOLIBERALISMUL

ALINA IOANA DIDA
alina.dida@rostonline.org

Institutul de Studii Populare, fundație a Partidului Democrat Liberal, a organizat recent dezbaterea *Ordoliberalismul și economia socială de piață*, pe marginea proiectului de reformă a societății românești elaborat în colaborare cu Fundația Konrad Adenauer. Scopul proiectului nu se rezumă la clarificări de natură teoretică, ci urmărește schimbarea modelului cultural din România și a sistemului economic intervenționist, ce persistă de 150 de ani, cu economia socială de piață, un concept al neoliberalismului german. Pentru autorii proiectului, ordoliberalismul înseamnă „despărțirea de o lungă tradiție din gîndirea politică, ce vede în stat actorul principal al modernizării României“[1]; ordinea economică, politică și socială ar trebui asigurată de un stat *minimal*.

La constituirea statului modern român modern (Unirea Principatelor din 1859 și Constituția de la 1866) nu exista o burghezie autohtonă, asemănătoare celor din alte țări europene. Prima grupare politică liberală s-a format în 1861 (după un program burghezo-radical din 1848), iar în 1875 din coaliția de aceeași orientare s-a constituit Partidul Liberal. Pe atunci partidul reprezenta interesele burgheziei în formare (comercianți, meseriași, bancheri) și pe ale intelectualității. Ceea ce au avut în comun a fost dorința de a forma și apoi de a întări capitalul autohton cu sprijinul statului, care se organiza și se consolida o dată cu ei: cea mai lungă guvernare de partid din istoria Regatului a adus Independența în 1877 și instaurarea monarhiei constituționale în 1881. Partidul a contribuit, diplomatic și politic, la realizarea Unirii din 1918 – statul român național unitar. Au urmat naționalizarea subsolului, împroprietărirea și o legislație care era menită să sporească ponderea capitalului autohton în economie. De aceea, din punct

de vedere istoric, liberalismul românesc este legat prin tradiție de statul român („intervenționist în economie", cum zic autorii proiectului, adică protector al valorilor naționale și al capitalului autohton), și anume un stat puternic. De la începuturi Partidul Liberal a avut o bază socială foarte diversă și rolul determinant în formarea structurilor economice autohtone și politice ale statului român.

A te rupe de tradiție în acest caz înseamnă a renunța la ideea de a avea un stat național puternic.

Ordoliberalismul e un termen savant pentru „neoliberalismul german", sistem de referință pentru autorii proiectului, ce îi acordă pieței libere rolul principal în asigurarea libertății și prosperității, și nu statului. Economia socială de piață este caracterizată de descentralizare. „Ordinii descentralizate îi corespund [...] federalismul și subsidiaritatea în plan politic, corpurile intermediare în plan social și spiritul de independență susținut de credință și valori tradiționale în plan psihologic și moral[2]".

Problema intervenției statului în economie este aproape la fel de veche ca statul însuși, ca instituție. Concurența nu este perfectă în toate activitățile economice, iar efectele asupra bunăstării oamenilor nu se pot exprima, toate, prin preț, din cauza interacțiunii cu alte sisteme economice. Sectorul privat, care are drept obiectiv profitul, nu urmărește și beneficiul social al întregii comunități. Piețele sînt imperfecte, iar statul intervine acolo unde ele eșuează, pentru a redistribui venituri, a asigura bunăstarea pentru cît mai mulți și condițiile pentru funcționarea proprie. Proiectul ISP fetișizează rolul pieței libere.

„Ordoliberalii pledează pentru un stat puternic – alt termen care astăzi este asociat intervenției etatiste[3]".

„Printr-o serie de observații foarte relevante pentru condiția tranziției postcomuniste, ordoliberaliii amintesc că stabilirea unei ordini concurențiale nu poate ignora condițiile economice și sociale care o preced[4]".

Am ales trei exemple din raportul Institutului de Cercetare a Calității Vieții din martie 2011, *România: răspunsuri la criză*, pentru a vedea cît de conforme sînt propunerile din proiectul ISP cu realitățile românești.

Conform proiectului ISP, criza din România are drept cauze interne:

- Acumularea unor dezechilibre fiscale și externe;
- Consumul finanțat pe datorie;
- Faptul că sectoarele economiei nu au rezistat concurenței externe și nu au asigurat creșterea sustenabilă a economiei.

„Am ajuns aici datorită modelului de dezvoltare centrat pe stat, care, prin însăși esența sa, conduce la încălcarea proprietății private și la desconsiderarea persoanei[5]".

Raportul ICCV[6] demonstrează că în 2008 România înregistra un deficit extern în creștere, acoperit fie de împrumuturi externe, care au generat creșterea datoriei private, fie de vînzări de terenuri, clădiri, întreprinderi etc. La finele anului, datoria externă a României atinsese 72 mld. euro, din care numai 10 reprezentau datoria publică (a statului român), iar restul datorii private către exterior – ale băncilor, persoanelor fizice și firmelor. Ce s-ar fi întîmplat dacă nu s-ar fi găsit o soluție de susținere a plăților externe, din care cea mai mare parte erau datorii private contractate în anii anteriori? (Soluția au fost împrumuturile externe.) Deprecierea abruptă a leului, falimente, șomaj – așa cum s-a întîmplat la criza

ROMÂNIA ESTE UN STAT SLAB, CARE FIE NU ŞTIE SĂ IMPOZITEZE, FIE ESTE INCAPABIL SĂ COLECTEZE.

anterioară, dintre 1997-1999. Datoria externă privată, care a pus executivul într-o situație dificilă, nu a fost asumată ca problemă publică, nu a fost dezbătută și nu avem încă o politică care să controleze îndatorările externe fără acoperire.

Concluzia proiectului ISP este alta: ieșirea din criză nu se poate face decît prin neutralizarea „centrilor nervoși" ai intervenționismului etatist românesc și reducerea cît mai mult cu putință a rolului statului în economia românească[7]. Faptul că îndatorarea fără acoperire (pe piețele externe) reprezintă unul dintre eșecurile pieței (poate prea libere) nu este pus în discuție.

Raportul ICCV arată că în discursul public originea

crizei financiare a fost înlocuită cu dramatizarea deficitului bugetar: cheltuielile publice sînt prea mari, şi anume cele sociale. Problema noastră ar fi că există 12 milioane de „asistaţi social" şi că statul român ar fi *social*, *asistenţial* sau *providenţial*, toate etichetări cu conotaţii negative[8].

Sursa deficitului bugetar o reprezintă scăderea abruptă a veniturilor, produsă în mare parte de căderea economiei. În opinia autorilor raportului ideologia *statului minimal* înseamnă o schimbare de azimut în politica românească: de la realizarea echilibrului bugetar la reducerea definitivă a finanţării publice. Acesta este un program care se întinde dincolo de momentul ieşirii din criză: reforma statului în toate componentele sale, adică demantelarea statului social[9].

În 2010 cheltuielile publice în România au fost de 39,4% ca pondere în PIB, în timp de media europeană (UE-27) este de 45%. Raportat la mărimea economiei România nu are un stat prea mare, ci, dimpotrivă, are *statul cel mai mic* din Europa. Dacă dorim să ne apropiem de modelul vest-european, va trebui să creştem veniturile publice, nu să le scădem. România are cele mai mici venituri publice, raportat la mărimea economiei, tocmai pentru că este un stat slab, care fie nu ştie să impoziteze anumite venituri, fie e incapabil să le colecteze[10].

Cheltuielile sociale publice ale statului român sînt subdimensionate comparativ cu ale altor state europene. În 2008 statul român a alocat cheltuielilor sociale 37,3% din totalul cheltuielilor publice, ceea ce l-a plasat pe penultimul loc în Europa. Media europeană a fost de 56,2%. Cheltuielile sociale sînt: sistemele de asigurări sociale (pensiile, sănătatea, şomajul), asistenţa socială şi serviciile publice universale: sistemul sanitar şi învăţămîntul.

Proiectul ISP propune:

- Desfiinţarea CAS, ca urmare a privatizării serviciilor publice;
- Eliminarea subvenţiilor[11];
- Desfiinţarea salariului minim garantat;
- Diminuarea cheltuielilor guvernamentale cu protecţia socială[12];
- Desfiinţarea sistemului public de pensii;
- Privatizarea sistemului asigurărilor sociale de sănătate şi a serviciului medical.

Sistemul public de pensii a fost ţinta principală a programului de demantelare a statului social. Politica de înlocuire treptată a sistemului de asigurări publice colective cu asigurări individuale administrate privat (Pilonul II) este instrumenul principal de marginalizare a sistemului de asigurări sociale. În România, ca şi în alte ţări dezvoltate, în centrul statului social se află sistemul public de asigurări sociale. Considerînd ponderea asigurărilor sociale în pachetul de transferuri financiare către populaţie, statul social român este mai mult un stat *asigurator* şi foarte puţin asistenţial.

Privatizarea sistemului sanitar, în derulare, nu a dus la modernizarea tehnologică a sistemului medical, nici la eficientizare. Cadrele medicale nu au „migrat" în medicina privată, ci în străinătate, iar o serie de localităţi rămîn fără asistenţă medicală pentru că acolo nu se poate obţine profit. Este un alt exemplu de eşec al pieţei.

Statul este un mecanism imperfect, dar cel mai eficient pentru gestionarea riscurilor sociale şi asigurarea nevoilor colective. O serie de propuneri aflate în proiectul ISP, un sistem de referinţă ideal, aflat în dezbatere, au fost iniţiate deja şi se află în plină desfăşurare. ■

1 *Ordoliberalismul şi economia socială de piaţă. Schiţa unui proiect de reformă a societăţii româneşti*, pag. 4.
2 *Ibidem*, pag. 10.
3 *Ibidem*, pag. 12.
4 *Ibidem*, pag. 12.
5 *Ibidem*, pag. 21.
6 *România: răspunsuri la criză*, Raport ICCV, martie 2011, pag. 11 (www.iccv.ro).
7 *Ordoliberalismul şi economia socială de piaţă. Schiţa unui proiect de reformă a societăţii româneşti*, pag. 22.
8 *România: răspunsuri la criză*, Raport ICCV, martie 2011, pag. 13 (www.iccv.ro).
9 *România: răspunsuri la criză*, Raport ICCV, martie 2011, pag. 15 (www.iccv.ro).
10 *România: răspunsuri la criză*, Raport ICCV, martie 2011, pag. 17 (www.iccv.ro).
11 *Ordoliberalismul şi economia socială de piaţă. Schiţa unui proiect de reformă a societăţii româneşti*, pag. 24.
12 *Ordoliberalismul şi economia socială de piaţă. Schiţa unui proiect de reformă a societăţii româneşti*, pag. 27.

STATUL MINIMAL LA ROMÂNI

Pentru un conservator, discursul etatist nu poate provoca decît mari rețineri, dacă nu cumva chiar critici uneori radicale. De altfel, în mod obișnuit, dreapta a fost asociată unei viziuni care pune accentul pe individ, comunitate, economie liberă, iar stînga, intervenției statale, economiei planificate, statului-providență care asigură persoanei totul de la naștere la moarte (educație, serviciu, pensie, servicii medicale etc.).

IOAN BUCUR

Așadar, de ce repugnă, totuși, unui conservator, ideile ordo-liberalismului sau ale statului minimal? Un răspuns simplu ar fi că avem de-a face cu justificarea ideologică a unor măsuri pe care statul român este forțat să le ia la presiunea marilor organisme internaționale: FMI, Comisia Europeană, Banca Mondială. Astfel, ele ar fi lipsite de o valoare substanțială, fiind simple croșetări circumstanțiale menite să dubleze propagandistic o agendă care este inspirată de o cu totul altă ideologie decît una tradiționalistă sau conservatoare. Există însă și alte motive, mai concrete, pentru care ideile ordoliberalismului și ale statului minimal sînt incompatibile unui conservatorism autohton.

1. „Dilema“ statului tare în interbelic. Problema dimensiunii și funcțiilor pe care ar trebui să le îndeplinească statul a fost subiect de controversă și în perioada interbelică. Discuția de atunci e cu atît mai relevantă cu cît provocările erau similare cu cele din prezent: o mare criză financiar-economică ce a dus la probleme bugetare structurale și la măsuri radicale (în cazul țării noastre) ce au culminat cu celebrele curbe de sacrificiu, prin care salariile funcționarilor au fost reduse masiv și, uneori, neplătite cu lunile.

Existau în acea epocă curente ce pretindeau că soluția problemelor de acest gen este edificarea unui stat tare care să preia inițiativa pe plan economic și social, dar și, mai ales din zona economică, curente ce pretindeau un rol cît mai redus pentru stat și o neîncredere funciară în capacitatea acestuia de a avea vreun rol pozitiv în economie.

O atitudine de echilibru a avut în toată această dezbatere Mircea Vulcănescu, mai cunoscut, astăzi, pentru scrierile sale filosofice decît pentru cele economice. Tradiționalist, reacționar chiar și acerb critic al maniei reformiste de tip pașoptist, Mircea Vulcănescu refuza, în același timp, dogmatismul economic al non-intervenționiștilor statului în economie. Esențialul nu este statul tare sau statul minimal, ci scopul, finalitatea în slujba căreia funcționează acesta. Esențial este să ne lămurim asupra ➘

viziunii majore care va anima statul, viziunii pe care o vom avea despre țară și despre faptul de a fi român. O viziune care a fost întotdeauna, la Mircea Vulcănescu, ancorată în realitățile concrete „de pe teren".

În acest sens statul, din entitatea abstractă a economiștilor, fie ei liberali, fie de stînga, devine o realitate instituțională concretă care trebuie să se adecveze realităților sociale „de la firul ierbii" și să reprezinte comunitatea națională. Fără a forța sau a deveni intruziv față de societate, el este chemat, dimpotrivă, să identifice potențialul creator – economic – din societate și să îl protejeze de practicile aberante sau abuzive ale diverșilor actori economici privați (iar în interbelic, ca și în prezent, aceștia erau, în marea majoritate, actori ai capitalului străin), ale celor care foloseau statul în propriul interes sau în interesul altor state.

Astfel, în momentul în care una din marile personalități ale României Mari, anume Virgil Madgearu, înființează regiile autonome ca metode prin care statul român se implică în economie pentru a potența propriile capacități ale comunității pe care o reprezintă, a proteja și valorifica în interes comunitar resursele autohtone, Mircea Vulcănescu salută inițiativa. Un alt rol pozitiv pe care statul îl putea juca, fără a interveni propriu-zis în jocul economic sau în țesătura socială, era protejarea țărănimii de practicile de impozitare discriminatorii ce i se aplicau, precum și de practicile de creditare care au dus la faliment atîtea gospodării țărănești.

De altfel, după Marea Criză din interbelic, statele s-au lansat într-o serie de practici protecționiste și autarhice care au dus la întărirea rolului jucat de stat în economie, lucru care se întîmplă și în zilele noastre, chiar dacă mai mascat. A juca pe cartea minimalistă într-un astfel de context ar însemna sinucidere colectivă.

Pe scurt, argumentul unui conservator în fața „dilemei" stat tare *versus* stat minimal, va fi întotdeauna legat de contextul social și economic în care se află acel stat, de viziunea care animă funcțiile pe care este chemat să le îndeplinească și, desigur, de imperativul protejării „capitalului" autohton, prin capital înțelegînd aici nu doar resursele economice proprii, ci și capitalul uman și cel social. Dilema stat minimal contra stat tare este artificială, esențial este căror interese slujește statul respectiv și ce agendă reprezintă. Un stat minimal care aplică o agendă contrară intereselor comunităților este mult mai nociv decît un stat cu funcții extinse, dar care, de bine, de rău, reprezintă un cadru în care capitalul (economic și social) autohton se poate dezvolta.

2. Stat minimal pentru interesul național, maximal pentru capitalul străin. Astfel coborîtă din abstractul și dogmatismul teoriilor economice, problema statului se pune în următorii termeni: minimal în profitul cui? Sînt probleme elementare, de bun-simț, pe care le poate pune oricine, fără a avea nevoie de mari studii economice. De pildă: stat minimal, în viziunea ordoliberalilor români, ar însemna desființarea sistemului de pensii, a asigurărilor de sănătate și a subvențiilor de stat. Să presupunem că aceste

DILEMA *STAT MINIMAL* VS. *STAT TARE* E ARTIFICIALĂ, ESENȚIALUL E ÎN SLUJBA CUI ANUME SE PUNE STATUL.

politici s-ar aplica. Ce s-ar întîmpla în acest caz?

O primă observație: nu se vizează desființarea serviciilor, ci privatizarea lor. A desființa pensiile publice sau serviciile medicale de stat nu înseamnă a desființa serviciile respective, deci taxele care sînt percepute de la populație, ci a deturna banii contribuabililor în buzunarele companiilor de asigurări care sînt, firește, ale capitalului străin. Avem exemplul (parțial) al experimentului pensiilor private. S-a decretat că pensiile publice nu sînt suficiente, trebuie să avem și pensii private. Și ce a făcut statul? A obligat contribuabilii să vireze o cotă din taxele luate de stat pentru pensii în contul unor firme de asigurări private. Care firme fac afaceri cu acești bani, ca niște veritabile fonduri speculative de investiții ce sînt, lucru știut și recunoscut în mod public. În acest sens, a caracteriza sistemul public de pensii drept o schemă Ponzi, așa cum a făcut-o chiar fostul ministru al Muncii, Ioan Botiș, este o mare ipocrizie. Alternativa „ordoliberală“ este de a furniza banii reținuți pentru pensie unor fonduri care, spre deosebire de serviciul public instituit, totuși, pe un principiu al solidarității ce poate fi acceptat social, chiar se ocupă cu afaceri financiare de tipul schemelor Ponzi.

Obligația de a plăti bani, prin taxe, unor privați, este o practică ce nu are nimic de-a face cu economia abstractă a teoriilor liberale, este un fenomen abuziv și mai puțin legitim decît plata acestor taxe către stat. În cazul statului, putem transfera și în domeniul acestor servicii principiul „monopolului violenței legitime“, dacă vrem cu orice chip să percepem taxele ca o violentare a proprietății private. Din păcate, declarațiile recente ale președintelui Traian Băsescu, legate de necesitatea unei noi legi a sănătății, arată că logica statului minimal pentru interesele colectivității și maximal pentru profiturile companiilor de asigurări străine este abia la început: „Cred că lucrurile sînt simplu de enunțat și dificil de pus în practică. Asigurări private de sănătate. Nu e alt răspuns logic, trebuie să privatizăm și spitalele, și sistemul de asigurări de sănătate“.

3. O viziune contabilicesc-malthusiană. În numele eficienței, s-a ajuns nu doar să se pretindă statului să se retragă complet din economie, privatizînd regiile autonome (că tot am pomenit de ele), ci, după cum am văzut, să opereze radicale reduceri bugetare, retrăgîndu-se din domenii strategice cum sînt sănătatea, educația, pensiile publice. Viziunea care subîntinde aceste măsuri nu are de-a face nici măcar cu teoria statului minimal de care sînt încîntați îndeosebi libertarienii și pe care o revendică și ordoliberalii suspomeniți. Măsurile „austerității“ la care s-a înhămat statul român în urma acordurilor cu „troica“ FMI-CE-BM se bazează pe o logică pur contabilă de inspirație malthusiană: sînt prea puține resurse disponibile și prea mulți beneficiari. Așadar, imperativul este tăierea cheltuielilor bugetare, după cum ne-a transmis recent și consilierul guvernatorului BNR Mugur Isărescu, Adrian Vasilescu.

Ce este în neregulă cu această viziune, pe lîngă sadismul necesității de a „tăia“ cheltuieli care sînt esențiale la modul cel mai concret, cum este cazul fondurilor destinate sistemului sanitar, este că falsifică problema de fond. Esențial nu este că ar fi prea puține resurse, ci de ce nu sînt îndeajuns. Iar aici este o problemă ce ține de statul tare și de viziunea care îl animă: de unde să aibă resurse proprii un stat care își vinde companiile strategice, își descurajează producătorii autohtoni și îi lasă descoperiți în fața unei agresive concurențe străine (sprijinită de stat, de altfel, și de subvenții, cum este cazul agricultorilor europeni), își dă afară oamenii, provocînd șomaj, și lasă să plece peste hotare milioane de români care, dacă ar avea o ocupație în țară, ar plăti taxe și impozite? ■

TĂCEREA EUROPEI DE EST

Existența noastră într-un spațiu bine demarcat, care are deja o marcă de identitate, ne obligă să gîndim prezentul și viitorul la o scară regională. Aparținem unei vaste arii atipice, conglomerat de națiuni și state, care posedă suficiente caracteristici comune, dar și numeroase diferențieri, de la Nord la Sud, de la Est la Vest, în funcție de religie, cultură sau nivel de dezvoltare.

PAUL NISTOR
paul.nistor@rostonline.org

Semănăm oarecum cu Europa de Vest, dar niciodată nu putem fi turnați în aceleași tipare, avem virtuți aparte, dar și slăbiciuni multiple. Mai întotdeauna ne dorim un altfel de destin și insistăm să ne iluzionăm că într-o zi Europa de Est va reuși să-și depășească neputințele, arzînd și ea, dacă nu într-o misiune planetară, măcar într-o strategie dinamică, care să aducă o amprentă nouă în politica mondială.

Dacă vom coborî în istorie, vom descoperi puține momente în care est-europenii, fie aflați în stadiul de neamuri războinice turbulente, fie deja ajunși la nivel de state cu organizare centralizată, au impresionat lumea din jur și au atras atenția asupra unor posibile centre de putere aflate aici. Acum aproape un mileniu maghiarii pustiau regiunile germanice, iar sîrbii și bulgarii clădeau imperii efemere care, în porniri de glorie medievală, asediau Constantinopolul bizantin. Spre finalul Evului Mediu și începutul modernității, Ungaria își pusese hotarul la Marea Adriatică și ajunsese mai puternică decît Austria, iar polonezii cucereau Moscova și Kievul. Totuși, estul european a fost prea eterogen pentru a se solidariza într-un întreg cu trăsături distincte. În plus, largi arii geografice gravitau spre mari puteri, preluînd detalii culturale atît de diferite între ele. Balcanii au rămas sub influență turcească, Croația, Ungaria și Polonia au mers în orbita spațiului german, iar Rusia și-a făcut și ea simțită prezența, uneori în mod brutal, alteori în chip modernizator, în vaste zone, de la Baltică la Marea Neagră.

Sub un asemenea destin fragmentat, nu s-a putut dezvolta un tipar est-european unic, identificabil cu anumite contururi de civilizație, de putere sau de religie. În plus, ciclul creșterii și descreșterii statelor dintre Rusia, Turcia și Europa Occidentală a fost atît de inegal și surprinzător încît o țară precum Polonia dispărea de pe hartă după ce la 1683 fusese declarată salvatoarea Europei creștine la asediul Vienei, iar România își dubla în mod suprinzător suprafața la începutul secolului XX. O constantă totuși era observabilă peste secole de zbucium: în Europa de Est nu exista nici forța, nici suflul, nici încăpățînarea sau dibăcia ca un stat să se mențină mult timp ca o putere mijlocie solidă și cu o politică predictibilă pe termen lung. Efortul, entuziasmul și energia esticilor se stingeau după cîteva generații sau pur și simplu marele joc internațional se întorcea împotriva lor, făcînd din Europa de Est doar o victimă ușor de împărțit între marile puteri care vegheau la extremitățile continentului.

Aflați într-un contact destul de strîns cu vecini din Occident sau Orient – creatori de civilizații și modele culturale atractive, esticii au preluat permanent și au mixat importurile cu propriile creații, construnind aici un altfel de Vest, unul cu apucături mai leneșe și orientale, dar cu aceleași pretenții de mărire și cu dorința de a semăna întrucîtva cu originalul atlantic.

Apoi, chiar Occidentul a impus estului european standardele, tiparele și direcțiile de dezvoltare. După cum argumenta Larry Wolf în *Inventarea Europei de Est*, spațiile vaste de dincolo de lumea germană erau interpretate ca o reflecție deformată și imperfectă a ceea ce se întindea între Viena și Londra. S-au construit geografii simbolice și intelectuale în care „micii“ europeni, cei mai puțin civilizați și dezvoltați, arătau ca o vitrină a curiozităților pentru „frații“ apuseni. În același timp, însă, plasați atît de aproape de Vest, esticii nu puteau evolua diferit și nici nu reușeau să construiască vreo civilizație cu totul originală. Poate doar emblema ortodoxiei aducea ceva nou peste modelele care se zbăteau în mimetism, imitînd norme, instituții și proiecte de succes lansate în Occident.

Totuși, secolul XX a adus o marcă mai autentică prin care est-europenii s-au autodefinit și la ei acasă, dar și în relațiile cu lumea largă. Probabil că abia în acest secol statele dintre Baltica și Balcani au ajuns la o conștiință de sine și la o dezvoltare economică, suficient de importante încît să afirme deschis ambiții individualizate și proiecte originale.

Perfectarea statelor-națiuni în Est, ca urmare a acelorași experiențe de război, pînă în 1919, a oferit o lecție bună pentru viitor: doar în alianță și apărînd interesele devenite comune, esticii își puteau consolida destinul și puteau veni la masa marilor puteri cu propriile planuri. Mica Înțelegere (Cehoslovacia, România, Iugoslavia) și Antanta Balcanică (România, Iugoslavia, Grecia și Turcia), prima cu mult mai avansată decît cea de-a doua, au fost exemple, oarecum reușite, despre cum se pot organiza națiunile est-europene.

Apoi, în mod paradoxal, experiența comunistă ne oferă ce-a de-a doua condiție pentru ridicarea Estului. A doua jumătate a secolului XX a fost una din puținele perioade în care Europa de Est a contat cu adevărat în raporturile dintre marile puteri. Acest lucru s-a întîmplat nu doar pentru

că regiunea suplimenta puterea Moscovei, ci pentru că exercita, pentru alte zone geografice, aceeași fascinantă atracție ca și „fratele mai mare“ – U.R.S.S.

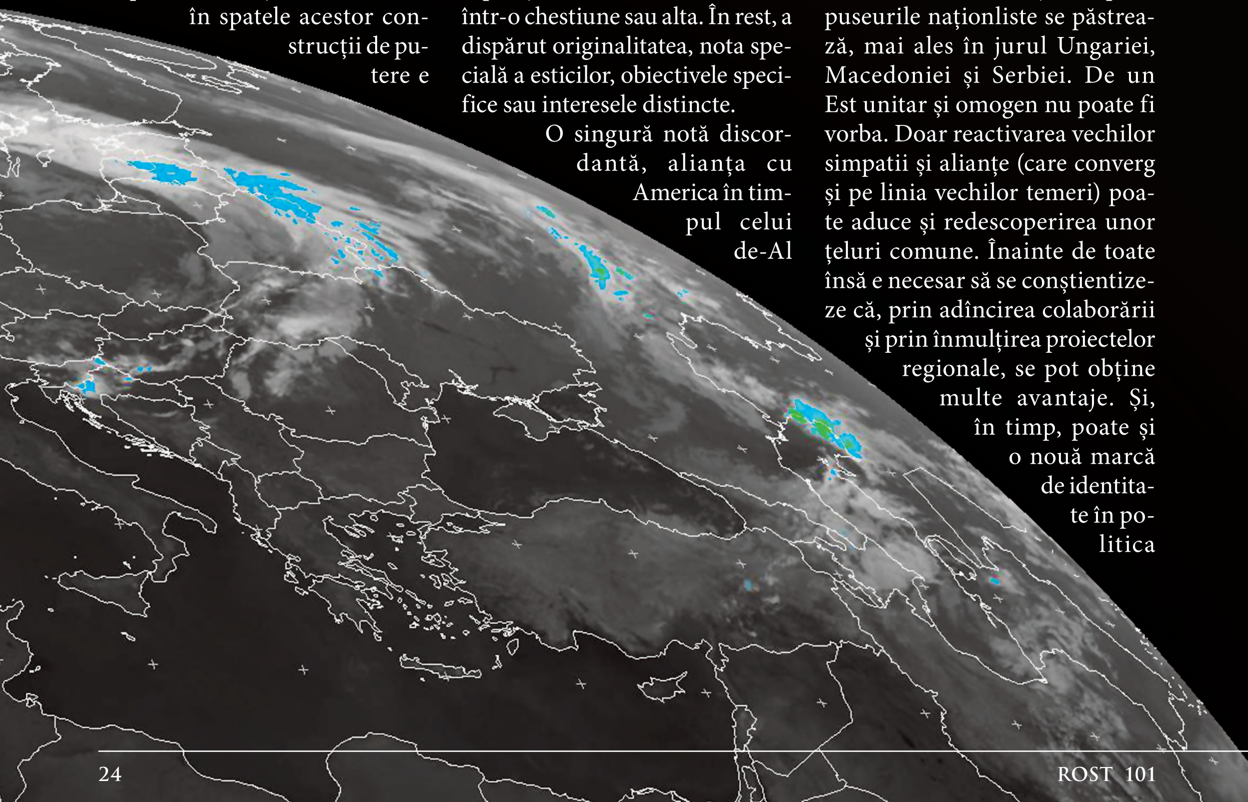
Ideologia și doar ideologia a fost o armă originală în mîinile esticilor, care i-a scos din anonimat. Prin ea au fost deschise porți către lumile arabă, asiatică sau africană, prin ea au fost stabilite înțelegeri economice, prin ea s-au legat amiciții culturale și personale, considerate absolut utopice și irealizabile nu cu mult timp în urmă. Într-un fel sau altul, Europa de Est a deținut pentru 40 de ani o soft power care o făcea interesantă pentru națiunile emergente și care impunea respect și statelor occidentale.

Așadar, alianțele bazate pe valori și scopuri comune, precum și utilizarea unor idelogii noi și atractive (dar asta înseamnă capacitatea de creativitate!) pot fi cheile revigorării Europei de Est în plan internațional. Evident, în spatele acestor construcții de putere e obligatoriu să fie niște societăți dezvoltate economic, cu o bună guvernare acasă, cu mijloace culturale și de propagandă importante, cu stabilitate politică și cu voință pentru derularea unor proiecte comune. Sincer vorbind, esticii nu au trecut însă de primul stadiu, cu asigurarea condițiilor de bază, iar din acest motiv nici nu tind către idealuri mai curajoase, ci duc o existență anostă, în siajul marilor vecini europeni.

Dacă privim la ultimele două decade din zbuciumul relațiilor internaționale vom constata o tăcere superbă a Europei de Est, în era post-sovietică. Obiectivele au fost minime și… ușor realizabile la scara istoriei: integrarea în alianțele și instituțiile fondate de occidentali în timpul Războiului Rece, pentru forțarea solidarizării europene. Odată intrate acolo, țările estice s-au conformat unei diplomații birocratizate și lipsită de inițiative particulare, aliniindu-se la pozițiile vreunui stat occidental într-o chestiune sau alta. În rest, a dispărut originalitatea, nota specială a esticilor, obiectivele specifice sau interesele distincte.

O singură notă discordantă, alianța cu America în timpul celui de-Al Doilea Război din Golf, unde esticii au dorit cu intensitate să-și arate loialitatea față de o superputere care le putea asigura și liniștea acasă, în fața micilor și meschinelor presiuni ale Rusiei. Plus o zvîcnire de orgoliu (care amintește de mîndria unui Jan Sobieski) atunci cînd Polonia a preluat administrarea unei treimi din teritoriul Irakului, arogîndu-și puteri și responsabilități care, chiar dacă depășeau capacitățile și experiența sa internațională, se construiau într-o simbolistică demnă de luat în seamă.

Avem totuși astăzi un Est inert, mînat încă de rivalități interne, care își croiește diplomația după aceleași linii tradiționale ușor de descifrat. Polonia și România au o problemă cu Rusia, și pentru asta vor găzdui scutul antirachetă, Cehia, Ungaria și Croația merg pe mîna Germaniei, iar țările balcanice încă valsează din criză în criză, de la economie la exacerbarea etnicității. În plus, puseurile naționliste se păstrează, mai ales în jurul Ungariei, Macedoniei și Serbiei. De un Est unitar și omogen nu poate fi vorba. Doar reactivarea vechilor simpatii și alianțe (care converg și pe linia vechilor temeri) poate aduce și redescoperirea unor țeluri comune. Înainte de toate însă e necesar să se conștientizeze că, prin adîncirea colaborării și prin înmulțirea proiectelor regionale, se pot obține multe avantaje. Și, în timp, poate și o nouă marcă de identitate în politica

externă. Liniile vechilor simpatii regionale (Polonia-Cehia-România-Serbia) nu sînt însă constante și de multe ori diplomațiile maghiară și bulgară se dovedesc mai inventive și mai atractive. Astfel încît, o grupare estică se poate forma pe scheme tradiționale, dar și pe unele absolut noi.

DACĂ VOR SĂ DEVINĂ ACTORI ACTIVI ÎN EMISFERA NORDICĂ, ESTICII TREBUIE SĂ GÎNDEASCĂ RAPID NOI IDEOLOGII.

În ideea valorizării unei ideologii la modă, ca punct de plecare pentru o ofensivă internațională, extinderea democrației și respectul pentru drepturile omului sînt detalii care se pliază bine, astăzi, atît pe scopurile de moment, cît și pe eficiența unei posibile strategii de politică externă. În plus, această dimensiune ar folosi cu adevărat est-europenilor în încercarea de a securiza spațiile apropiate (fosta U.R.S.S.) și a le face mai propice colaborării economice și politice. În acest sens, Polonia a început demult o ofensivă spre Est, pentru democratizare, alocînd resurse economice și diplomatice, cheltuind energii și depunînd un efort considerabil. Chiar marele proiect al Parteneriatului Estic a fost o inițiativă lăudabilă a Varșoviei, prea puțin însă sprijinită de Vest sau de alte state din Europa Centrală sau de Sud-Est. Pe aceeași linie, oarecum, Cehia se implica activ pentru sprijinirea drepturilor omului în Myanmar și în țări din Africa. Georgia, supusă presiunii ruse, a primit ajutorul necondiționat al Poloniei, iar Caucazul, în general, ar trebui să stea în atenția est-europenilor, ca teritoriu vecin geopolitic.

În această direcție, preluarea președinției U.E. de către Polonia, la 1 iulie 2011, ar trebui să fie un semn de consolidare a unei strategii de bună vecinătate spre Urali și Asia Centrală. În luna septembrie, va fi un mare summit al Parteneriatului Estic, unde se va face un bilanț, cu reușite și deziluzii, și se vor trasa noi obiective de viitor, pentru o importantă politică spre Est. Oricum, pentru a deveni eficientă, ea are nevoie de resurse suplimentare, dar și de implicarea activă a altor parteneri, apuseni sau răsăriteni.

Din nefericire, criza economică a declanșat probleme interne ale Europei, iar visul unei ofensive diplomatice, culturale sau ideologice spre alte spații devine unul iluzoriu pe termen scurt. Criza ne-a reamintit că, adeseori, orgoliile și accesele de superioritate ale europenilor sînt vanități periculoase. Vidul se poate naște chiar pe bătrînul continent și nu doar Grecia e un punct vulnerabil. Dacă ar fi să aplicăm estului european unele din criteriile utilizate la analiza statelor eșuate (legitimitatea statului, sărăcie și declin economic, calitatea serviciilor publice, scindarea elitelor etc.) am observa că țări precum Belarus, Moldova sau Kossovo sînt prea aproape de limita prăpastiei pentru a neglija situația prezentă. Și nu am fi prea critici dacă am aduce în apropiere și România, Albania, Ucraina – unde prăbușirea economiei și interminabilele dispute politice interne au divizat aproape iremediabil societatea. Așadar, cu greu mai putem imagina o „voce“ internațională a estului european atît timp cît problemele de acasă îl transformă într-o regiune de mîna a doua, teren al discordiilor moderne și al experimentelor efectuate de marile puteri.

Soluțiile există, fără a fi miraculoase, dar implică voința și atenția actorilor din această arie geografică. Din păcate, nimeni nu și-a mai pus problema unui *summit* al Estului, după 1990, pentru identificarea problemelor existente (naționalism radical, dispute teritoriale, criză economică, lipsa de legitimitate a unor state, provocări internaționale). Din acest motiv, probabil că s-ar impune mai întîi stabilizarea Estului și lansarea unor proiecte regionale care să asigure creșterea economică, bunăstarea, cooperarea culturală, buna guvernare, respectul drepturilor omului și eliminarea vulnerabilităților majore – gen Transnistria. Abia apoi, Estul european se poate regăsi pe sine, își poate construi o solidă marcă de identitate și poate lansa obiective proprii în vecinătatea apropiată sau în plan internațional. Geopolitic vorbind, esticii ar trebui să aibă ceva de spus Vestului european, fostului spațiu al U.R.S.S., Mediteranei Orientale și Orientului Mijlociu. Acestea sînt spațiile din proximitate, care la rîndul lor influențează economic, civilizațional, și ca probleme de securitate, Europa de Est. Se impune, de aceea, o interacțiune gîndită în termeni politici și de strategii bine articulate, în interiorul regiunii, pentru coordonare și solidarizare. Iar dacă se doresc a fi și actori activi în emisfera nordică, esticii ar trebui să gîndească rapid și ideologii atractive pe care să le propună celorlalți. Eventual unele pe care să nu le practice Occidentul și care nu au fost uzate de lumea apuseană. ■

Mihail Manoilescu

POLITICIANUL PATRIOT

Mihail Manoilescu (1891-1950) a fost unul dintre oamenii politici profesioniști ai acestei țări, azi – un patriot uitat. Inginer și economist, om politic și diplomat, este primul român menționat în istoria doctrinelor economice moderne cu o lucrare originală, *Teoria protecționismului și a schimbului internațional*.

Am ales să-l evocăm nu numai pentru exemplaritatea personalității lui, ci și pentru funcția trezitoare a mărturiilor sale. Și am găsit potrivit să alegem câteva episoade din *Memoriile* sale – un veritabil document istoric – care zugrăvesc evenimente istorice, personalități și modul de lucru al oamenilor politici și al presei vremii.

ALINA IOANA DIDA
alina.dida@rostonline.org

***Memoriile*[1] lui Mihail Manoilescu, scrise, cu întreruperi, în** anii 1944-1946, au fost tipărite pentru prima oară în 1993. Ele aruncă o lumină nouă asupra lumii politice românești de după războiul de întregire, pe care autorul începe să o cunoască încă din copilărie; politica reprezenta o tradiție de familie, dar Manoilescu, inginer eminent pasionat de problemele sociale, debutează altfel în acest domeniu: printr-o realizare de interes național.

În 1919 este numit subdirector la Ministerul Refacerii Industriale. Războiul distrusese unitățile economice și căile de transport, ducînd la reducerea producției materiale, inflație și dezechilibru bugetar. De aceea nu se punea problema unei „administrări curente" a statului, ci a *cunoașterii* structurilor economice din România Mare și a *valorizării statului unificat* în ochii oamenilor de afaceri. Manoilescu și echipa sa, de „tineri lipsiți de prejudecăți birocratice", organizează congrese ale industriașilor, la care se regăsesc alături, pentru prima oară, industriașii vechiului regat și magnații industriei ardelene. Expoziția din 1921, din Parcul Carol, a constituit o surpriză pentru public; ea le-a dezvăluit românilor potențialul industrial al țării.

La început, liberalii au sabotat organizarea expoziției. „Nu convenea liberalilor ca o manifestare de amploare să se petreacă sub alt guvern decît al lor și să constituie un activ politic pentru partidul generalului Averescu! [...] Procedeul era identic cu cel din 1906, cînd o vastă campanie de presă cerea răsturnarea guvernului, pentru ca nu cumva expoziția de jubileu a Regelui Carol să se deschidă sub un alt guvern decît unul liberal!". Cînd Manoilescu i-a amenințat pe liberali că va inaugura expoziția și fără ei, aceștia au cedat și au închiriat ultimele standuri rămase libere.

Expoziția a fost un prilej de a se apropia de generalul Averescu, care era prim-ministru din martie 1920; acesta l-a apreciat și i-a acordat prietenia lui, cu intenția de a-l „crește și educa" pentru posturi mai înalte în stat.

Primele guverne ale României Mari nu aveau o politică industrială. Manoilescu și colegii de minister au considerat că, pentru a suplini dezorientarea guvernului, este nevoie ca ei, înalții funcționari, ce reprezintă permanența statului, să aibă o politică proprie; atunci au înființat cel dintîi oficiu de studii al unui minister, pornind de la ideea că elaborarea unui program trebuie separată de administrarea de zi cu zi.

Direcția condusă de Manoilescu a elaborat o doctrină industrială. Calculele arătau că în România de dinainte de război un muncitor producea anual valori de aproape 20 ori mai mari decît un țăran, ceea ce demonstra superioritatea intrinsecă a industriei asupra agriculturii. Ca mijloace de dezvoltare a industriei Manoilescu propunea colaborarea cu capitalul străin și o politică de stimulare a industriașilor, indiferent de naționalitate. Această abordare a făcut ca industriașii germani, unguri și evrei să adere rapid la noul stat și să aprecieze viziunea diriguitorilor lui. Greșelile politice ulterioare, făcute de ambele părți, au șters însă amintirile idilice ale începutului.

Direcția industriei a fost singura care a studiat problema despăgubirilor de război *în interior*; mai mult de doi ani, circa ➘

REPERE BIOGRAFICE

- **1915** studii de inginerie, şef de promoţie la Şcoala de Poduri Bucureşti
- **1920** membru al Partidului Poporului (PP), condus de generalul Al. Averescu
- **1918, 1920-1921** iniţial subdirector la Ministerul Refacerii Industriale, ocupă apoi mai multe funcţii la Ministerul Industriei şi Comerţului, calităţi în care participă la organizarea industrială a României Mari şi la negocierile pentru despăgubirile de război
- **1926-1927** subsecretar de stat la Ministerul de Finanţe în guvernul Averescu
- **iunie 1927-1930** după demisia din PP, pleacă la Paris şi devine principalul susţinător al restauraţiei: regele Carol al II-lea revine pe tron pe 8 iunie 1930
- **1929-1930** membru al PNŢ, condus de Iuliu Maniu, şi deputat de Caraş
- **1931-1944** titular la catedra de Economie politică - organizare şi raţionalizare a Politehnicii Bucureşti
- **1931** guvernator al BNR
- **1930-1932** ocupă diverse funcţii în Ministerele Lucrărilor Publice, şi Industriei sau Comerţului, în guvernele Maniu, Mironescu şi Iorga
- **1931** preşedinte al Ligii Naţionale Corporatiste
- deputat şi senator pînă în **1937**
- **4 iulie – 4 sept. 1940** ministru de externe în guvernul condus de I. Gigurtu; în această calitate conduce negocierile care s-au soldat cu semnarea arbitrajului de la Viena, prin care nord-vestul Transilvaniei a fost cedat Ungariei horthyste, iar Cadrilaterul - Bulgariei (30 aug. 1940)
- implicat în evenimentele care au dus la abdicarea lui Carol al II-lea în **noaptea de 5/6 sept. 1940**
- **sept. 1944** arestat şi epurat din învăţămînt; nu este judecat şi este eliberat în dec. 1945
- închis în **1948** pentru activitate fascistă
- moare pe **30 dec. 1950** în închisoarea de la Sighet; decesul său este comunicat familiei după 8 ani
- **1951** i se intentează un proces de către un tribunal civil, privind activitatea sa de publicist
- **1952** este condamnat „în lipsă" la 15 ani temniţă grea şi 10 ani degradare civică, cu confiscarea totală a averii.

două treimi din teritoriul ţării se aflaseră sub ocupaţie străină şi o cincime din populaţia activă pierise fie pe front, fie din cauza bolilor şi a lipsurilor. Studiul lui Manoilescu demonstra că statul făcuse o mare greşeală pentru că nu le acordase cetăţenilor săi nici o despăgubire şi că nu avusese o politică în acest domeniu. Această nedreptate a fost întrecută doar de cea externă, pentru că Titulescu nu a reuşit să obţină decît o cotă de 1% din despăgubirile totale plătite de Germania, în timp ce Serbia, un stat mai mic, cu pagube mai puţine, obţinuse 3%.

La sfîrşitul anului 1921, Manoilescu demisionează din minister. Nu putea colabora cu un ministru pe care nu-l stima. Refuză şi postul comod de director la Uzinele Reşiţa, pentru că simţea că are vocaţie pentru politică. Formaţia de inginer, dorinţa de a construi şi notorietatea îl făceau pe Manoilescu un candidat foarte dorit de Partidul Liberal, ce i-ar fi asigurat accesul rapid într-un post guvernamental. Dar temperamentul său şi atmosfera sufocantă din partid, ce presupunea obedienţă faţă de Brătieni, îl fac pe Manoilescu să aibă o opţiune tragică. „Nu puteam să mă raliez partidului cu care aveam multe afinităţi pe linia ţelurilor şi a programelor, din cauza îngustimii de spirit a acelora care le reprezentau".

Manoilescu nu a fost atras nici de Partidul Ţărănesc, pe care îl considera de extrema stîngă, pentru că preconiza lupta de clasă şi milita pentru o conducere în numele masei ţărăneşti. Tînărul inginer credea în elite şi în dreptul lor natural la conducere.

Guvernul Averescu căzuse în decembrie 1921, iar mitul generalului se spulberase; cel care realizase împroprietărirea ţăranilor avusese o guvernare în general slabă. După un guvern efemer de 30 zile al lui Take Ionescu, liberalii au ajuns la putere în ianuarie 1922. Foştii prefecţi sînt arestaţi, şi guvernanţii fac o campanie tendenţioasă împotriva fostului guvern şi îl jignesc pe general. Respectul şi fidelitatea faţă de Averescu şi convingerea că partidul s-a maturizat îl determină pe Manoilescu să intre în Partidul Poporului şi să candideze pentru Cameră. „Voiam să-mi dau eleganţa de a intra într-un partid la trecerea lui în opoziţie şi în clipa în care era cel mai lovit şi mai hulit".

Alegerile din martie 1922 (alegeri pentru Constituantă), organizate de liberali, se desfăşoară într-un climat violent; în judeţul Ilfov, unde a candidat

„Un țăran care gîndește cuminte și dezinteresat pentru satul lui este și el un membru al elitei naționale, care trebuie socotit și prețuit ca atare."

Manoilescu, urnele sînt înlocuite, proclamîndu-se astfel falsul în acte publice ca principiu de stat, iar în alte județe Partidul Poporului înregistrează mai puține voturi decît numărul de candidați. Manoilescu nu intră în Parlament și realizează greșeala făcută. Totuși, retrospectiv, se întreabă ce ar fi putut face mai bun „în epoca de adevărată decadență politică pe care a trăit-o România întregită în marele armistițiu dintre cele două războaie mondiale".

Urmează o guvernare liberală de patru ani, pe care Manoilescu o apreciază ca fiind dezastruoasă. În viziunea lui, Constituția de la 1923 a temporizat activitatea Legislativului și a adus doar două idei noi: consacrarea împroprietăririi și naționalizarea subsolului. Leul, cotat la 4 centime elvețiene la venirea guvernului, ajunge la 1,80 centime la plecarea lui. În această perioadă Manoilescu elaborează studii în care examinează bazele sociale ale partidelor și tratează problema naționalismului economic. El își va numi doctrina, neinspirat, *neoliberalism*. Deși termenul era potrivit din punct de vedere științific, el dădea ușor prilej unor speculații în plan politic.

În anii 1922-1926 are loc dezbaterea publică despre revalorizarea leului *versus* stabilizarea monetară. În 1925, ministrul de finanțe, Vintilă Brătianu, trece prin Parlament o lege de revalorizare a leului, în timp de 16 ani, și anume cu 6 centime aur în fiecare an. O serie de economiști, printre care și Manoilescu, intră în polemică cu guvernul. Dacă în primul an leul se ridica de la 3 centime la 9, prețurile ajungeau

Fotografie de la turnarea canciocului inaugural al Casei Gazetei Matematice (octombrie, 1933). De la stînga la dreapta: Ion Ionescu, Gh. Țițeica, C. Busilă, Tancred Constantinescu, Gen. Buiclïu, Mihai Manoilescu, Gh. Em. Filipescu.

la a treia parte din nivelul lor inițial, distrugîndu-i pe producători și economia națională. Manoilescu s-a aflat printre cei care au combătut permanent politica de finanțe a lui Vintilă Brătianu.

În 1924, Ion Brătianu, prim-ministru, face o înțelegere politică secretă cu generalul Averescu, căruia îi promite că îl va ajuta să ajungă la guvernare. Regele Ferdinand se afla sub influența trioului Brătianu-Regina Maria-Prințul Știrbei[2], considerat funest de mulți oameni politici români, pentru că le asigura liberalilor dominația în viața politică. Brătianu se pregătea să se retragă în martie 1926, odată cu încheierea sesiunii parlamentare, și voia să își asigure „succesiunea". Averescu îl anunță pe Manoilescu că va fi secretar la stat la Finanțe într-un viitor guvern, fără a-i da amănunte, ➘

Din *Memoriile* lui Manoilescu

Dar ei [liberalii] nu reușiseră să afle cheile misterioase care deschid ușa sufletului popular! Ei avuseseră naivitatea să creadă că votul universal și împroprietărirea aveau să le asigure fără osteneală o popularitate de decenii în marile mase țărănești și nu înțeleseseră adevărul psihologic elementar că în politică nu se poate clădi nimic pe recunoștință, care aparține trecutului, ci numai pe făgăduinți și aspirații, care propulsează viitorul. [...] Voturile se dau pentru speranțe, iar nu pentru realizări; pentru făgăduieli, iar nu pentru fapte împlinite; pentru viitor, iar nu pentru trecut.

Cu prilejul războiului s-a dovedit, o dată mai mult, incapacitatea noastră de a organiza, și aceasta nu datorită unei inferiorități intelectuale, ci unei insuficiențe morale a oligarhiei noastre. Noi nu putem organiza, fiindcă organizarea cere întîi sinceritate în a recunoaște realitățile și a le raporta superiorilor ierarhici în toată cruditatea lor. Ceea ce ne împiedică pe noi să ne organizăm este veșnic potemchinismul, care face pe toți agenții statului să ascundă realitățile triste, numai fiindcă conducătorii lor se complac în minciuni optimiste și calmante.

ACTIVITATE ŞTIINŢIFICĂ

- lucrează la direcţia muniţiilor
- înfiinţează oficiul de studii industriale
- iniţiază statistica industrială în România
- înfiinţează buletinul industrial
- proiecte legislative: unificarea legislaţiei referitoare la industrie în România Mare; exproprierea – pentru a permite extinderea instalaţiilor industriale în oraşe; standardizarea produselor industriale; impozitele speciale asupra industriei, care să restituie statului echivalentul avantajului fiscal acordat în faza de încurajare; sindicalizarea industriei după ramurile de producţie; tariful vamal; legea cifrei de afaceri; legea armonizării salariilor (a retribuţiilor bugetare) etc;
- conferenţiar la Institutul Social Român
- studii economice, apărute în reviste româneşti şi străine de profil, şi participări la conferinţe şi congrese internaţionale

şi că trebuie să-şi pregătească pachetul legislativ pentru acest post. Acest lucru îl face pe Manoilescu să înceapă o perioadă de pregătire teoretică în finanţe şi să elaboreze, ca exerciţiu, proiecte şi bugete, pe care să lucreze pînă ce va fi numit în minister. El l-a antrenat în această muncă şi pe fratele lui, Grigore, student pasionat de economie. Cheia sistemului lui Manoilescu o reprezenta reforma monetară şi instituirea unei noi monede, *ferdinul*; alte idei ale lui erau reforma contabilităţii, regimul pensiilor, impozitul pe îmbogăţiţii de război şi faptul că unele legi pentru scutiri de impozite nu trebuie să rămînă acte unilaterale ale statului, revocabile de către guvernele ulterioare, ci să ia forma unor contracte, care să le garanteze oamenilor de afaceri stabilitate şi continuitate. Ajuns în guvern, din toate aceste proiecte Manoilescu va realiza foarte puţin, din cauza opoziţiei liberalilor.

SUBSECRETAR DE STAT LA FINANŢE

În martie 1926 regele numeşte un guvern Averescu[3]. Ministru de Finanţe este Ion Lapedatu, deputat al Partidului Naţional, dar adept al revalorizării leului a lui Vintilă Brătianu; secretarul lui era Simionescu, alt „liberaloid". La cîteva zile de la numirea guvernului, presa vorbea deja de „tragicul prizonierat al domnului Manoilescu" *(Cuvântul)*, subsecretar de stat la Finanţe.

Manoilescu reuşeşte se introducă în programul de guvernare stabilizarea monetară; ziarul liberal *Viitorul* îl va ataca constant, şi rareori argumentat, pentru politica sa. Prima dispută a fost provocată de modificarea tarifului vamal: înainte de plecarea de la guvernare, Vintilă Brătianu îl mărise pentru metalurgie şi textile, lăsîndu-l practic neschimbat pentru celelalte produse industriale; astfel, jumătate din industria românească rămînea neprotejată. Manoilescu, ce va deveni mai tîrziu teoreticianul protecţionismului internaţional, calculează un nou tarif vamal, aflat la un nivel intermediar între cel vechi şi cel deja modificat. Dar decretul regal nu a apărut imediat şi toată presa pretindea că Regele Ferdinand va refuza să-l semneze. Sub influenţa liberalilor şi a prinţului Ştirbei, aflat în consiliile de administraţie de la Reşiţa şi Buhuşi (uzină me-

Cîţiva dintre oamenii politici care au condus România în interbelic, într-un moment fast al vieţii lor: Mihail Manoilescu (al cincilea de la dreapta), Constantin Argetoianu, Raul Bossy.

talurgică, respectiv de textile), Regele Ferdinand încearcă să-l convingă pe Manoilescu să renunţe la noul tarif vamal.

„[…] Cea dintîi cedare în faţa mafiei liberale şi a camarilei regale ar fi însemnat pierderea mea politică, sacrificarea ideilor mele şi a atitudinii demne pe care, cu voinţă, *mi-o impuneam mie, ca s-o pot impune altora*. Am făcut atunci un imens efort de voinţă ca să rezist." Deşi Vintilă Brătianu s-a prezentat şi el în audienţă la rege pentru a face presiuni, suveranul a semnat decretul cîteva zile mai tîrziu, ceea ce a constituit prima victorie a lui Manoilescu în conflictul cu liberalii.

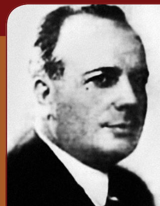
A doua repriză cu liberalii s-a desfăşurat în jurul căderii leului. Vintilă Brătianu comisese greşeala de a anunţa public mărirea tarifului, ceea ce îi făcuse pe oamenii de afaceri să importe în exces la vechiul tarif; balanţa comercială ajunsese în deficit în primul trimestru al anului 1926, astfel că, la venirea noului guvern, cursul leului începe să scadă. În timp ce presa liberală acuza guvernul de „incapacitate" pentru un fenomen cauzat de politica lor, ziarele ţărăniste afirmau că Banca Naţională cumpărase în aprilie devize străine, „ceea ce se abţinuse să facă în martie, cînd era Vintilă Brătianu la guvern, pentru ca să nu deprecieze atunci leul, rezervînd această manevră pentru guvernul succesor". Ulterior, lui Manoilescu i s-a confirmat că lucrurile se petrecuseră întocmai. Prin măsurile luate, guvernul lui Averescu reuşeşte să inverseze balanţa comercială, iar în noiembrie leul ajunge la un curs dublu faţă de cel din luna mai, ceea ce a constituit a doua victorie a politicii de finanţe a guvernului în duelul cu liberalii.

Manoilescu şi C. Garoflid[4] propun desfiinţarea taxelor de export pentru produsele agricole în cadrul unui program pentru dezvoltarea agriculturii. Ei nu reuşesc decît să reducă taxa de export pe grîu.

MISIUNILE DIN ITALIA

În mai 1926, Manoilescu este trimis la Roma pentru a obţine un împrumut şi a rezolva problema datoriilor de război faţă de Italia. El este bine primit datorită popularităţii de care gen. Averescu, elev strălucit al Şcolii de Război din Torino, se bucura printre oamenii politici italieni. Manoilescu este primit de şeful statului, Mussolini, de ministrul de Finanţe, contele Volpi di Misurata, şi de mareşalul Badoglio, principalul susţinător al intereselor României. Pe atunci regimul politic fascist italian abia îşi elaborase doctrina corporatistă şi era în curs de a iniţia primele legi în domeniu. Manoilescu obţine un împrumut în devize pe zece ani şi un împrumut fără dobîndă, în materiale, din care se va construi submarinul *Delfinul*, singurul pe care l-a avut România. El promite societăţii Agip cîteva perimetre petrolifere, pentru a evita monopolul. Negocierea datoriei de război cu Italia a constituit cel mai mare succes al delegaţiei României; în afara unei reduceri substanţiale, ea a obţinut o eşalonare pe 50 ani a datoriei cu o dobîndă de 1,59%. Ziarul *Cuvântul* a făcut o paralelă cu negocierea lui Titulescu pentru datoriile de război cu SUA, ce fusese însoţit de ↘

DIN *MEMORIILE* LUI MANOILESCU

În toată viaţa mea gîndirea s-a împletit cu politica, ba chiar a condiţionat-o şi a comandat-o. Eu am guvernat puţin şi am studiat mult.

Nici o demnitate nu este atît de înaltă încît să merite să o plăteşti cu preţul demnităţii.

Statul trebuie apărat de acapararea, ori de unde ar veni ea, fie de jos, fie de sus. Stăpînirea statului nu poate să fie rezultatul unei lupte, ci a unui echilibru... Clasele sociale sînt o realitate fatală. Fatală însă nu este lupta lor, ci colaborarea lor.

Nu este destul ca o cauză să fie dreaptă, ea trebuie să fie şi bine apărată.

DIN OPERA PUBLICISTICĂ

Ţărănism şi democraţie, 1922

Neoliberalismul, 1923

Cum putem reînvia leul aur?, 1923

Politica producţiei naţionale, 1924

La théorie du protectionnisme et de l´échange international, 1929, Paris. Opera capitală a lui M. Manoilescu a fost tradusă în italiană şi engleză în 1931 şi în germană în 1937; ea a apărut în limba română pentru prima oară în 1986, cu titlul *Forţele naţionale productive şi comerţul exterior – Teoria protecţionismului şi a schimbului internaţional*, în traducerea lui Costin Murgescu, efectuată după o ediţie germană din 1937. Asociaţia industriaşilor din Brazilia a tradus lucrarea în 1931, iar ideile lui Manoilescu au fost folosite în politica vamală a republicii sud-americane.

Le siècle du corporatisme, 1934

Le parti unique, 1937

Rostul şi destinul burgheziei româneşti, 1942

un grup de experţi scump plătiţi, care nu obţinuseră decît o dobîndă de 3,5%.

A doua misiune a lui Manoilescu în Italia, din ianuarie 1927, oficial pentru încheierea unei convenţii comerciale, avea de fapt scopul de a obţine recunoaşterea unirii Basarabiei cu România, deci ratificarea tratatului Vaida-Voevod, semnat la Londra în 1920. Cu sprijinul mareşalului Badoglio („prieten de fapte" al României), Manoilescu obţine acordul lui Mussolini, iar decretul Regelui Victor Emanuel, prin care statul italian recunoştea unirea Basarabiei cu România, apare la 9 martie 1927.

În opinia lui Manoilescu, a treia guvernare Averescu a avut un bilanţ pozitiv: de la deficit bugetar la excedent; creşterea leului de la 1,80 la 3,20 centime aur; legile Garolid pentru organizarea agriculturii; legea care desfiinţa impozitul pe cifra de afaceri; tariful vamal (tariful Manoilescu) şi legea de armonizare a salariilor funcţionarilor publici.

PROCESUL PENTRU SPRIJINIREA PRINŢULUI CAROL

Manoilescu rezervă o mare parte a *Memoriilor* prieteniei sale cu Principele Carol. Politica României a fost dominată în perioada anilor 1925-1930 de problema prinţului Carol, iar în 1930 şi 1940 de persoana Regelui Carol al II-lea. Pentru Manoilescu enigma Carol este „enigmă psihologică mai mult decît istorică". Cuvintele autorului *Memoriilor* sînt cele mai potrivite pentru portretul Regelui Carol, făcut de cel mai bun prieten.

„Carol nu poate fi prins şi exprimat în formule simpliste, ca un personaj de melodramă, care întruchipează sau tot răul, sau tot binele. *Şi nu poate fi înţeles dacă nu este judecat în acelaşi timp cu toată societatea românească care l-a hulit sau l-a adulat, exagerîndu-i de atîtea ori scăderile sau trecîndu-i în sarcină propriile ei păcate*".

„Eu am avut durerosul privilegiu de a-l cunoaşte în toate luminile şi – cum spuneau bătrînii – în toate ipostazele. I-am fost prieten *cum nu i-a fost nimeni pe lumea asta*, nici cei mai apropiaţi ai lui şi *nici chiar cei care îi dăduseră viaţă*".

Imediat după moartea Regelui Ferdinand (iulie 1927), Principele Carol dă o declaraţie, publicată de ziarul *Le Matin* din Paris, ce a constituit punctul de plecare al acţiunii lui Manoilescu pentru restauraţie. *„Carol reprezenta pentru mine o necesitate naţională şi fiindcă el constituia singurul mijloc care mai rămăsese pentru a sfărîma tirania liberală"*.

Manoilescu contribuie la popularizarea declaraţiei în ţară, în condiţiile în care presa internă nu a reprodus-o. Imediat după instituirea Regenţei, gen. Averescu face o declaraţie în Senat, fără a avea acordul PP; el îi ura Regenţei să-şi ducă mandatul „pînă la capăt", ceea ce echivala cu acceptarea regimului politic dominat de liberali. Manoilescu îşi dă demisia din partid. De general rămînea legat afectiv, dar nu mai aveau acelaşi ideal în politică. Declaraţiile ulterioare ale Principelui au fost copiate de Manoilescu la maşina lui de scris şi trimise anonim prin poştă, la cunoscuţi şi necunoscuţi, fără ca Siguranţa să-l depisteze. Cu bani proprii, alături de Nichifor Crainic, Manoilescu editează un ziar, *Crai Nou*. Titlul, *une trouvaille*, se datora soţiei sale, Elena, care i-a fost mereu alături.

La începutul lui octombrie Manoilescu pleacă la Principe cu scrisori din partea unor şefi de partide, care îi cereau să confirme autenticitatea declaraţiilor din *Le Matin*, pentru a-i da astfel prilejul lui Carol să-şi precizeze poziţia faţă de problema dinastică. Şi această declaraţie a lui Carol este reprodusă integral în *Memorii*, ca şi alte documente, cum ar fi scrisoarea lui Ferdinand către Ion Brătianu, datată cu cîteva zile înainte de a muri, în care regele, grav bolnav, cerea revenirea lui Carol în ţară.

Pe 23 oct. 1927 Manoilescu soseşte la frontiera României, unde este percheziţionat, deşi era ministru şi funcţionar de stat; el

își dă seama că va fi fi arestat, iar problema Carol va deveni publică, lucru pe care îl și dorea de altfel. *„Nici nu visam altceva decît deschiderea cu amploare a problemei prințului, o arestare, un proces răsunător și tot ceea ce ar mai fi urmat după aceea... Marele om de stat*[5] *cădea în cursa pe care i-o deschidea un tînăr debutant politic*". Manoilescu este transportat cu trenul ministerial direct la Jilava, cu o întîrziere impusă de cele trei consilii de miniștri din acea zi, întrunite pentru a cerceta documentele găsite[6] și soarta emisarului.

Presa a primit următorul comunicat: „Domnul Mihail Manoilescu, încercînd să facă pe agentul de transmisiune al celor care uneltesc tulburarea ordinii constituționale a statului, *guvernul* a dispus arestarea domnului Manoilescu și trimiterea lui în judecata Curții Marțiale." Și aici este interesant comentariul „împricinatului":

„Întîi eu eram trimisul prințului, deci agentul unuia singur, iar nu a mai multor; al doilea, eu nu aveam numai acest rol, ci unul ceva mai mare; al treilea, cum s-a dovedit în urmă, dreptul la tron al lui Carol nu era o problemă *constituțională* și nu contrazicea *Constituția*; al patrulea, guvernul nu poate dispune arestarea unui cetățean (într-un regim care în același comunicat invocă Constituția!) și cu atît mai puțin trimiterea sa în fața unei instanțe, act care este de resortul exclusiv al *justiției*; al cincilea – și este cea mai gogonată –, în România nu existau *Curți Marțiale*, ci numai *Consilii de Război*! O dată mai mult, frica se dovedea un narcotic al inteligenței și al bunului simț".

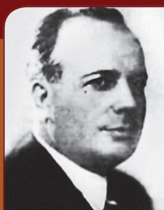
Arestarea a avut răsunet în presa străină și în rîndul oamenilor politici europeni, dintre care unii îl cunoșteau personal pe Manoilescu. *„Poate că niciodată între cele două războaie n-a existat o chestiune românească care să fi pasionat atît de mult străinătatea cum a fost chestiunea Carol în zilele arestării și procesului meu*". Un ziar franțuzesc folosește pentru prima dată cuvîntul *carlism*. În general, presa internă neliberală simpatiza cu Manoilescu. Nae Ionescu, prieten cu Duca, se afla în 1927 printre adversarii prințului. În *Cuvântul* el a vorbit despre o conspirație de operetă ridicolă, ridicată la rangul de complot.

Declarațiile făcute de Manoilescu la interogatoriu exprimă crezul său politic.

„Ziarul *Crai Nou* urma să fie, după cum era intitulat, un ziar liber al tinerei generații. El își propunea să ducă o luptă energică împotriva regimului liber pe care, *cel puțin eu, îl consider ca izvorul mizeriei morale și materiale de astăzi a țării*".

„Eu, personal, am fost și sînt foarte îngrijorat de situația ➘

DIN *MEMORIILE* LUI MANOILESCU

Eu cred că dacă România ar ajunge într-o zi printr-o minune să se curețe de toate păcatele [...], țara tot n-ar putea merge bine, dacă oamenii noștri publici nu s-ar lepăda și de neseriozitate! Să numești în posturile publice cele mai grele prieteni de masă; să avansezi funcționari incorecți pentru că au intervenit în favoarea lor doamne irezistibile; să împarți fondurile statului la ziariștii care te adulează; să treci în Parlament legi alcătuite de funcționarii tăi și pe care tu nici nu le-ai citit; să periclitezi pentru o glumă bună, urmată de aplauze, un interes de stat; să vii în fruntea unui departament atunci cînd nimic nu te cheamă acolo ca să primești audiențe prelungite cu o notă galantă; să accepți la inspecțiile făcute în țară ca subalternii să-ți aranjeze mese ce încep ca un banchet oficial și sfîrșesc ca un chef de mahala, iată atîtea și atîtea forme de neseriozitate care pot părea anodine, dar care, în realitate, sapă în chip nevăzut prestigiul conducătorilor față de mulțimea ce vede și înțelege totdeauna mai mult decît îngăduie distanța de la care e ținută.

creată României prin moartea regelui Ferdinand și prin renunțarea prințului Carol. Eu sînt un monarhist convins și nu cred pentru o țară ca a noastră în binefacerile republicii.“

„Pe de altă parte, cunosc marea valoare pe care o reprezintă prințul Carol și regret din suflet că această valoare nu este astăzi pusă la contribuție pentru binele țării. De aceea m-am gîndit todeauna, ca la un ideal, la acea soluție care s-ar putea găsi în cadrul legilor și fără tulburări, pentru ca prințul Carol să-și dea într-o formă sau în alta prinosul calităților sale în folosul întăririi dinastiei, a țării“.

„Iată de ce mi-am făurit acest ideal, care derivă din însăși concepția mea politică generală. Am arătat în scurta mea carieră politică în ce fel înțeleg realizarea dezvoltării fericite a țării mele: *în ordine, în democrație, în dreptate și într-un spirit de împăcare a claselor sociale, a provinciilor românești și a partidelor*“.

„Astăzi nu avem nici unul din aceste lucruri. Pentru realizarea legalității, pentru începerea unei munci naționale comune și frățești, fără teroarea unui singur partid, pentru ridicarea materială a țării din stagnație și mizerie, cred că fiecare român trebuie să lupte. Și, în acest sens, a asigura o garanție cît mai bună a exercițiului puterii regale, fără a tulbura ordinea și legalitatea, este cel dintîi lucru de făcut“.

În ședința Camerelor reunite din 28 oct. Iuliu Maniu, prin declarația sa, a deschis „oficial“ problema Carol: partidul nu putea refuza să o discute pentru ca națiunea, în mod suveran, să ia o hotărîre.

Procesul lui Manoilescu a avut 110 martori ai apărării și 37 avocați; atunci „s-a dezbătut dreptatea unei cauze și soarta unei țări“. Manoilescu a fost achitat de Consiliul de Război, iar verdictul a fost, în opinia lui Maniu, „cea mai grozavă condamnare a sistemului de teroare a d-lui Brătianu, ce a putut să se producă în viața noastră de stat“. La zece zile de la achitare, Ionel Brătianu a murit și instabilitatea guvernamentală a continuat.

DESPRE CORPORATISM

În vara lui 1930, pe cînd se afla în vacanță, Manoilescu elaborează un manifest către țară și un memoriu tehnic pentu rege, centrat pe ideea fuziunii sufletești dintre mase și elită; partidismul distrusese prestigiul Parlamentului, lăsîndu-l încontinuu să lucreze fără opoziție și aservindu-i pe deputați prin demisiile în alb. Propunerile lui Manoilescu erau:

- Sustragerea statului timp de trei ani de sub competițiile de partid;
- Constituirea unui guvern din personalități fără apartenență politică;

SĂ FII ARESTAT; CE SENZAȚIE APĂSĂTOARE PE CARE NU O POATE ÎNȚELEGE ACELA CARE N-A TRECUT PRIN ACEASTĂ ÎNCERCARE! NIMENI NU AR CREDE CĂ A TE SIMȚI ÎNCHIS ESTE O SUFERINȚĂ CARE ARE ÎN EA CEVA ABSOLUT, CE NU POATE FI ATENUAT PRIN CONFORTUL ÎNCHISORII.

• Implicarea în viața politică a organizațiilor profesionale, printr-un organ central, cu rol consultativ (*corporatism*), nu legislativ („imagine reprezentativă a întregii țări care muncește și care produce");

• Dreptul presei de a ataca activitatea miniștrilor;

• Stabilirea unui front românesc unitar în fața minorităților, în vederea ofensivei economice;

• Interzicerea preoților și a învățătorilor de a face politică militantă, dar nu și excluderea lor de la reprezentarea parlamentară corporativă.

Dintre oamenii care ar fi putut să prezideze un asemenea regim, Manoilescu îl vedea potrivit pe Nicolae Iorga. Regele a fost de acord, în mare, cu programul lui, dar a avut rezerve în ceea ce privește suspendarea Parlamentului.

Manoilescu editează timp de 11 ani (din 1932) revista de gîndire social-economică și politică *Lumea Nouă*, axată pe ideea corporatistă, o revistă „de stînga socială și de dreapta politică".

„Corporatismul meu este *democratic* atunci cînd face din corporații, adică din țara muncitoare, singurul izvor al puterii politice (corporatism pur) și este *aristocratic* prin prioritatea pe care o dă elitei naționale, care ocupă funcțiile de comandă. *El este de dreapta prin coloratura religioasă și tradiționalistă* și prin caracterul de autoritate și stabilitate dat conducerii statului; *el este de stînga* prin îndrăzneala ideilor de progres social, care mergeau pînă la unele socializări oportune".

„Din ideile noastre, partea cea mai ușor de înțeles și cea mai populară a fost critica parlamentului democrat, făcută de mine și de toți colaboratorii mei. Un succes mare a avut, de pildă, schema [...] în care structura Parlamentului cu mulți avocați și puțini agricultori este exact [opusul] structurii reale a țării cu mulți agricultori și puțini avocați. Această compoziție absurdă a Parlamentului era pusă în contrast cu aceea a Divanului ad-hoc [...], unde agricultorii constituiau 75% din deputați, din care țăranii se ridicau la 20%, adică mai mult decît în parlamentele democratice și unde tot atît de rațional și de organic erau reprezentați meseriașii, inexistenți în Parlamentul partidelor".

Manoilescu susține ani de zile conferințe în București și în orașele mari din provincie, care nu se mărgineau doar la teme corporatiste.

Ne oprim aici, considerînd că am punctat principalele direcții de acțiune spre binele public al unui om politic cu adevărat profesionist. Un politician care n-a fost judecat prin prisma faptelor sale, unele eroice, decît arareori. Și care a sfîrșit în temnițele comuniste, la fel ca atîția alți membri ai autenticei elite românești interbelice.

DIN *MEMORIILE* LUI MANOILESCU

O populariate trebuie să se cheltuiască. Și este un punct de onoare și un merit al conducătorilor să-și cheltuiască popularitatea lor făcînd bine, și mai ales acel bine care nu este imediat înțeles.

Prin acțiunea mea am înțeles să întăresc dinastia. Aceasta a fost credința mea. Oamenii egoiști pot pregăti republica. Și o pregătesc. Republica la noi ar însemna anarhie sau o tiranie nesfîrșită în care nimeni nu ar mai putea reîndrepta balanța.

Nu este nici o exagerare să spun că la toți oamenii noștri politici – chiar și la cei de mari dimensiuni – singura preocupare era venirea la guvern și toate problemele naționale erau coborîte la rolul de simple instrumente în vederea împlinirii acestui înalt țel! Orice îi putea aduce sau menține la putere era bun; orice îi îndepărta de la putere era rău.

[1] *Memorii*, ediție îngrijită, prefață, note și indice de Valeriu Dinu, Editura Enciclopedică, București, 1993.
[2] Barbu Știrbei era cumnatul lui Ion I.C. Brătianu.
[3] Gen. Al. Averescu mai condusese două guverne: în 1918 și în 1920-1921.
[4] Constantin Garoflid (1872-1942), om politic român, în mai multe rînduri ministru al agriculturii și parlamentar al Ligii Agrare.
[5] Este vorba de Ion I.C. Brătianu, șeful guvernului și al PNL la acel moment.
[6] Carol a trimis scrisori cu conținut identic către cinci șefi de partide.

Ultimul interviu dat de marele duhovnic român de la Athos, părintele Petroniu Tănase

„OMUL ESTE OM CÎND TINDE SPRE DUMNEZEU“

Nu demult, avva Petroniu Tănase, fostul egumen al Schitului românesc Prodromu din Muntele Athos, s-a mutat la cele veșnice, după o viață de călugărie. Bunul Dumnezeu a făcut să-i luăm un ultim interviu, pregătit a apărea într-o carte, chiar cu puțin timp înainte de a se săvîrși din viața pămîntească. Îl redăm aici în premieră.

interviu de **GEORGE CĂBAȘ**

Preacuvioase părinte, vă rugăm să ne spuneți cum ne putem da seama de ce patimă sîntem stăpîniți cel mai mult, pentru a lucra împotriva ei și pentru mîntuirea noastră.
Sfinții Părinți, vorbind de viața duhovnicească, arată cum se prezintă abaterile de la rînduiala cea bună. Izvorul tuturor păcatelor este iubirea de sine. Cînd omul nu se interesează deloc de viața sufletească și a aproapelui, de acolo vin toate relele. Iubirea de sine alimentează alte trei păcate. Primul este uitarea. Omul a aflat de învățătura cea bună, cîndva, cum știm din pilda semănătorului, dar nu se îngrijește de ea mereu. Al doilea este nepăsarea. Omul nu se gîndește la mîntuire, la viața veșnică, spune că are Dumnezeu grijă de el. Al treia este nesimțirea. Omul dacă trăiește în viață dezordonat devine nesimțitor, nu își mai dă seama că un lucru e rău, ajunge să „bea nedreptatea ca apa“ (*Iov* 15, 16). Face păcatele fără să îl doară capul. De la acestea trei – uitarea, nepăsarea, nesimțirea – vin cele șapte păcate capitale: mîndria, iubirea de arginți, lăcomia, desfrînarea, invidia, mînia, lenea și toate acestea sînt potrivnice poruncilor dumnezeiești de a ne iubi aproapele ca pe noi înșine.

Omul trebuie să cunoască învățătura Bisericii creștine, ignoranța este iarăși un mare păcat. Omul nu știe care e răul și care e binele, să fugă de rău și să facă binele. Mîntuitorul ne-a lăsat învățătura, ne-a fost scrisă în Noul Testament. Sfinții Părinți au scris o mulțime de cărți care ne arată calea cea bună, dar și ce este rău. Creștinul bun trebuie să le știe. Așa cum poți exersa o meserie bună; dacă știi bine toate elementele meseriei poți exersa meseria mai desăvîrșit. Așa și creștinul trebuie să știe

foarte bine învățătura creștină și atunci își dă seama cînd face un lucru rău. Dacă Dumnezeu se îngrijește de toate făpturile necuvîntătoare, cu atît mai mult poartă de grijă făpturilor făcute după chipul lui Dumnezeu, inteligente, conștiente, cu libertate. De aceea „căutați mai întîi împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui și toate acestea se vor adăuga vouă“ (*Matei* 6, 33). Cine mai crede în aceste cuvinte? Nu mai crede nimeni. Cred doar în bani. Nu înseamnă să stai cu mîna în sîn, că Dumnezeu îți dă... Dacă omul duce o viață sfîntă și crede în Dumnezeu și face ostenelile pentru viață pe care trebuie să le ducă, îi ajută Dumnezeu ca să aibă succes. A semănat și ia o recoltă bună, a întreprins o lucrare și are rezultate bune ș.a.m.d. Dacă omul se îngrijește de sufletul lui va avea bunăstare materială.

Sînt multe întîmplări în Viețile Sfinților în care oamenii își puneau toată nădejdea la Dumnezeu și Acesta făcea minuni și aveau hrană și cele necesare. Creștinii nu trebuie să neglijeze cele creștinești, postul, spovedania, să se păzească de păcate. Oamenii se justifică de ce nu le fac, dar vor după aceea să le meargă bine acasă. Nu faci cele ale lui Dumnezeu, dar vrei binecuvîntarea Lui ca să îți meargă bine acasă. Dacă vrei să meargă lucrurile cu binecuvîntarea lui Dumnezeu, atunci ține rînduielile Lui. El te ajută să ai îndestulare, dar omul s-a îndepărtat de Dumnezeu, nu mai crede în făgăduințele lui Dumnezeu și după aceea e nemulțumit de neajunsurile vieții și se supără că Dumnezeu e nedrept, că i-a omorît copilul sau i-a dat boală, nu că el își face rău nesocotind pe Dumnezeu. Așa că un creștin trebuie să știe cum se nasc păcatele și dacă vede cum lucrează vrăjmașul, cînd este ispitit își dă seama de treaba asta. Dacă omul nu știe învățătura Bisericii e ca orb, apare vrăjmașul și face cum îi spune el, nu știe că e rău și nu trebuie să facă.

Sînt mulți care văd în învățăturile Bisericii restricții, constrîngeri impuse... De ce să postesc, de ce să am numai o nevastă? Greșit. Învățătura Bisericii nu e constrîngere, e indicație cum să mergem bine ca să ajungem la mîntuire.

DACĂ OMUL FACE CEEA CE TREBUIE PENTRU SUFLET, ÎL AJUTĂ DUMNEZEU SĂ AIBĂ SUCCES ŞI ÎN ALTELE.

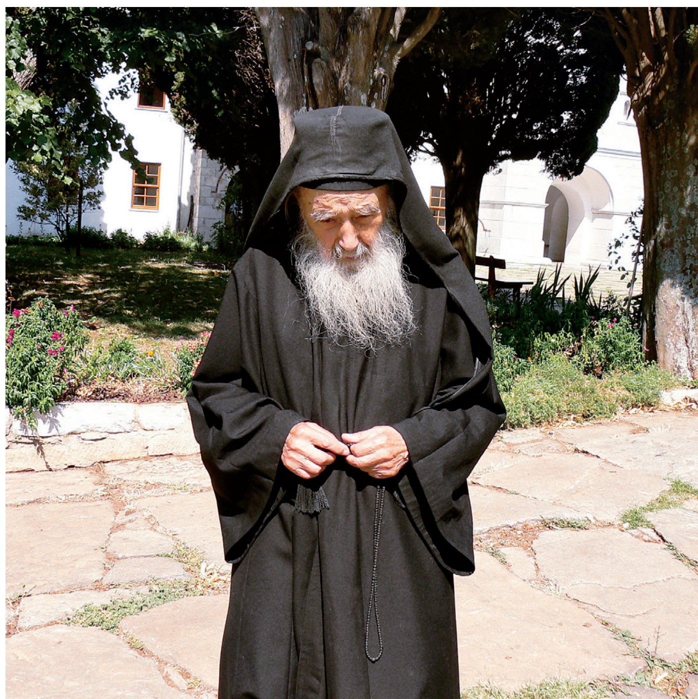
Părinte, discernămîntul e o calitate a creștinului autentic. Dar, de multe ori, chiar și cei care au această calitate ezită în fața unor decizii. De exemplu, avînd în vedere că tinerii sînt în perioada în care trebuie să acumuleze cunoștințe care să-i ajute în viață, să acorde mai mult timp bisericii sau școlii?

Sfinții Părinți spun că atunci cînd e să pui în cumpănă cele trupești și cele sufletești, întotdeauna să dăm întîietate celor duhovnicești. Școala și Biserica nu se exclud. Poți să duci o viață bună creștină și să fii școlar foarte bun. Dacă cineva se străduiește pentru viața duhovnicească, poate să se păzească de păcatele care strică mintea omului și mintea lui fiind luminată își însușește cunoștințele mai ușor și sporește. Dacă dăm întîietate celor duhovnicești și celelalte vin. Învățăturile, cunoștințele sînt trecătoare pe cînd cele duhovnicești sînt pentru viața veșnică. Să ne îngrijim și de unele și de altele. Noi pierdem timp cu lucruri inutile. Dacă cineva se chivernisește bine are timp și pentru unele și pentru altele. Dacă ne sînt date cunoștințe greșite, nu le asimilăm fără discernămînt. De pildă, prin educația sexuală din școli se elimină duhul creștinesc din viața elevului. Dacă merg pe calea bună, cu credință, mă luminează Dumnezeu și pot să-mi dau seama la nivelul meu. Eventual, mai întreb și oameni mai luminați, vrednici de

SCHIȚĂ BIOGRAFICĂ

Părintele Petroniu Tănase s-a născut în 1914 în comuna Farcaşa, în județul Neamț. S-a călugărit de tînăr, la Mănăstirea Neamț, iar mai tîrziu a intrat la Mănăstirea Antim din Bucureşti. A urmat cursurile Facultății de Teologie, dar a făcut şi studii în Matematică şi Filosofie. Dorul după o viață îmbunătățită l-a îndreptat spre Muntele Athos, la schitul unde a viețuit din 1978 încoace, dar acolo părintele Petroniu a avut şi rolul de a revigora administrativ şi spiritual obştea ocrotită de Sfîntul Ioan Botezătorul.

crezare. Încurajarea răsfățului pe calea păcatului e foarte vătămătoare. Nici un păcat nu degradează ființa umană așa de mult ca desfrînarea, prin care îți deteriorezi însăși ființa ta. E încurajată pe toată linia, dar e o lucrare potrivnică chemării omului, care nu îl duce la fericire ci la chinurile veșnice. Nu mă face mai inteligent, mai bun, mai nobil, ci, dimpotrivă, mă murdărește. Dacă țin la ființa mea, la menirea mea, mă feresc de ea. Mai este și altceva. Sînt ofensatoare, răspîndite peste tot, reclamele, spectacole păcătoase, nu mai vorbesc de televizor – care e o catastrofă pentru sufletul omului. Chipul omului e frumos fiind făcut de Dumnezeu, dar manifestările lui sînt stricate după păcatele pe care le-a făcut.

Dacă se înmulțesc aceste cazuri, închipuiți-vă o societate cu asemenea elemente degradate unde ajunge. Omul e înzestrat de Dumnezeu cu puteri sufletești, cu inteligență, cu minte, cu daruri și trebuie să înmulțească talantul, să fie un profesor bun, un inginer bun, un preot bun și să le facă pentru binele lui și pentru alții. În felul acesta să progreseze să se ridice, să se înnobileze sufletește, asta e chemarea omului. Dacă se abate de la acestea, se degradează pînă la o anulare cumplită.

Cei care aveți televizor, internet, dacă țineți la viitorul vostru, păziți-vă de ele! Nu sînt necesare, nu sînt folositoare. Știința neluminată de Dumnezeu nu duce la cultură, ci la pagubă. La televizor vezi crime, depravare. Dacă țin la viitorul meu, mă feresc de lucruri care mă deteriorează sufletește. Ele schimbă așezarea mea sufletească, pentru că în sufletul meu sînt rele. Greul de acum începe.

Dacă vii din lume și te așezi ca monah, aduci un capital negativ, ce ai văzut, ce ai auzit, cum ai trăit. Acestea și-au făcut cuib în sufletul tău și trebuie să le scoți. E foarte greu. Trebuie mulți ani de post și rugăciune, luptă cu trupul, oboseală, nevoință, ca să nu mai vezi lucrurile acelea. Dacă le repeți, ele se înrădăcinează în trupul tău ca într-o grădină – iar dacă n-ai scos rădăcinile și bolovanii din acea grădină, nu poți să semeni și să scoți recoltă bună de acolo. Dacă m-am stricat prea tare așa o duc în vecii vecilor. Interesul nostru este să vrem să avem un rost bun în lumea asta, ca să nădăjduim să auzim de la Mîntuitorul: „Veniți, binecuvîntații Tatălui Meu, moșteniți împărăția cea pregătită vouă de la întemeierea lumii“ (*Matei* 25, 34). Dacă nu ne pregătim în lumea aceasta, o să ajungem niște nefericiți, bîntuiți de păcatele pe care le-am făcut în vecii vecilor. Acestea sînt chinurile veșnice. Dacă nu am scăpat de patimi, ele ne vor chinui în veșnicie. Dumnezeu m-a chemat pentru împărăția cerurilor, trebuie să mă pregătesc pentru aceasta. Ce negoț bun, oleacă de osteneală, cîțiva ani și cîștigăm veșnicia! Oricît de mulți ani ar fi pe pămînt, față de infinit sînt o picătură. Cu puținul pe care-l facem aici cîștigăm veșnicia nefericită sau fericită. Să nu fim nesimțitori la aceasta! Să am nădejde că mă duc dincolo unde mă așteaptă binele nu răul.

Din păcate, actuala civilizație e străină de lumea creștină, e lepădată de Dumnezeu, iar mai ales tineretul este antrenat în această cădere. Vrăjmașul știe că dacă oamenii se strică de tineri, o să fie mai încolo și mai stricați decît la tinerețe.

Care sînt lucrurile de care ar trebui să fim mai atenți în lume?
Să ducem o viață creștinească. Ăsta e rostul nostru și la el

UNII AR VREA SĂ SE BUCURE ŞI DE „BUNĂTĂŢILE“ VIEŢII ACESTEIA ŞI SĂ CÎŞTIGE ŞI ÎMPĂRĂŢIA CERURILOR, NEREALIZÎND CĂ NU SE POATE DECÎT ORI CU DUMNEZEU, ORI CU DIAVOLUL...

Dumnezeu l-a făcut pe om cu un rost, cu un destin. Omul este adevărat om cînd tinde spre Dumnezeu. Nu este libertate altfel decît să faci binele, nu răul. Nu e voie să facă orice, nu e în interesul lui. Dumnezeu l-a făcut pe om, spun Sfinţii Părinţi, ca să cunoască şi să se bucure de frumuseţile acestei lumi. Cînd e să pui în cumpănă cele materiale cu cele spirituale întotdeauna trebuie să aibă prioritate cele spirituale. Sufletul e veşnic, iar trupul – trecător, deci e normal să mă îngrijesc de ceea ce rămîne, nu de ceea ce putrezeşte. Însă, civilizaţia materialistă a făcut ca omul să nu mai aibă timp pentru suflet deloc. Acum omul trebuie să se pună la îndemîna celui care îl exploatează şi îi ia sufletul.

trebuie să ne fie mintea atentă și sufletul treaz. Omul trebuie să ajungă să împlinească acest rost. Dacă nu împlinește, atunci existența omului nu are nici o rațiune. Găsim rosturi în viața de toate zilele. Dacă e frig ne îmbrăcăm mai bine. Avem ceas care ne indică momentele zilei. Nu facem nimic fără un rost, fără sens și atunci omul trebuie să știe care e rostul lui și să-l împlinească.

Ispitele s-au înmulţit şi sînt tot mai greu de evitat. De aceea, unii creştini cred că e mai bine să faci cît de puţin poţi şi nu neapărat cum îţi cere Biserica. Dacă nu poţi ţine tot postul, măcar o săptămînă sau pe sărite să-l respecţi; dacă nu poţi merge duminică de duminică la Sfînta Liturghie, măcar din cînd în cînd să o faci... Credeţi că ne putem mîntui aşa?

În Sfînta Evanghelie spune de multe ori: „Fiți, dar, voi desăvîrșiți, precum Tatăl vostru Cel ceresc desăvîrșit este“ (*Matei* 5, 48). Noi sîntem dintr-o materie mai grosolană și trebuie să o spiritualizăm ca să se apropie de lumea în care sîntem sortiți să ajungem. Cu ce a venit Hristos pe pămînt? A luat trup pămîntesc, afară de păcat, a mîncat, a băut, a ostenit ca orice om, nu a fost scutit de trebuințele omenești. A trăit făcînd numai binele. Observăm că atunci cînd a înviat a intrat la apostoli prin ușile încuiate. După ce a discutat cu Luca și Cleopa în drum spre Emaus, a dispărut. Apostolii au crezut că este duh. Mîntuitorul a insistat și le-a arătat că e cu trup ca și al lor. A cerut să mănînce ca să le dovedească acest lucru. Duhul nu are trup. Mîntuitorul avea același trup, dar schimbat, spiritualizat. Așa trebuie să ne înduhovnicim și noi trupul pe care îl purtăm și să îl sfințim mereu. Omul trebuie să se străduiască mereu ca să intre în împărăția cerului. Toată rînduiala creștină este

ca trupul să se subțieze, să se înduhovnicească. Duhovnicul este foarte important, căci el îl ajută pe om să se facă duh.

Desfrînarea murdărește trupul cel mai mult.

De ce?

Pentru că e făcută în trupul omului. Celelalte păcate sînt făcute în afara trupului: crima, furtul etc. Desfrînarea face materia pe care o purtăm noi și mai grosolană, mai pămîntească. Biserica a pus rînduială: pentru înduhovnicirea trupului – postul, cumpătarea. Nu e nevoie să mănînce și să bea omul peste măsură ca să trăiască. Sfinții Părinți au postit mult și nu au murit, ci au trăit ani mulți. Mîntuitorul a spus că: „Nu numai cu pîine va trăi omul, ci cu tot cuvîntul care iese din gura lui Dumnezeu“ (*Matei* 4, 4). Nu numai pîinea ajută viața, ci și cuvîntul viu ajută trupul material. Sfinții Părinți se lipseau în bună măsură de mîncare își împlineau trebuința cu puteri duhovnicești. Mîntuitorul, după ce a arătat ucenicilor cum să ne înduhovnicim trupul, s-a înălțat la cer. Prin coborîrea Duhului Sfînt la Cincizecime a întemeiat Biserica, iar în biserică, la Sfînta Liturghie, se pogoară Duhul Sfînt, pentru ca trupul cel înduhovnicit omenesc luat din Hristos înduhovnicit să fie transmisibil, să poată fi realizat și de oameni pe pămînt, de oameni care cred în Hristos. De acum înainte, cei care cred în Hristos au exemplu de cum trebuie să fie înduhovnicit trupul și au posibilitatea să primească o fărîmă din Trupul lui Hristos. A rînduit Dumnezeu Sfinte Taine, Spovedania pentru păcate și Împărtășirea – cînd iei o fărîmă din Trupul cel înduhovnicit lui Hristos. După ce omul scapă de păcate, mergînd la duhovnic, pune trupul în rînduială, îl pune la post și îl hrănește cumpătat.

> **CEI CE AVEȚI TELEVIZOR, INTERNET, DACĂ ȚINEȚI LA VIITORUL VOSTRU, PĂZIȚI-VĂ DE ELE! NU SÎNT NUMAIDECÎT FOLOSITOARE. ȘTIINȚA NELUMINATĂ DE DUMNEZEU FACE PAGUBĂ MARE.**

Avva, sînt mulți oameni care cred în Dumnezeu, dar nu duc o viață conform cu această credință în Dumnezeu...

E spre paguba lor. Nu se pregătesc pentru intrarea în împărăția lui Dumnezeu. La sfîrșit îl vor vedea pe satana cum i-a schimonosit la față. Faptele bune, viața cumpătată, curată, duc la o înfățișare frumoasă. Sfinții au chip frumos. La un om frumos remarci înfățișarea frumoasă. Un om cu fața urîtă aduce a criminal, se vede la un bețiv, fața desfigurată. Trupul suferă în urma faptelor. Dacă faci fapte bune și te păzești de rele, trupul se sfințește, se înfrumusețează și se aseamănă cu frumusețea veșnică, chipul și asemănarea cu Dumnezeu, icoana lui Dumnezeu. Trupurile cînd învie vor veni cu capitalul pe care l-au agonisit în timpul vieții. Trupurile înviate se vor caracteriza ca în Evanghelie: „Atunci cei drepți vor străluci ca soarele în împărăția Tatălui lor“ (*Matei* 13, 43).

Viața lor pe pămînt le vor face asemănătoare cu prototipul lui Dumnezeu, care este icoana. Cel care s-a murdărit, s-a stricat cu păcatele, așa apare, murdărit. Toate instinctele păcătoase, spun Sfinții Părinți, vor fi potențate, mărite de aceste păcate, dar nemaifiind trupul nu mai au obiect să desfrîneze, să fie lacome. Trupul e răscolit de niște porniri care nu mai au satisfacție. Acestea sînt chinurile iadului. Omul o să fie chinuit mereu de patima desfrînării, a lăcomiei etc. Dacă și-ar da seama ce îl așteaptă, nu ar mai greși un ceas.

Cum putem ajuta oamenii să treacă la trăirea credinței?

Cu mijloacele pe care ni le-a pus Biserica la îndemînă. Omul face toate relele pe care le face le consideră fericire și se străduiește să aibă toate trebuințele naturale, o casă, o familie, o mîncare bună și crede că sînt suficiente. Singura speranță e ca omul să se trezească din această situație, să se roage la Dumnezeu, să se spovedească. Bietul om cu mintea întunecată este fericit cu lucruri care îl vor face total nefericit. La asta duce întunecarea la care l-a adus vrăjmașul. Se mai întreabă: „De ce îmi pune mie Biserica restricții?“. Nu vede că sînt lucruri bune, fundamentale pentru fericirea veșnică. Nu le vede ca o necesitate, dar relele care vin din afară le consideră ale lui. De exemplu, fumatul face evident rău, dar omul zice: Vai, ce bine este, nu mă pot lăsa!... ■

SUB SEMNUL SFINTEI CRUCI

RĂZVAN CODRESCU
razvan.codrescu@rostonline.org

Crucea este simbolul de căpătîi al religiei creştine. Indentificată cu „semnul Fiului Omului“ (*Matei* 24, 30), ea îndeamnă toată suflarea la urmarea lui Hristos *(imitatio Christi)*. Pentru Sfîntul Ignatie, Biserica își are rădăcina în lemnul crucii, creștinii fiind ramurile ei. În cultul ortodox, cinstirea Sfintei Cruci este nedespărțită de lauda Învierii: „Crucii Tale ne închinăm, Hristoase, și Sfîntă Învierea Ta o lăudăm și o mărim“. În ziua de 14 septembrie, Biserica prăznuiește Înălțarea Sfintei Cruci (praznic împărătesc, dar ținut cu post, fiind vorba de aducerea aminte a pătimirii și morții Celui Răstignit), de aceea am găsit nimerit în această lună un scurt *remember* despre cruce și semnificațiile ei.

DE LA PĂGÎNISM LA CREȘTINISM

Simbol cosmic cu mult anterior apariției creștinismului, crucea reprezenta la unele popoare din vechime soarele și armonia contrariilor. Punctul de întretăiere al brațelor ei simboliza centrul universului, iar cele patru brațe indicau punctele cardinale. Spre sfîrșitul Antichității, crucea, înainte de a avea o semnificație sacră, ajunsese cunoscută mai ales ca instrument de supliciu (preluat în cele din urmă și în lumea romană, se pare că de la fenicieni). De altfel, în mai toate limbile moderne, cuvîntul provine din lat. *crux,-cis* (în legătură cu *crucio,-are*, „a răstigni“, „a tortura“). Cuvîntul grec pentru cruce, *stavros*, însemna în sens propriu un stîlp vertical, de care se putea atîrna vreun lucru oarecare. Și la romani termenul *crux* pare să fi avut la origine tot sensul de stîlp vertical.

Creștinismul a prefăcut crucea dintr-un instrument de tortură, aducător de moarte („blestemat este… tot cel spînzurat pe lemn“ – *Deuteronomul* 21, 23), într-un obiect sfînt, dătător de viață („Căci cuvîntul Crucii, pentru cei ce pier, este nebunie; iar pentru noi, cei ce ne mîntuim, este puterea lui Dumnezeu“ – *I Corinteni* 1, 18). Străvechiul simbol al victoriei soarelui asupra forțelor întunericului a devenit semn al mîntuirii și al biruinței întru Hristos, „Soarele Dreptății“ sau „Răsăritul cel de Sus“.

Cinstirea Sfintei Cruci a căpătat o pondere deosebită mai ales după ce Sfînta Împărăteasă Elena, mama Sfîntului Împărat Constantin cel Mare, a descoperit la Ierusalim lemnul Crucii de pe Golgota (la anul 326),

iar Constantin însuși adoptase deja crucea ca emblemă pentru steagurile și monezile sale, după ce la anul 312, cînd îl înfruntase pe rivalul său Maxențiu, semnul crucii i se arătase pe cer, ca făgadă de biruință: *In hoc signo vinces*, „Întru acest semn vei birui“. El a ridicat în inima Romei o cruce impunătoare, considerată prototipul troițelor de mai tîrziu.

Tradiția spune că în anul 335 (cînd s-a sfințit biserica ridicată de Constantin cel Mare pe locul Calvarului), la cererea mulțimii, neputînd să se apropie și să atingă fiecare lemnul Răstignirii, Fericitul Macarie, Patriarhul Ierusalimului, a înălțat Sfînta Cruce deasupra amvonului (cum se arată și în icoana marelui praznic din 14 septembrie), ca să o poată vedea tot poporul (care atunci a strigat cu înfiorată bucurie: „Doamne, miluiește-ne cu puterea Crucii Tale!“).

Sinodul al șaptelea ecumenic (Niceea, 787) a stabilit definitiv că modul de cinstire al Sfintei Cruci este asemenea cu cinstirea Sfintelor Icoane, ea reprezentînd semnul distinctiv și plin de putere al credinței și evlaviei creștine. Bisericile creștine tradiționale sînt construite în formă de cruce și poartă crucea în vîrf, ca semn identitar și sfințitor. Semnul crucii se regăsește, pînă astăzi, și în stemele multor țări creștine. Credincioșii obișnuiesc să poarte crucea la gît, iar mormintele creștine sînt marcate cu cruci (în mod tradițional, de lemn sau de piatră). Canonul prevede ca orice fel de cruce să fie sfințită înainte de a i se da o destinație sau alta.

Prin verticala ei, crucea semnifică legătura dintre cer și pămînt, aspirația spre cele înalte, rectitudinea vieții străluminate de credință. Orizontala ei semnifică îmbrățișarea atotcuprinzătoare a lumii prin iubire jertfelnică, chemarea și adunarea (*ecclesia*) tuturor în jurul axei sfinte care duce spre Cer. Punctul de întretăiere, de „cuminecare“ a orizontalei cu verticala semnifică centrul esențial al existenței noastre, buna așezare în taina mîntuirii, care este posibilă prin con-lucrarea în har a omului cu Dumnezeu, prin conexarea materiei la spirit și a spiritului creat (sufletul omenesc) la spiritul necreat (Duhul Sfînt).

ÎN SEMNUL SFINTEI CRUCI AVEM REZUMATUL ÎNTREGULUI NOSTRU CREZ CREŞTINESC.

DIFERITE FORME DE CRUCI

Încă din Antichitate existau mai multe tipuri de cruci. Romanii se foloseau de trei feluri de cruci: *crux commissa*, denumită și crucea Sfîntului Antoniu, avea forma literei T; *crux immissa*, sau crucea latină, avea patru brațe (+); *crux decussata*, sau crucea Sfîntului Andrei, avea forma literei X. Mîntuitorul a fost răstignit pe o crux *immissa*. Acest fapt apare și în Sfînta Scriptură, unde Matei (27, 37), Marcu (15, 26), Luca (23, 38) și Ioan (19, 19) pomenesc despre titlul pironit deasupra capului lui Hristos (redat iconografic cu inițialele I.N.R.I. – Iisus Nazarineanul, Regele Iudeilor).

Se cunosc circa 400 de forme de cruci, dintre care trei sînt cele mai răspîndite în lumea creștină:

– crucea Tau, în formă de T (litera greacă *Tau*), forma cea mai veche, cu origini în Orientul păgîn;

– crucea latină/catolică, cu 4 brațe inegale: † (stîlpul

↘

RUGĂCIUNEA SFINTEI CRUCI

Să se scoale Dumnezeu şi să se risipească vrăjmaşii Lui şi să fugă de la faţa Lui cei ce-L urăsc pe Dînsul. Să piară cum piere fumul, cum se topeşte ceara de faţa focului, aşa să piară demonii de la faţa celor ce-L iubesc pe Dumnezeu şi se însemnează cu semnul Crucii, zicînd: Bucură-te, preacinstită şi de viaţă făcătoare Crucea Domnului, care alungi demonii cu puterea Celui ce S-a răstignit pe tine, a Domnului şi Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, Care S-a pogorît la iad şi a călcat puterea diavolului şi te-a dăruit nouă pe tine, cinstită Crucea Sa, spre izgonirea a tot vrăjmaşul. O, preacinstită şi de viaţă făcătoare Crucea Domnului, ajută-mi mie cu Sfînta Fecioară Născătoare de Dumnezeu şi cu toţi Sfinţii în veci. Amin.

AXION LA ÎNĂLŢAREA SFINTEI CRUCI

Rai de taină eşti, Născătoare de Dumnezeu, care ai odrăslit, nelucrat, pe Hristos, întru care lemnul Crucii, cel de viaţă purtător, pe pămînt s-a sădit. Pentru aceasta, acum înălţat fiind [lemnul Sfintei Cruci], închinîndu-ne lui, pe tine te mărim!

STRĂVECHIUL SIMBOL AL VICTORIEI SOARELUI ASUPRA ÎNTUNERICULUI A DEVENIT SEMN AL MÂNTUIRII ÎNTRU HRISTOS, „SOARELE DREPTĂŢII“.

vertical mai lung), forma cea mai răspîndită la ora actuală;

– crucea greacă/ortodoxă, cu 4 braţe egale: + (totodată simbolul actual al Crucii Roşii internaţionale).

În afară de tipurile menţionate mai sus, de o răspîndire mai largă se mai bucură: crucea slavă/rusească (cu 8 braţe), crucea celtică (cu un cerc în mijloc), crucea Sfîntului Andrei (în formă de X), crucea papală (cu 6 braţe, cele din mijloc fiind mai lungi), crucea trilobată (cu extremităţile în formă de treflă), crucea sagitată (cu extremităţile în formă de săgeţi), sau crucile unor vechi ordine cavalereşti, precum crucea de Malta (cu braţele egale şi extremităţile mult lăţite). *Svastika/zvastica* (vechi simbol păgîn) este şi ea un fel de cruce (*crux gammata*).

Crucifixul – crucea mobilă, de obicei manuală, pe care e înfăţişat Iisus răstignit – a apărut cam prin secolul 10, cunoscînd şi varianta crucifixului complex (cu Iisus însoţit de îngeri, Sfînta Fecioară Maria şi Sfîntul Apostol Ioan – căruia Domnul, de pe Cruce, i-a încredinţat-o pe Maica Sa).

ÎNSEMNAREA CREŞTINULUI CU SEMNUL SFINTEI CRUCI

Creştinul adevărat se legitimează prin semnul Sfintei Cruci, căruia nu doar că i se închină, dar cu care se şi închină el însuşi (şi e bine să conştientizăm cît mai îndeaproape semnificaţia complexă a gestului ritual de „a ne face cruce“ – care astăzi, din păcate, este adeseori „luat în deşert“): după rînduiala ortodoxă, ţinem trei degete ale mîinii drepte bine împreunate (semnificînd unitatea treimică a lui Dumnezeu), iar pe celelalte două lipite în podul palmei (semnificînd cele două firi unite „fără amestecare“ în Hristos, dar şi cele două ipostaze ale umanului – bărbatul şi femeia – prosternate dinaintea Sfintei Treimi, ba încă şi unitatea sufletului cu trupul în firea noastră omenească); ducem mîna întîi la frunte (cinstind raţiunea umană subsumată Raţiunii Divine), apoi la piept (unde bate inima, centru al vieţii biologice, dar şi duhovniceşti), iar la urmă pe umărul drept şi pe cel stîng (ca într-o cuprindere a întregii noastre fiinţe); şi rostim concomitent (cu voce tare sau doar în gînd) marea taină a Dumnezeirii creatoare şi proniatoare: „în numele Tatălui“ (cînd ne ducem mîna în sus) „şi al Fiului“ (cînd ne ducem mîna în jos) „şi al Duhului Sfînt“ (cînd ne-o ducem în lateral, de-a dreapta şi de-a stînga), încheind cu cuvîntul Amin (care se tălmăceşte: „Adevărat“, „Aşa să fie!“) – întărire a mărturisirii noastre „în Duh şi în Adevăr“.

În închinarea cu semnul Sfintei Cruci avem, aşadar, rezumatul întregului nostru crez creştinesc şi mărturia simplă a faptului fundamental că „toate se cer după Cruce“ (Sfîntul Maxim Mărturisitorul). ■

Ilustrarea articolului s-a făcut folosind reproduceri ale unor lucrări realizate de artistul plastic Teodora Roşca.

EVADAREA DIN FICȚIUNE

Omul postmodern, chiar mai mult decît cel modern, suferă cel mai acut din lipsa de sens a vieții pe care o duce, iar prin aceasta spunem, practic, o banalitate. Omul modern încă avea un sens, chiar dacă fals, materialist și lipsit de substanță, însă orizontul îi era ocupat de reprezentări care îi ordonau într-un fel oarecare existența: munca, familia, perpetuarea, evoluția. Postmodernitatea a spart însă aceste reprezentări mitologice în numele... nimicului. Nimic nu are sens propriu, semnificație, totul este fabricat, interpretabil, și orice reprezentare ascunde, de fapt, o intenție de subjugare a celuilalt.

IOAN BUCUR

În aceste condiții, viața devine, practic, insuportabilă. Viața reală, în care suferința, eșecul, împiedicarea, absurdul, grotescul, tragi-comicul sînt constante permanente care, de acum, nu mai sînt explicate prin nimic, este pentru omul postmodern al lipsei de sens și al surplusului de confort, o povară prea mare de dus. Și astfel se face că opțiunea primordială a potmodernului este ficțiunea. Viața virtuală, cea a filmelor, a TV-show-urilor, mai nou a rețelelor sociale de pe internet (Facebook, Twitter) sînt tot atîtea moduri în care omul veacului nostru fuge de propria viață, de propriul sine, de realitate.

Omul antichității, chiar dacă nu descoperise sensul suferinței, avea o noblețe a tragediei condiției sale. Sisif nu descoperise crucea, ci rămăsese la nivelul bolovanului urcat fără oprire pe un munte lipsit de perspectiva Golgotei. Dar imaginea lui Sisif are o anumită noblețe, cheamă la respect. Tragedia omului modern, care reiterează efortul lui Prometeu de a-și da singur sens, de a fi propriul demiurg al propriei vieți cu toate consecințele catastrofale ce decurg de aici, chiar dacă e o fundătură, conține, totuși, o demnitate proprie.

Captivitatea ficțională de care suferă omul postmodern este, în schimb, o condiție meschină. Nu este nimic măreț și demn în această cursă în care omul e similar șoricelului-cobai, supus unei sumedenii de stimulente, experimente și studii de laborator. Lucrul este cu atît mai trist cu cît ficțiunea, deseori, este deghizată foarte bine sub aparențele realului, ale sensului. Aceasta este îndeosebi provocarea adusă creștinului postmodern, care e capabil să își trăiască ficțional, virtual propria credință.

Evadarea din această condiție înjositoare este dată numai de asumarea crucii, văzută ca asumare a realității. Iar prin cruce viața reală nu este absurditate sau fundătură prometeică, ci urcuș spre înviere și descoperirea celuilalt în persoana lui Hristos. Crucea înseamnă că renunțăm la pretenția de a scăpa de durere și suferință, de greutatea și zăduful zilei prin refugiul în ficțiune pentru că, de această dată, le putem duce, înțelegînd sensul profund și ultim al realității și taina comuniunii. Crucea, așadar, pentru omul postmodern, poate fi realitate, sens și regăsire de sine. ■

89 de troițe pe 22 de km pătrați!

„RUGILE“ DIN ȚARA LUI AVRAM IANCU

La Țebea, în inima Ardealului românesc, unde Avram Iancu, „Craiul munților“, odihnește la umbra Gorunului lui Horea, nu departe de locul de naștere al marelui înduhovnicit Arsenie Boca (Vața de Sus), vechimea tradiției creștine și credința vie în puterea mîntuitoare a Crucii își află o expresie aparte în numeroasele troițe care străjuiesc și sfințesc locul și împrejurimile, aducînd aminte de vechiul adagiu latinesc: *Crux format mitem, mitigat fortem* („Crucea întărește pe cel blînd, îmblînzește pe cel puternic“).

Tradiția troițelor – cu tipuri destul de variate, predominante fiind cele de lemn – este cunoscută pe tot cuprinsul țării și cucernicia românească este strîns legată de ele, dar în hotarul Țebei, poate ca în nici un alt loc, pe o suprafață de aprox. 22 de km pătrați, se înalță nu mai puțin de 89 de astfel de cruci, ridicate de la 1794 pînă azi, lucrate toate din piatră dură și numite în graiul local „Rugi“, sugerînd că evlavia adevărată capătă consistență „de stîncă“ și biruiește vremurile, tinzînd apoteotic spre cer, spre lumina neînserată a Învierii.

Așezate pe socluri din aceeași rocă dură, „Rugile“ au între 2 și 4 m înălțime, poartă pe ele inscripții în caractere latine sau chirilice, ori în „potcoave“ (scriere amestecată, greco-chirilică), iar localnicii obișnuiesc să anine de ele podoabe vegetale, mai ales la sărbători. Amplasamentul este cu predilecție la răspîntiile drumurilor, lîngă sursele de apă sau în locurile de memorie colectivă, dar le poți întîlni și într-un capăt de țarină sau într-o poiană de pădure.

Din păcate, aceste mărturii în piatră ale creștinismului transilvan au fost prea puțin studiate și niciodată oficial inventariate, iar de întreținerea și protecția lor administrația locală nu a arătat niciodată o preocupare efectivă, părînd a nu avea nici reprezentarea valorii lor istorico-spirituale, nici scrupulele elementare ale unei conștiințe creștine. Publicăm acest material – bazat pe imagini și informații puse la dispoziție de d-l Liviu V. Tisu, un „fiu al satului“ care se străduiește pe cont propriu pentru o cît mai completă monografie a acestui patrimoniu, cu fișa de inventar și observație a fiecărui monument – și în speranța că autoritățile locale se vor implica mai mult pe viitor, sprijinind „logistic“ îngrijirea și protejarea corespunzătoare a „Rugilor“ țebene. Altminteri, *La Țebea, Gorunul lui Horia/ stă să ne certe istoria... (R. C.)*

La Ţebea, gorunul lui Horia /
stă să ne certe istoria...

Cruce, cumpănă de sus /
a iubirii lui Iisus...

La toate răscrucile /
priveghează crucile...

REÎNVIE SPIRITUL RĂZĂŞESC

Un om de afaceri, cu nostalgia vechiului sat românesc, vrea să reînvie „spiritul răzăşesc" într-un loc legendar. Aşa s-a născut o crîşmă ca un muzeu, unde sufletul şi trupul se bucură deopotrivă. Un han într-un „triunghi de aur" al istoriei.

VIOREL PATRICHI
viorel.patrichi@rostonline.org

„Vreau să ajut la renaşterea răzeşismului în această parte a Moldovei", spune Ionică Asaftei, stăpînul de la Hanul Răzeşilor. Pentru cineva care nu-l cunoaşte şi care nici nu ştie cum se poate sfinţi locul prin fapte, ar părea vorbe deşarte. Eu l-am văzut însă, în timp, cum şi-a rostuit acest loc de pelerinaj spiritual chiar lîngă Hanul Ancuţei, care a ajuns o umbră de amintire. Mai întîi şi-a cumpărat terenul, ca un megieş cuminte al noilor acţionari ai legendei, care – pot să bag mîna în foc – nu au citit povestirea lui Sadoveanu, altfel ar fi priceput ştima locului.

Spun „pelerinaj spiritual", nu întîmplător. Ionică a zidit hanul de piatră, cu roate de car pe faţadă, să le vezi de departe, cînd vii cu maşina dinspre Roman. În epoca „Jeep"-urilor agresive, dar foarte folositoare pe drumuri grele, care cu boi nu mai avem. Este o schimbare dramatică în mai puţin de 50 de ani, timp în care satul nostru s-a mutat din realitate în poveşti şi regrete. Carele cu boi au urcat în tablourile lui Grigorescu şi în visele copilăriei bătrînilor uitaţi de rai pe pămînt. Ţăranii rătăciţi de azi au „faitoane" cu roţi de cauciuc, trase de cai, dacă mai au, dar ei ajung foarte rar pe-aici. Dintr-o

nostalgie nemărturisită, Ionică a lăcuit roțile cu obade largi și le-a ridicat pe ziduri. Pentru ca trecătorii să nu uite de unde am pornit: am fost o națiune de răzeși sau de moșneni. Ultimii daci liberi, după ce majoritatea au ajuns niște clăcași. Și nu mai contează că munceau pe moșia boierului grec sau că șomează prin balcoanele blocurilor cenușii din Târgu-Frumos sau din Râmnicu-Sărat, din Alba-Iulia sau din Zimnicea. Așteaptă cu mîna întinsă, în timp ce pămîntul le intră în gură.

Dar Ionică avea visul lui, în care roata din lemn de stejar stă între cer și pămînt. Cînd te uiți la el, te încredințezi că nimic din ce este al nostru nu se va pierde și nu se va sminti: înalt cît o cruce de hotar, poartă pe chip expresia apotropaică a coifului de la Coțofănești. Fiindcă este un suflet bun, dar să nu-l calci pe bătături! Un partener de afaceri din Țara Sfîntă nu a înțeles de ce nu vrea moldoveanul un cîștig rapid, cu femei dibaci și exotice aduse anume de el aici pentru politicieni plictisiți și cartofori cinici. „Apăi io așa nu vreau!“ Și au trebuit să se despartă ca apa de foc. „Măi Ionică, măi, tu ești un băiet așa bun, măi, da' ce gheșeft să fac eu cu tine, măi, dacă ție nu-ți place să lucrezi pentru altul?!“. Și dus a fost. Ionică voia altceva. Roata din vis îi aducea mereu aminte de bunicii lui. Așa s-a ridicat Hanul Răzeșilor. A făcut aici un adevărat muzeu etnografic: ștergare, icoane, linguri și străchini, fuse și furci de tors, vîrtelnițe, raghile, suveici, piepteni de lînă, fuse de letcă, piuă, vatale, spete, iepe și război de țesut, covoare cu vechi motive românești. Să vină urmașii răzeșilor și să le vadă, chiar dacă mulți nu mai știu la ce foloseau. Fiindcă hanul lui nu este o crîșmă în sensul comun al

Ion Asaftei povestește lupta de la Războieni.

cuvîntului, el face aici operă de culturalizare, conferind rafinament unei afaceri prin care majoritatea patronilor știu doar să facă parale. „Eu nu amestec cultura cu cîrciumăreala, dar vreau să regenerez într-un anume fel spiritul răzeșesc aici, nu departe de Războienii lui Ștefan cel Mare și de Schitul de la Țibucani“, se explică omul de afaceri, care supervizează mai sus de Roman manifestările din ciclul „Sadoveniana“ și numeroase lansări de carte.

Dar să nu ne eschivăm nici de la cele mai lumești. Drumeții osteniți găsesc aici sarmale moldovenești cum numai la bunica am mîncat. Pentru că Ionică prețuiește bucătăria veche, are grijă să nu lipsească nimic de pe masa călătorului flămînd. Chiar și coșul cu turte dospite are farmecul lui prin aromele de vatră, care te îmbie de sub ștergar.

Războieni, biserica de pe umerii uriașilor

Îi place să vorbească mult despre „triunghiul lui de aur“, unde se simte protejat: Hanul Răzeșilor, Mănăstirea Războieni și Schitul Țibucani. Plecăm mai întîi cu urmașul răzeșilor prin pădure, spre locul în care Ștefan a îndrăznit să-l înfrunte pe Mahomed al II lea. Turcia era cea mai mare putere a lumii de-atunci. Pentru a înțelege mai bine dimensiunea acestui act de eroism, este ca și cum România de-acum s-ar confrunta cu armata Statelor Unite ale Americii. Imaginația este neputincioasă pentru o asemenea comparație. Știi ce puhoi vine spre tine și, totuși, nu cedezi... Urcăm pe un promontoriu de pămînt, înalt cam de 150 de metri. De pe acest pinten, strategul putea controla șleaul care merge și astăzi de-a lungul Pîrîului Alb. Un loc strîmt pentru desfășurarea urdiilor Padișahului. O trecere obligatorie. Pe marginile promontoriului, se mai văd și astăzi gropile în care se adăposteau tunurile Măriei Sale. De aici, în spate, pe culmi de codri întunecați, se poate merge pînă la Cetatea Neamțului. Acolo aștepta mama lui Ștefan. Adică îl aștepta doar victorios sau pe scut.

Hanul Răzeșilor, lăcaș de cultură.

„SIMȚIM AICI PREZENȚA ŞI DUHUL SFÎNTULUI ŞTEFAN CEL MARE TOT TIMPUL.“

MAICA STAREȚĂ ACACHIA CĂUŞ

Ionică povestește pe unde trecea palisada și, lîngă mine, parcă a încremenit și galbenul amar din florile de corn. Imaginația o ia la goană și aud tropote... mai departe nu pot să ajung. Oare cum a fost atunci de s-au înroșit apele Pîrîului Alb? Tăcerea pădurii este singurul răspuns.

Aici a fost un adevărat Termopile al românilor, fiindcă 10.000 de viteji au luptat cu turcii pînă la ultima picătură de sînge. Pe timpul regimului comunist, s-a înălțat o cruce enormă de beton și nimeni nu a îndrăznit să întrebe de ce... Oamenii locului urcă pe deal, deasupra Pîrîului Alb, să se reculeagă.

Coborîm și mergem spre Mănăstirea Războieni. Parcă te sfiești să calci ca să nu tulburi liniștea de piatră. Cu hramul „Sfinții Mihail și Gavriil“, biserica a fost ridicată de Măria Sa Ștefan la 1496, fiind închinată oștenilor care au căzut în războiul de la Valea Albă, din 1476. Trecuseră 20 de ani de la încleștare pînă cînd Domnul a găsit puțină tihnă pentru această ctitorie unică în lume. Au adunat oasele albite de zăpezi prin pădure, au săpat două gropi în care le-au așezat. Nu mai știa nimeni dacă erau creștini sau musulmani. Deasupra craniilor s-a înălțat altarul. Naosul stă acum pe umerii uriașilor Moldovei. Fie și numai pentru această mărturie, Ștefan poate fi considerat sfînt. Apoi, un alt argument ca o minune: nu există conducător medieval în Europa, mic sau mare, care să fi ridicat cîte o biserică pentru fiecare luptă cu invadatorii țării lui. Chiar și atunci cînd a pierdut. Pentru smerenie în fața Domnului din Cer.

Și a pus de s-a bătut pisanie grea în piatră, că te cutremuri și azi cînd o citești: „În zilele cuviosului și iubitorului de Hristos, domnului Io Ștefan Voievod, cu

mila lui Dumnezeu domnitorul țării Moldovei, fiul lui Bogdan Voievod, la anul 6984 (1476), iar al domniei noastre al 20-lea curgător, sculatu-s-a puternicul Mahomed, împăratul turcesc, cu toate ale lui răsăritene puteri; încă și Basarab Voievod, cel numit Laiotă, venit-a cu toată țara lui basarabească. Și au venit să jefuiască și să prade Moldova; și au ajuns pînă aici la locul numit Pîrîul Alb. Și noi, Ștefan Voievod, cu fiul nostru Alexandru, am ieșit înaintea lor și am făcut cu dînșii mare război, în luna iulie în 26 de zile; și cu voia lui Dumnezeu, biruiți fură creștinii de către păgîni. Și căzură acolo mare mulțime de ostași moldoveni. Tot atuncea au lovit și tătarii Moldova din acea latură. Pentru aceea, binevoit-a Io Ștefan Voievod a zidi acest hram întru numele Arhistrategului Mihail, întru ruga sa și a doamnei sale Maria și a fiilor săi Alexandru și Bogdan, și întru pomenirea și amintirea tuturor dreptcredincioșilor creștini care s-au prăpădit aici. În anul 7004 (1496), iar al Domniei sale anul 40 curgător, în luna noiembrie 8“.

Și către leatul 1959, au venit tovarășii închinători la seceră și ciocan de le-au pus pe fugă pe

Biserica de la Războieni este unică în lume.

Schitul de la Țibucani de lîngă Hanul Răzeșilor.

maicile de la Mănăstirea Războieni. Credincioasele vîrstnice au fost duse la Agapia, Văratec și Slatina, iar cele mai tinerele au primit sarcină să viețuiască printre oameni. Patru maici au rămas aici fără port monahal, ca să poată îngriji sfîntul lăcaș de parohie. În 1973, s-au făcut săpături arheologice și s-a restaurat mănăstirea. În 1990, cele patru maici și alte călugărițe de la Văratec au refăcut viața monahală de la acest osuar sacru.

Starețа Acachia Căuș păstorește 26 de măicuțe. Între liturghii și rugăciuni, ele lucrează în atelierele de croitorie, sculptură, de litografiere a icoanelor, țesut covoare și de tîmplărie. La 95 de ani, maica Serafima Hăisan citește zilnic din Psaltire, fără ochelari. Îngenunchez în fața bătrînei și, în timp ce mîinile ei blînde mă mîngîie pe creștet, mă întreb ce caut eu păcătosul aici. „Simțim duhul și prezența Sfîntului Ștefan cel Mare în tot ceea ce facem, iar, în unele împrejurări disperate, cînd nu întrezărim nici un sprijin de nicăieri, ne rugăm și Dumnezeu, prin Sfîntul Său, Ștefan cel Mare, ne trimite ajutor“, povestește maica stareță Acachia Căuș. Și parcă nici eu n-am venit aici în van...

Maica stareță Serafima de la mănăstirea Războieni.

BISERICA MARIEI MAGDALENA

Ionică ne duce apoi spre Schitul de la Țibucani, care ține de Mănăstirea Secu. Este ctitoria spătarului Iordache Cantacuzino Delianu, de la anul 1774.

Părintele Arsenie, starețul lăcașului, ne primește cu drag în camera de oaspeți. Ne îmbie cu pască și cu puțină apă de foc. Era un rachiu cum nu mai băusem nicăieri. „Ce i-ați pus ca să obțineți o culoare așa frumoasă?“ „Cruce de nucă...“ Atunci cînd ești aproape de Dumnezeu, găsești crucea peste tot, inclusiv într-o nucă și poți să sfințești cu ea chiar și țuica.

Părintele Arsenie ne povestește despre dascălul Damian Țâru, care s-a mutat de la Schitul din Țibucani la Mănăstirea Secu prin 1940. Țâru îi spunea ucenicului: „Părinte Nicodim, eu nu am venit aici pentru Mănăstirea Secu, ci pentru Rîpa lui Coroi. Acolo, în adîncul codrilor, aș fi vrut să mă ascund, să nu văd fața de om, să vorbesc numai cu Dumnezeu și să mă hrănesc cu ierburi din pustie“. Țâru fusese tîmplar la Țibucani, unde nu accepta niciodată să fie lăudat, fiindcă ar fi fost semn de trufie. Dacă i se spunea că nu a făcut bine o masă, abia atunci se bucura. Își chinuia trupul aidoma Sfîntului Calinic de la Cernica: nu stătea niciodată pe scaun cînd mînca. Așa cum Calinic dormea în jilț.

Biserica e unică în România fiindcă este singura cu hramul „Sfînta Mironosiță și Întocmai cu Apostolii Maria Magdalena“. Biserica nouă a fost terminată în 1943.

Părintele Arsenie a absolvit Facultatea de Teologie, iar acum este student din nou. L-am întrebat de ce urmează Silvicultura. „Pentru a pătrunde și mai adînc natura, ca lucrare a lui Dumnezeu“.

Are mîinile bătătorite de muncă. Ascultările din mănăstire îi țin departe pe ucenici. Preferă să plece ca să nu lucreze. „Am vîndut animalele și călugării tot nu vin“, regretă părintele Arsenie.

Însă, pentru omul orașelor de azi, bîntuit de atîtea neîmpliniri și drame, schitul de la Țibucani este o binecuvîntare dumnezeiască. Iar Ionică a înțeles perfect rostul adînc al triunghiului în care a fost binecuvîntat și merge mai departe, spre soare-răsare, ca ultimul răzeș al Măriei Sale... ■

„Întreținătorul de moral“ din temnițele comuniste

DOMNUL ITUL DIN CĂLAN

În zadar puneau la uşe
Lanț şi lacăt robilor,
Plînsul nu ştia zăvor,
Ruga nu ştia cătuşe.

Radu Gyr
„Cetatea fără icoane“
din volumul
Balade din detenție

DRAGOŞ CÂRCIGA

În această vară mi s-a făcut dor de Nicolae Itul din Călan (Hațeg), o personalitate-reper a închisorilor comuniste, un om de o verticalitate pilduitoare și de o credință formatoare. Mi s-a făcut dor de un om care îmi făcea bine prin simpla sa existență. O existență înfrumusețată de rugăciunea neîncetată și de dragostea față de semeni, chiar dacă presărată de griji, marcată de hăituiala anterioară arestării, de chinurile temniței, de hăituiala de după ce, la capătul a 18 ani de închisoare, a fost eliberat.

Nicolae Itul a fost un om de o mare demnitate, care a împrăștiat în jurul său numai lumină; și-a purtat cu angelică răbdare crucea pînă la capătul Golgotei sale, încrezător mereu în Dumnezeu.

Domnul Itul nu condamna pe nimeni pentru chinurile sale și, mai ales, nu ura pe nimeni dintre cei care i-au fost călăi. Nu făcea deosebire între amici, inamici, și neutri la suferințele sale și ale generației sale, el îi iubea pe toți deopotrivă; doar astfel, în viziunea mea, poate fi explicată detașarea extremă din amintirile sale din detenție.

Era un bărbat scund, care, însă, prin forța spirituală, putea domina pe oricine. Un conducător înnăscut și un viteaz apt să se implice în rezistența armată contra comunismului – pe care a refuzat-o însă pentru că nu-i vedea rostul în condițiile, sociale și politice, din acel moment istoric. Nu dorea pierderi de vieți fără sens într-o luptă ce i se părea a nu putea fi cîștigată.

Cînd l-am vizitat la Călan, domnul Itul mi-a povestit despre viața mizeră din închisoare (cîntăreau boabele de mazăre din supă, una cîte una, cu o balanță improvizată din sfoară și un bețișor spre a le împărți), despre camaraderia născută din suferința comună și despre cum a murit Valeriu Gafencu.

L-am văzut pentru ultima dată atunci, deși am stat apoi de multe ori de vorbă, pe îndelete, la telefon. Îi spuneam nelămuririle mele în anumite domenii și dînsul mă îndruma.

Am corespondat mult cu domnul Itul și am constatat că, deși nu mai vedea bine, scriind astfel cu mare dificultate, își păstra intactă limpezimea minții. Îmi aduc aminte de una dintre scrisorile sale în care și-a relatat întreaga viață. Doream să scriu un articol biografic despre el pentru revista „Memoria“, dar în prima fază textul nu doar că era nesfîrșit de lung și de prețios, dar nici nu avea organicitate.

La 2 decembrie 2009 a trecut la cele veșnice Nicolae Itul din Călan (Hațeg), unul din martorii săvîrșirii din viață a celui supranumit „Sfîntul Închisorilor“, Valeriu Gafencu, mare trăitor, formator de caractere și iubitor de oameni, spirit lucid prin har dumnezeiesc și rezistent spiritual la demantelarea sufletului omenesc în temnițele comuniste.

Dînsul mi-a trimis un text lung, cu ideile redactate într-o ordine desăvîrșită. Datele cuprinse în acel text și modalitatea sa de redactare mi-au fost de mare ajutor ulterior la scrierea articolului și totodată o excelentă posibilitate de învățare a modului de ordonare a ideilor într-un text.

Nicolae Itul s-a născut pe 5 decembrie 1923 în Sălașul de Sus, la Poalele Munților Poiana Ruscă, dar nașterea s-a a fost înregistrată la 10 decembrie, fiind botezat greco-catolic. Mama sa, femeie credincioasă, l-a deprins cu tainele rugăciunii la icoană, iar dascălii săi din școala primară, urmată în satul natal, au fost cei care i-au insuflat dragostea pentru carte. Copil inteligent și silitor, micul Nicolae a fost rapid remarcat de către dascălii săi, care i-au îndemnat părinții să-l dea la învățătură mai departe. Liceul l-a urmat la Lugoj, apoi la Petroșani – iar aici, în 1939, a fost martor la represaliile determinate de execuția premierului Armand Călinescu, în toamna acelui an, de către o echipă de legionari condusă de Miti Dumitrescu, venit din Germania: un tînăr țăran, împușcat în piept, fuse aruncat în mijlocul străzii ca un cîine, spre a servi drept exemplu. Acel țăran nu avea nici o legătură cu execuția lui Armand Călinescu, prin urmare reprimarea sa sălbatică i-a dat de gîndit liceanului Itul, și l-a determinat să intre în Frăția de Cruce, organizație de elevi a Mișcării Legionare, din care făcea parte și țăranul ucis. A devenit Frate de Cruce în 1942, urmîn de atunci o îndelungată ucenicie în spirit legionar prin temnițele a două dictaturi, antonesciană și comunistă. El considera Mișcarea Legionară drept o școală de caractere solide și era de părere că datoria celui format deja este să formeze la rîndul său. Nu mult, și doi oameni este suficient a fi formați, dar aceștia vor forma la rîndul lor pe alții și astfel va apărea cu vremea un lanț uman al verticalității, al ținutei morale; faptul este mai important decît organizarea, din temelii, a unei mișcări politice sau a unui partid politic, fiindcă aceste două elemente nu sînt în realitate decît emanația coerentă a unor imense energii spirituale. Domnul Itul punea mare preț pe sinceritate în viața publică și cea politică, dar nu considera esențială ideea de partid sau de mișcare politică: acestea trebuie să fie numai o serie de emergențe în viața publică ale unor idei morale, înfăptuite de oameni formați pe deplin din perspectivă intelectuală și morală astfel ca partidul sau mișcarea respectivă să reprezinte, în timp, o forță. El nu disprețuia firește pragmatismul politic, dar îl considera inferior ideii de moralitate. Pentru Nicolae Itul trebuia ca forța conducătoare politică a unui stat să joace rolul de educator pentru mase care, pe lunga durată a istoriei, trebuie a fi îndrumate și nu controlate, organizate și nu manipulate. Șeful în stat trebuie să fie un om politic de inspirație și de viziune umanist-creștină, nicidecum un profitor.

În temniță l-a cunoscut pe Valeriu Gafencu, cel care i-a fost far duhovnicesc toată viața.

Pe fondul evenimentelor din ianuarie 1941, botezate „Rebeliunea legionară“, vor fi arestați o serie de legionari sau de simpatizanți ai Mișcării Legionare, între care și Nicolae Itul. Eliberat, în 1944, în schimbul cererii sale

PĂRINTELE ARSENIE BOCA L-A ÎNDEMNAT SĂ NU OPUNĂ REZISTENȚĂ ARMATĂ, CI SPIRITUALĂ. ŞI L-A ASCULTAT.

de apleca pe front, Nicolae Itul e trimis inițial în Moldova, într-o unitate de vînători de munte, iar apoi, după ruperea frontului și actul de la 23 august, ajunge, ca ofițer în rezervă, pe frontul de vest. La terminarea războiului, se întoarce în țară și dă examen de absolvirea liceului în Petroșani, iar apoi se înscrie la Politehnică, în București.

În decembrie 1947 regele Mihai abdică, în urma presiunilor comuniste, și România devine de la o zi la alta Republica Populară Română (RPR) în urma unei farse parlamentare. Din anul următor există oficial Direcția Generală a Securității Poporului, noul „cîine de pază" al regimului comunist. Anul e marcat de începutul marii hăituieli a adversarilor politici ai regimului pe tot cuprinsul țării, deoarece, odată îndepărtat ultimul obstacol în calea represiunii, regele, venise ceasul răfuielii finale.

În 1948, Nicolae Itul se implică în organizarea unui grup de rezistență morală la comunizare, format din colegi de facultate, printre care Anghel Avram, Adrian Bota, Gavrilă Lateș și Ioan Precup. Grupul concepe și redactează, în secret, un manifest în care sînt denunțate „foamea și mizeria" determinate de regim. Un văr a fost, pentru domnul Itul, Iuda care a pus Securitatea pe urmele sale.

Nicolae Itul s-a ascuns, dar securiștii i-au arestat părinții. Tînărul fugar a mers la părintele Arsenie Boca, la Mănăstirea Sâmbăta de Sus, să-i ceară sfat. Părintele Arsenie, el însuși urmărit, în virtutea notorietății sale duhovnicești, de Securitate, i-a îndemnat să intre în ordine, fiindcă rezistența spirituală este întotdeauna mai puternică și mai eficace decît rezistența armată. Faptul l-a marcat, definitiv, și l-a ferit de crima uciderii involuntare a părinților. În anii 2000, mărturisea că a întins o capcană unei dube a Securității care, fără ca el s-o știe, ducea la anchetă pe cei care îi dăduseră viață. Dacă ar fi atacat cu grenade duba, așa cum intenționa, putea să-și omoare părinții. Mai tîrziu, a refuzat să participe și la un atac asupra unui tren cu deținuți politici, pe care să-i elibereze astfel.

Înarmat cu povața părintelui Arsenie, și-a îndemnat consătenii să nu opună rezistență, să se resemneze și, cum vor putea, să-și poarte crucea mai departe. Desigur această luciditate i-a fost rău înțeleasă, dar timpul a dovedit că el avea dreptate. N-a crezut în utopia venirii americanilor. A fost prins în noaptea lui 24 iunie 1948, la București. La anchete și-a purtat crucea fără să nenorocească pe nimeni. A fost judecat și condamnat ca șef de lot. A suferit în temnițele Jilava (1949-1950), Pitești (1950), Târgul Ocna (1950-1953), Caransebeș (1954 – 1955), Codlea (1955-1956), Gherla (1956), Aiud (1956-1959). Prin decizia

CE M-A FRAPAT LA DOMNUL ITUL

L-am cunoscut pe domnul Itul prin mama, după ce fragmente din amintirile sale din temniță, anterior, îi apăruseră într-un volum colectiv publicat în Franța, *Vocile întunericului*. Le-am citit şi mi s-au părut a fi cutremurătoare, dar nu prin grozăvia condiţiilor din detenție descrise cu acuratețe, ci prin detaşarea totală față de trecut. În cadrul unor simpozioane internaționale, la Piteşti – dedicat reeducării prin tortură din anii 1949-1952 – sau la Sâmbăta de Sus – dedicat rezistenței armate din munţi, împotriva comunismului – cunoscusem alți deținuți politici, ale căror amintiri din detenție erau profund personale, omul suferea cînd îşi aducea aminte de grozăviile în care fusese implicat – sau la care fusese martor; domnul Itul, dimpotrivă, nu părea să fi fost afectat de acele grozăvii, deşi, personal, nu suferise mai puţin decît oamenii aceia, dar acele grozăvii l-au afectat numai fizic şi nu spiritual, şi de aici şi detaşarea față de trecut. Trecutul nu poate fi schimbat, spunea domnul Itul în esență, dar el nu trebuie să afecteze prezentul, petrecut în libertate, printre prieteni; trecutul este în egală măsură o etapă existențială şi o epocă de ispăşire, pentru greşelile proprii şi cele ale neamului, din care şi tu faci parte, în continuare, ca deținut politic, afectat profund de comunism. Suferința se poate numai trăi şi relata ulterior, dar nu poate fi cuantificată, şi nu poate fi negată, ci trebuie să fie o pildă pentru viitoarele generații, ca astfel de mîrşăvii să nu se mai repete, ca omul să nu mai fie – din rațiuni ideologice – lup pentru om.

Nicolae Itul, împreună cu Dragoş Cârciga, în Ţara Haţegului.

autorităţilor, perioada de detenţie efectivă de la Aiud dintre 1959 şi 1964 a fost considerată „internare administrativă“. Logica perversă a administraţiei penitenciare justifica acest comportament – dacă limitele detenţiei efective erau prevăzute în textul unei hotărîri judecătoreşti definitive această „internare administrativă“ nu avea durată fixă, ci putea fi nelimitată sau altfel spus pînă în clipa în care autorităţile considerau că deţinutul a fost pe deplin „reeducat“ spre a fi un cetăţean de nădejde al noii societăţi comuniste, un *homo novus* orwellian. Domnul Itul se număra printre cei care aveau un defect capital – în ochii autorităţilor de atunci: verticalitatea morală permanent sprijinită pe rugăciune. Şi figura în dosarele Securităţii ca „întreţinător de moral“, adică sabotor duhovnicesc al programului de exterminare.

În temniţe l-a cunoscut pe Valeriu Gafencu farul său călăuzitor duhovnicesc o viaţă-ntreagă. La Jilava l-a cunoscut pe teribilul Eugen Ţurcanu, care avea să devină şeful procesului de reeducare prin tortură de la Piteşti. Din fericire, Nicolae Itul nu a trecut prin malaxorul iadului de la Piteşti, căci altminteri cred că lui Ţurcanu i-ar fi plăcut să-l distrugă, aşa cum a făcut şi cu alţii care i-au spus ce cred în faţă. La Gherla, domnul Itul devine „ministru“ într-un guvern-fantomă organizat – după nenumărate „pertractări de culise“ – de foste personalităţi ale politicii româneşti interbelice, iar faptul se datora numai modului în care le-a prezentat acestora crunta realitate: americanii nu doar că nu vin, dar ne-au lăsat în voia sorţii şi singura noastră şansă e supravieţuirea, nicidecum goana, furibundă, după deşertăciuni. La Periprava, în izolator, ros de foame şi de şobolani, cel ce, deja, adunase unsprezece ani de temniţă dură a avut o viziune cu Maica Domnului, care l-a salvat – în acele momente cumplite – de la moarte. Domnul Itul a fost deosebit de recunoscător divinităţii, şi, acolo, în plină rugăciune, a înţeles pe deplin că a ales calea corectă în viaţă. Întîlnirile din temniţă – alături de întîlnirea cu părintele Arsenie Boca – sînt jaloanele existenţei sale spirituale. A cunoscut, foarte bine, oamenii, cu defectele şi calităţile lor, dar nu i-a judecat niciodată. A crezut că trebuie ca, pe de-a-ntregul, judecata să vină de sus. Mai considera de asemenea că omul răspunde pentru sine, ➘

în fața lui Dumnezeu și-a semenilor, dar totodată e răspunzător și față de societatea în care trăiește.

REGRETATUL NICOLAE ITUL AVEA UN STRAŞNIC SIMŢ AL UMORULUI ŞI ERA DE O LUCIDITATE CARE TE UIMEA.

Domnul Itul a fost eliberat în sfîrșit prin decretul de amnistie generală din vara lui 1964. Amnistierea „delictelor“ politice de către regim era motivată de nevoia sa de a se apropia de Occident; după eliberare foștii deținuți rămîneau în atenția Securității, care avea nevoie de informatori, spre a cunoaște pe deplin starea de spirit a „dușmanilor poporului“ și a-i dezbina pe opozanții regimului.

În 1968, s-a căsătorit cu profesoara Dorina Crâng, a absolvit Facultate de Științe Economice din Timișoara, apoi a lucrat în întreprinderi din Hațeg și din Călan, de unde s-a și pensionat. Citea enorm, dorind mereu și reușind să fie la curent cu toate evenimentele importante, pe care le comenta cu luciditate.

Creştin greco-catolic devotat, domnul Itul cumpără în 1977 un apartament pe care, după ce îl transformă în capelă, îl donează Episcopiei Greco-Catolice din Lugoj.

În ultimii săi douăzeci de ani de viață, domnul Itul s-a implicat activ în plan social, participînd la ridicarea la Aiud a memorialului celor morți în temnițe, alături de colegii săi de generație supraviețuitori ai temniței, și la activitățile organizației „Pro Basarabia și Bucovina“, pentru strîngerea legăturii, pe toate planurile, cu frații de la est de Prut, intrați definitiv în sfera de influență sovietică după 1944 – o activitate care i-a prilejuit momente nenumărate de înălțare sufletească. A purtat o corespondență bogată cu oameni din toate generațiile și a format persoane în spirit moral. A acordat multe interviuri celor ce doreau să cunoască realitatea recluzionară românească, fără nici un fel de reținere, conștient că adevărul nu mai poate fi ținut departe de ochii publicului. Nici o clipă nu a căutat însă faima și nici o clipă nu s-a considerat deasupra altora. O mare modestie, dar fără umilință, i-a caracterizat toate acțiunile. Memoriile sale din lumea „temniței stigmate“ sînt, conform ultimelor informații, pregătite să vadă lumina tiparului, probabil la Editura Marineasa. N-a fost dator niciodată nimănui cu nimic, și temnița l-a învățat valoarea iertării, și nu a disprețului.

Nicolae Itul a murit la 2 decembrie 2009 dimineața, după o suferință de cîteva zile. Și-a revăzut filmul vieții mai înainte, ca și cum și-ar fi luat rămas bun de la cei pe care îi cunoscuse, foarte mulți decedați în temnițe, fericit că avea să-i reîntîlnească. Avea un adevărat și inextricabil cult pentru prietenie și legăturile cu morții din temnițe au continuat și după intrarea sa în mormînt.

A trecut la cele veșnice perfect conștient – rugîndu-se Fecioarei Maria, la care avea mare evlavie, înconjurat de prieteni, cu lumînarea aprinsă la cap, după datină. A trecut la cele veșnice mai înainte cu o lună și cîteva zile față de soția sa Dida Itul, a cărei stare de sănătate îi provoca permanente griji, și pentru care a trăit pînă în ultima clipă. A trecut la cele veșnice împăcat cu sine și cu oamenii, privind moartea în ochi, dar nu sfidător, ci în acele momente convins desigur că aceasta reprezintă un dat peste care nu se poate trece.

Odihnească-se în pace amîndoi! ■

Preotul-profesor Gheorghe Cotenescu (1886-1965)

UN APOSTOL AL CREDINȚEI ȘI AL NEAMULUI

S-au împlinit 125 de ani de la nașterea unui preot profesor exemplar, din păcate uitat de generațiile mai noi: Gheorghe Cotenescu. Prin această scurtă evocare încercăm să înlăturăm praful de pe o fotografie luminoasă, care ne-ar putea sluji drept far.

RADU PETRESCU

Fiu de preot moșnean originar din Mușcel, cu parohie în Dâmbovița, Gheorghe Cotenescu, desfășoară încă din studenție o susținută activitate pentru apărarea și promovarea valorilor culturale și naționale românești. Membru în conducerea mai multor societăți profesionale și culturale de la începutul secolului XX (Liga Culturală, Societatea Studenților Teologi, Societatea Studenților de la Conservator, Societățile corale „Carmen" și „Hora", Societatea culturală „Miron Costin", Asociația Cîntăreților Bisericești din România etc.), organizează și animă numeroase evenimente, atît în vechiul Regat, cît și în celelalte teritorii locuite de români.

Partizan fidel al ideilor inovatoare propagate de Spiru Haret și Nicolae Iorga, nu pregetă să-și îndeplinească misiunea de luptător pentru dreapta credință în comuna strămoșilor săi, Stoenești-Muscel, pe cursul superior al Dâmboviței, unde devine preot-paroh în 1913, înființînd și conducînd bănci, cooperative, obști moșnenești și cămine culturale.

La primul apel al Regelui Ferdinand, ia parte la întreaga campanie militară (1916-1919), alături de răniții spitalelor de evacuare și în cadrul unităților combatante, din Muntenia în Moldova și din Basarabia în Ardeal, pînă la Budapesta. La întoarcerea din misiune, preotul-căpitan, îndurerat de distrugerea modestei biserici parohiale în 1916 de furia cotropitorilor germani opriți temporar din marș în zona Rucăr-Dragoslavele-Stoenești, inițiază ridicarea unei frumoase biserici din piatră, a cărei construcție durează în 20 de ani (1919-1939) și care îl costă eforturi și sacrificii enorme. Sfîntul lăcaș a fost primul tîrnosit de Patriarhul Nicodem Munteanu, în prezența a numeroase oficialități din București, dar și a unor personalități precum ziaristul Pamfil Șeicaru și generalul Gheorghe Rasoviceanu, superiorul său din război.

I se recunosc meritele pentru întreaga activitate desfășurată, fiind ales de două ori președinte al Asociației Preoților din județul Muscel, este ridicat la demnitatea de iconom stavrofor cu dreptul de a purta pe viață brîul roșu și crucea partriahală, este ales în comitetul de administrare al Casei de Economie, Ajutor și Credit a Clerului Ortodox Român și primește medalia „Răsplata muncii pentru biserică" și decorația militară „Coroana României" cu spade în gradul de cavaler.

A iubit enorm meseria de profesor de muzică, fără să-și

PĂRINTELE COTENESCU A FOST DASCĂLUL UNOR MARI PERSONALITĂȚI ALE BISERICII.

neglijeze însă parohia rurală din Mușcelul strămoșesc, păstorindo timp de 52 de ani (1913-1965) și neîndurîndu-se să-și părăsească definitiv enoriașii pentru a preda în Seminariile din Capitală (Central sau Nifon).

În peste 20 de ani de profesorat la școlile din Stoenești și la seminariile din Câmpulung-Mușcel, Curtea de Argeș și Cernica-Ilfov, plămădește cu dragoste destinele a peste o mie de copii. Iar aceștia i-au întors dragostea pe măsura puterilor lor, mulți dintre ei devenind floarea ortodoxiei românești (Patriarhii Teoctist Arăpașu și Iustin Moisescu, Episcopii Gherasim Cristea, Eftimie Luca și Roman Stanciu, valoroșii arhimandriți Sofian Boghiu, Roman Braga, Felix Dubneac, Grigorie Băbuș, Ioasaf Popa, Ioasaf Ganea, Atanasie Gladcovschi, Petroniu Tănase, Justin Pârvu, profesorii universitari Ioan Pulpea-Rămureanu și Anton Uncu, dar și demnii de pomenire protopop Vasile Chițu și preotul Ilie Băcioiu de la Biserica Icoanei).

Dintre aceștia, orfanul Anton Uncu, talentatul elev favorit, devenit la rîndul său profesor, diacon și cîntăreț la Catedralei Patriarhală, iar apoi preot, i-a dus mai departe ștafeta. (Așa cum a făcut-o Gheorghe Cotenescu însuși spre cinstirea profesorului său Ion Popescu-Pasărea, pe care-l îl adora și care îl încurajase în permanență să compună, activitate pe care nu și-a putut-o dezvolta datorită istovitoarelor sarcini asumate benevol.)

Adevărata aureolă a preotului Gheorghe Cotenescu a fost profesoratul. Seminariștii îl ascultau fără să murmure pe acest „popă de țară“ care-i stăpînea și-i mișca prin talentul său de expunere, prin mimica, umorul blajin și bogăția sa de cunoștințe. Și astăzi își amintesc cu plăcere cei cari mai trăiesc de orele sale de muzică, de excursiile pe care le organiza, de pasiunea pe care o punea și mai ales de metoda sa didactică, sugestivă și captivantă. Era de o bunătate rară, îi ajuta, ținea foarte mult cu clasa și o apăra, iar corurile pe care le dirija erau desăvîrșite. „Popa Ghiță“ din Muscel se număra printre profesorii cei mai iubiți de seminariștii câmpulungeni, argeșeni ori cernicani, mulți dintre ei afoni sadea.

Prin talentul și iscusința sa, a dovedit că muzica merită să fie considerată o ramură de studiu importantă în formarea și educarea tineretului, cu o singură condiție însă: profesorul să aibă ținuta, chemarea și pregătirea necesare.

Chiar și la 70 de ani de la absolvire, impresiile sînt tot atît de vii, iar foștii școlari, azi ierarhi și mari duhovnici, îți vorbesc cu duioșie despre le. Pentru că părintele profesor Gheorghe Cotenescu s-a străduit poate cel mai mult, i-a povățuit și le-a fost un bun dascăl, care a pus tot sufletul său spre luminarea minții lor.

Bine văzut de toți și apreciat pentru cultura, rîvna și aptitudinile sale didactice, deși nu era profesor universitar, a fost invitat în repetate rînduri de cărturarul Nicolae Iorga și de comitetul de organizare să conferențieze la Universitatea

Biserica nouă din Stoenești

Populară de la Vălenii de Munte (1932-1946).

Încrederea pe care i-a acordat-o profesorul Nicolae Iorga încă din studenție (a fost primul său secretar personal și a luat parte la înființarea Partidului Naționalist Democrat în aprilie 1910) l-a determinat să accepte și delicata sarcină de organizare, după război, a secției mușcelene a P.N.D, fiind ales deputat de Mușcel (1931-1932), alături de Constantin (Dinu) I. C. Brătianu și Ion Mihalache, și a avut numeroase luări de cuvînt și frumoase inițiative parlamentare.

Preluarea puterii de către regimul comunist și prăbușirea valorilor tradiționale zguduie din temelii viața patriarhală din Stoenești. Părintele Gheorghe simte nevoie să facă ceva și îi sprijină logistic pe partizanii din Munții Muscelului, conduși de o veche cunoștință a sa, martirul Gheorghe Arsenescu, colonel deblocat. Rețeaua informativă a Securității și Miliției îi identifică rapid rolul (intelectualii de prestigiu ai satelor erau luați în vizor primii) și îl arestează cu primul lot de musceleni, fiind condamnat retroactiv, în mai 1950, după 14 luni de anchetă. Umilințele suferite în anchetele nesfîrșite, foamea insuportabilă și cruzimea călăilor din închisorile comuniste îi afectează grav sănătatea, dar nu-l zdrobesc sufletește.

Bătrîn și bolnav, este impus la cote enorme, i se confiscă averea (inclusiv dota soției, primită în 1912 la căsătorie), e amenințat cu excluderea copiilor minori din școli și chiar cu împușcarea dacă nu se înscrie primul în gospodăria colectivă ce trebuia înființată cu orice preț, singura de altfel într-o zonă de munte renumită pentru lupta anticomunistă.

Și totuși, păstrează legătura cu bunii săi prieteni, colegii seminariști și cei din studenție, reușind să organizeze la București prima și ultima reuniune jubiliară a absolvenților Seminarului Central din promoția 1905, cu parastase pentru profesorii și colegii dispăruți.

SECURIŞTII I-AU DISTRUS VIAŢA PENTRU CĂ I-A SUSȚINUT PE LUPTĂTORII ANTICOMUNIŞTI RETRAŞI ÎN MUNȚI.

E cîntecul său de lebădă. Ultimii ani ai vieții sale de paria într-o societate dezumanizată și-i petrece în mari lipsuri și suferințe, alături de scumpa sa soție, exemplu de pioșenie și devotament.

După evenimentele din decembrie 1989, spre dezonoarea foștilor săi enoriași, urmașii acestora vor rade de pe fața pămîntului urmele existenței familiei Cotenescu în localitate, în afara bisericii ctitorite și a cavoului de familie.

Aniversările ar trebui să fie și sînt tot atîtea izvoare de optimism, care ne întăresc forțele și credința, iar noi toți, indiferent de vîrstă, avem cu siguranță multe de învățat din exemplul vieții bogate și luminoase în ogorul Domnului a preotului profesor Gheorghe Cotenescu, la 125 de ani de la nașterea sa.

Cei ce prețuim cu adevărat astfel de oameni să ne rugăm pentru el, Dumnezeu să-l ierte și să îl așeze în lumea celor drepți. ■

Dante Alighieri

Divina Comedie în noua versiune românească a lui Răzvan Codrescu

PURGATORIUL

Cîntul XXIII

REZUMATUL CÎNTULUI

Umblînd cu Vergiliu şi cu Staţiu prin brîul al şaselea al Purgatoriului, unde lacomii, ajunşi numai piele şi os, ispăşesc prin foame şi prin sete, Dante îl întîlneşte pe prietenul său din tinereţe, Forese Donati (m. 28 iulie 1296, poet la rîndul lui), cu care are o lungă convorbire: Forese îi explică felul şi raţiunea pedepsei îndurate acolo (din greu, dar cu bucuria şi nădejdea expierii), face elogiul văduvei sale Nella, care i-a ajutat mult sufletul cu rugăciunile ei şi ale cărei virtuţi contrastează cu uşurătatea contemporană a femeilor florentine (*le sfacciate donne florentine*, care le-ar întrece în neruşinare chiar şi pe cele din rău famata Barbagia, localitate din Sardinia), iar Dante îl lămureşte cum de-a ajuns acolo viu şi cine îi sînt însoţitorii. Cîntul este strîns legat de cel anterior, unde se află descris pomul alegoric răcorit de apă, esenţial în economia pedepsei ispăşitoare a lacomilor (cîntul XXII a apărut în *Rost*, anul IX, nr. 99, mai 2011, pp. 58-60). Pentru celălalt pom la care se face aluzie (versul 73), a se vedea *Purg.*, XXIV, 103 *sqq.*

În timp ce eu scrutam frunzişul verde,
asemeni celui care viaţa toată
să prindă păsărele-n laţ şi-o pierde,
îmi zise cel mai mult decît un tată:
„Hai, fiule, căci vremea se cuvine
s-o drămuim, atîta cît ni-e dată!".
Cu faţa-ntoarsă, mă grăbii a ţine
la pas cu înţelepţii, vorba lor
făcînd să-mi pară căile mai line.
Şi iată că un cînt tînguitor –
Labia mea, Domine – întristare
trezi în noi, dar şi un dulce dor.
„Părinte drag", zisei, „ce-aud eu oare?",
iar el: „Sînt umbre care astfel poate
din nodul vinei află dezlegare".
Cum, de-ntîmplarea-n drum străini le scoate,
drumeţii-ngînduraţi spre dînşii cată,
dar nimeni nici nu stă, nici nu se-abate,
la fel din urmă ne-ntrecu o gloată
de suflete tăcute şi smerite,
ce către noi, din mers, privi mirată.
Cu ochii stinşi în funduri de orbite,
aşa erau de palide şi supte
că oasele prin piei le-aveau ieşite.
Nu cred Eresiton, cînd să se-nfrupte
nu mai putu, că s-a uscat mai tare
de foamea-ajunsă-nfricoşat să-l lupte.
În sinea mea-mi ziceam: „Aceştia-s care
Ierusalimul l-au pierdut, pe cînd
Maria fu să-şi mînce-odrasla-n stare!".

Inele goale ochii lor părînd,
cui vede **omo**-n chipul nostru scris,
la ei pe **m** îl află mai curînd.

Cine ar crede, neştiind precis,
că izul unui pom și-al unei ape
i-aduse-aşa, cînd pofta le-a deschis?

Mă minunam de cîtă foame-ncape
în ei, căci încă nu ştiam ce-i face
aşa de slabi şi de cojiţi aproape,

cînd iată că din funduri de găoace
spre mine-o umbră ochii şi-aţinti,
strigînd: „Ce har mi te-a adus încoace?!“.

N-aş fi ajuns doar după chip a-l şti
nicicînd, dar vocea lui vădea prea bine
tot ce-ascundea a feţei urîţii.

Scînteia-aceasta mă făcu în fine
să-l recunosc, chiar şi aşa schimbat,
că-i chiar Forese cel ştiut de mine.

„Ah, nu lua-n seamă rîia ce-a uscat
şi-a gălbejit aşa sărmana-mi piele“,
mi se ruga, „şi nici că-s descărnat,

ci dă răspuns nedumeririi mele:
ce caţi aici şi sufletele care
te însoţesc pe cale, cine-s ele?!“.

„Eu chipul tău, jelit la-nmormîntare,
să-l plîng îmi vine iarăşi cu durere“,
îi răspunsei, „de-aşa o-nfăţişare.

Zi-mi dar ce foc vă arde şi nu-mi cere
să spun ceva cît sînt mirării pradă,
căci rău vorbesc cei plini de-o altă vrere!“.

Şi el: „Eternul sfat lăsă să cadă
din pomul şi-apa întîlnite-n cale
o forţă care astfel să ne roadă.

Îşi cîntă-acest norod cu multă jale
trecutul lacom şi-n sfinţenie creşte
prin chinul foamei şi al setei sale.

Să bem şi să mîncăm ne ispiteşte
mireasma bună ce din pom adie
şi apa ce frunzişu-l răcoreşte.

Dînd locului ocol, mereu mai vie
ne pare cazna: caznă zic, deşi
s-ar cuveni a-i zice bucurie,

căci dorul ce spre pomi ne mînă-aci
şi pe Christos mînatu-l-a odată,
spre jertfă, cînd voios strigă: *Eli*“.

Iar eu: „Forese, de cînd fu lăsată
de tine lumea, spre-altă vieţuire,
nici cinci nu-s anii, dacă faci socoată.

De-n tine a păcatului pornire
se frînse pînă-n locu-i să fi pus
durerea ce-i cu Dumnezeu nuntire,

cum de-ai şi-ajuns aici aşa de sus?
Eu te credeam ceva mai pe la poale,
răscumpărării timpului supus“.

Răspuns-a el: „Zoritu-m-a pe cale,
să-i sorb durerii dulcele pelin,
chiar Nella mea, cu lacrimile sale.

Cu rugi smerite şi-ndelung suspin
m-a scos din valea grea de aşteptare
şi m-a scăpat şi de-alte gropi de chin.

Cu-atît o place Dumnezeu mai tare
pe văduvă rămasa mea iubire
cu cît ea-n fapte bune seamăn n-are;

căci în Barbagia sardă de cinstire
mai demne sînt femeile de cum
ajunseră-n Barbagia noastră a fire.

O, dulce frate, ce să-ţi spun acum?
Prevăd deja c-o vreme o să vie,
şi-n clipa asta poate-i chiar pe drum,

cînd din amvon ţinute or să fie
obraznicele doamne florentine
să-şi dea-n vileag ţîţoasa măreţie.

Ce bárbare-au mai fost, sau sarazine,
s-aibă nevoie spre-a umbla-mbrăcate
de legiuiri civile sau divine?

De-ar şti aceste mari neruşinate
ce-i pregătit în ceruri pentru ele,
să urle-ar prinde de pe-acum cu toate;

căci dacă nu-i vedenia să mă-nşele,
boci-vor pînă cel ce-azi nani-i zici,
s-ajungă s-aibă păr crescut pe piele.

Ci-acum e, frate, rîndul tău aici;
nu numai eu, ci toţi la tine cată
cum umbră-n calea soarelui ridici!“.

La care eu: „De-am depăna ce-odată,
în doi, şi tu făcuşi, şi eu făcui,
cred c-amintirea greu ar fi-ndurată.

Mă smulse-acelei vieţi cel ce acu-i
în faţa mea, mai ieri, cînd plină încă
vi se ivi pe boltă sora lui“ –

şi arătai spre soare. „Noaptea-adîncă,
a celor morţi cu el o despicai,
în trupul viu, purtat din stîncă-n stîncă.

Prin grija lui şi muntele-l urcai,
ce vouă, celor înşelaţi de lume,
v-arată dreapta cale către rai.

Şi-mi zise că el va să mă îndrume
doar pînă unde se-află Beatrice,
ce-i rînduit să mă preia anume.

Virgil e cel ce toate-acestea-mi zice“ –
şi-l arătai. „Cel'lalt e pentru care,
sosindu-i vremea-n cer să se ridice,

regatul vostru clătinat fu tare“.

RĂZVAN CODRESCU
razvan.codrescu@rostonline.org

„NECUMINȚITUL“ UN SOLJENIȚÎN GEORGIAN

La Editura Christiana din București (colecția «Cruciații secolului XX») a apărut în primăvara acestui an, tradusă din limba rusă (Marcel Petrișor, Alexandra Popescu Vizghina și Dana Petrișor), cartea georgianului Ciabua Amiredjibi (devenit de curînd monahul David) *Gora Mborgali sau Surîsul Destinului*. Ediția românească este prefațată de scriitorul Marcel Petrișor (vechi și apropiat prieten al autorului), iar în final include și o utilă notă bio-bibliografică alcătuită de Lucian D. Popescu.

CIABUA AMIREDJIBI

Aristocrat de sînge, dar şi de spirit, necuminţit (*mborgali*) luptător anticomunist, de cinci ori evadat din lagărele sovietice, dar şi scriitor de mare talent, în două rînduri nominalizat pentru Premiul Nobel, prinţul gruzin Ciabua Amiredjibi (n. 1921) este o legendă vie în ţara lui şi s-ar cădea să fie un reper de conştiinţă – dacă nu pentru întreaga Europă creştină (încă nevindecată de ispitele aventurilor stîngiste), în orice caz pentru greu încercata lume răsăriteană.
Romanul *Gora Mborgali* (a treia carte care i s-a tradus în româneşte, după *Data Tutashia* şi *Spovedania taurului*), datînd din 1994, este croit din uriaşa experienţă de viaţă a autorului şi pune în faţa generaţiilor mai noi, spre lămurire şi veghe responsabilă, fresca unei epoci care a promis instaurarea paradisului pe pămînt şi nu a reuşit decît să aproximeze infernul. Pînă la urmă în spatele creatorului stă mărturisitorul şi pariul estetic păleşte în faţa pariului existenţial…
Reproducem aici, ca invitaţie la lectura integrală, un fragment pe care l-am considerat reprezentativ şi pe care l-am reintitulat „Povestea evreului Fredin“. *(R. C.)*

[POVESTEA EVREULUI FREDIN]

La Gagra [stațiune abhaziană de pe malul Mării Negre – n. tr.], printre scriitori, am dat peste cunoscuți și prieteni. Îi vizitam adesea, ne întîlneam, petreceam timpul împreună… Acolo am și făcut cunoștință cu un fost deținut ca și mine, care în zilele acelea era artist de circ și administrator al Casei Centrale a Artiștilor din Moscova: evreul bătrîn Petru Petrovici Fredin. Numele și patronimul și le alesese singur.

Petru Petrovici a trăit aproape opt decenii, a văzut și a trăit multe întîmplări și avea în spate o uriașă experiență de viață. Discuția cu el era o adevărată sărbătoare, mai ales că era dăruit de la natură cu un fin simț al umorului. Era o personalitate deosebită, bună și blîndă. În anul 1905, Suta Neagră [organizație protofascistă antisemită – n. tr.] organizase la Odessa un pogrom, în care au murit și părinții lui Fredin. Băiatul avea zece ani. L-a adunat de pe drumuri un circar ambulant italian și cu timpul l-a învățat arta sa. Băiatul și-a ales ca nume de scenă sonorul Petruccio Fredolini. În anul ’37, Petruccio Fredolini a fost arestat. Troica fusese introdusă atunci ca un organ paralel cu sistemul oficial legal pentru pedepsirea rapidă a elementelor antisovietice. A început să ființeze ca o instituție

aparţinînd de CEKA, dar a devenit mai tîrziu foarte importantă în NKVD, unde a avut un rol major în timpul perioadei Marii Epurări din Uniunea Sovietică. Troica a fost cea care l-a condamnat pe Fredin la cincisprezece ani de puşcărie. Omul şi-a ispăşit cinstit pedeapsa. La eliberare, a fost trimis în regiunea Irkuţk, în domiciliu obligatoriu, iar prin 1955 a fost reabilitat. S-a întors la Moscova. Aşa descria Fredin întîlnirea cu procurorul la momentul reabilitării:

– Aţi fost condamnat la cincisprezece ani pentru spionaj în favoarea Italiei. Nu sunt fapte doveditoare. Poate aveţi în Italia rude sau colegi cu care aţi purtat corespondenţă? – a întrebat procurorul după ce vreme de jumătate de ora frunzărise şi citise dosarul lui.

– Rude nu am defel, şi nici nu am corespondat cu nimeni în Italia! – a răspuns Fredin.

Procurorul a încercat iarăşi să dea de urmele crimei în dosar, dar degeaba. Atunci i s-a adresat lui Fredin:

– Singur nu v-aţi dat seama, atîţia ani, pentru ce aţi fost închis?

– Sigur nu, dar o bănuială ar fi…

– Care anume?

– În anul 1913, circul nostru s-a aflat în turneu în oraşul Jitomir, şi acolo am locuit în hotelul „Florenţa“… – a explicat Fredin...

Odată, în holul cantinei Casei Literaţilor din Gagra, vilegiaturiştii se adunaseră în faţa televizorului: echipa Dinamo din Tbilisi juca cu cineva. Eu şi Petru Petrovici ne-am adus scaunele noastre şi ne-am aşezat unul lîngă altul, ca să nu îi deranjăm pe ceilalţi. Am început să aşteptăm transmisia…Cu cîteva zile înainte, sosise la Casa Literaţilor un compozitor celebru, autor al unor cîntece populare; am uitat numele lui. A sosit val-vîrtej, şi-a instalat scaunul în faţa televizorului şi, aşezîndu-se, a acoperit tot ecranul. Destul de mult timp nimeni nu a spus nimic, aşteptînd ca celebritatea să îşi mute singură scaunul mai într-o parte. Dar nici gînd.

Atunci unul dintre vilegiaturişti a observat timid: „Dumneavoastră acoperiţi ecranul“. Compozitorul nu a reacţionat.

S-a făcut mare rumoare, dar compozitorul nu s-a mişcat din loc. În sfîrşit, Fredin a întins mîna şi l-a atins uşor cu cotul. Atunci s-a întors instinctiv către noi. Fredin i-a zis:

– Tovarăşe, ştiţi ce sînteţi dumneavoastră?

– Ce? – a izbucnit compozitorul.

– Sînteţi nişte paie trecute printr-un cal!

„Paie trecute prin cal“ s-a ridicat brusc, s-a îndepărtat şi… după acest episod nimeni nu l-a mai văzut.

Petru Petrovici Fredin era orgolios şi simţea nevoia să se afle în centrul atenţiei şi să fie respectat. Lucrurile acestea deveneau foarte vizibile în comunicarea cu oamenii şi mai ales cu ocazia petrecerilor pe care le organiza de zilele lui de naştere. Fredin sosea în Gagra cu un bilet turistic pentru un sejur şi jumătate, adică de treizeci şi şase de zile, şi aranja astfel încît ziua lui de naştere să pice spre sfîrşitul concediului. Îşi marca ziua de naştere, mai bine zis i se organiza ziua de naştere, apoi pleca într-un turneu-delegaţie în Caucazul de Nord. Era iluzionist. Cam din 9-10 octombrie, bătrînul începea să trimită ilustrate avînd aproximativ următorul conţinut: „Mă odihnesc în cutare loc, mă simt bine, pe 3 noiembrie urmează să împlinesc – să zicem – şaptezeci şi şase de ani. Apa este caldă, vremea minunată“. Şi, la sfîrşit, urările de bine. Trimitea o sută de astfel de ilustrate lui Kozlovski, Lemeşev, Lepeşinskaia, Ulanova, Tamarkina, Gillels, Oistrah, Flier etc., adică tuturor prietenilor cu care se cunoştea ca administrator la Casa Artiştilor.

Destinatarii – oameni sensibili şi binevoitori – nu-l puteau jigni cu nepăsarea lor pe bătrînul care şi aşa fusese vitregit de soartă. Şi astfel, cam cu 25 octombrie, începeau să sosească pe numele lui Petru Petrovici felicitări din partea celebrităţilor. Merita să îl vezi cu cîtă mîndrie le purta cu el peste tot şi le arăta cunoscuţilor şi necunoscuţilor, avînd ochii umezi de bucurie. Era în al nouălea cer, chiar făcea puţin pe deşteptul, uitînd cu desăvîrşire că singur ceruse urările respective. Bietul de el credea cu tărie în propriul „Eu“ şi atenţia celebrităţilor o atribuia importanţei lui personale… ■

BAROC ȘI ISTORIE FURATĂ

DAN STANCA
dan.stanca@rostonline.org

Nu am iubit niciodată barocul, considerîndu-l un fel de Renaștere degenerată, un răsfăț pentru burghezie, care începuse să se afirme încă de pe atunci, o artă grasă, șuncoasă, ca un festin. Acesta este goticul care a dus la pierzanie Europa goticului și a speranței purificatoare. Ciudat însă mi se pare faptul că în istoria civlizației el este asociat cumva cu ofensiva Contrareformei pentru a stopa rebeliunea luterană. Ce paradoxal lucrează Domnul! Le-a lăsat așadar catolicilor legitimitatea religiei, dar i-a ghiftuit cu o artă obeză. În schimb, protestanților le-a luat tocmai legitimitatea spirituală, dăruindu-le în artă dimensiunea austeră. Complementaritatea aceasta e plină de tîlc. Cu alte cuvinte, Dumnezeu folosește un dozaj anume pentru ca jumătățile despărțite să fie apoi unite într-un androginat insolit.

Avînd prilejul să văd în Bratislava cîteva palate baroce, îmbuibate de picturi și sculpturi, am înțeles ce a însemnat imperiul austriac: bogăție, opulență, masivitate, dar din care pe nesimțite duhul se retrăgea, așa cum o pictură ar fugi din tablou și ar lăsa doar rama frumos meșteșugită. Cam asta s-a întîmplat cu toate imperiile a căror formă a înăbușit fondul. E totuși de necrezut că tocmai austriecii, cehii, slovacii, germanii de sud au păstrat doctrina catolică, deci filiația apostolică, în timp ce bisericile lor erau tot mai mult asfixiate de o artă a cărei legătură cu sacrul era din ce în ce mai subțiată. Dacă Reforma ar fi biruit în acest spațiu, probabil am fi asistat la o dezintegrare înfiorătoare. După cum, dacă barocul s-ar fi impus în țările Nordului, aliajul dintre ilegitimitatea protestantă și obezitatea estetică ar fi generat aceleași efecte nefericite. Dar, cum spuneam, Domnul știe să dozeze.

Acestor chipuri ale Europei li se opune Răsăritul. Aici arta nu a avut niciodată deplină autonomie, aici sensul filocalic nu a fost alterat, aici icoana a rămas icoană, iar tabloul a avut calitate iconică. Dar ce ne-a luat nouă Domnul?

Știm foarte bine. Domnul ne-a furat istoria. Aceasta a fost cea mai aspră sancțiune. Dacă nu ai istorie, atunci, o dată cu cursul descendent al vremurilor, te trezești aruncat pe un maidan, printre buruieni și excremente. Așa a apărut comunismul românesc. Neavînd istorie, am fost dominați de o dictatură asupra căreia, din păcate, icoanele din biserici nu au avut nici o putere. Aceasta este caracteristica noastră. Intrînd într-o biserică ortodoxă te simți ca în cer. Cu toate că nu e curat, preșurile sînt îmbîcsite de praf și nu s-a măturat demult – ceea ce pînă la urmă poate simboliza chiar dictatura din afara zidurilor – sinestezia duhovnicească produsă de flacăra lumînărilor, fumul tămîiei și frunza inefabilă a catapetesmei aduce în sufletul bietului om o veste din altă lume. Dar după ce iese afară plonjează în plin maidan. Atunci ridică ochii și exclamă: Doamne, ce frumos le-ai împărțit pe toate! De fapt, știe că în cer nu a avut loc niciodată o conferință de la Yalta. ■

CICOAREA OCHILOR ȘI CATACREZA

Mania excesului de metafore devine un joc agreabil destinat cabotinilor, de unde și sporul de prestigiu de care se bucură gimnaștii cu agilitate lexicală, cărora le lipsește însă organul tainei. A fi metaforic în sens autentic înseamnă a fi mistic în variantă artistică: pui mereu în spatele cuvintelor o intuiție numinoasă care le hrănește sensul. Iar „numinosul“ vine de la „numen“, alt cuvînt pentru sacrul lui Rudolf Otto.

SORIN LAVRIC
sorin.lavric@rostonline.org

E o evidență crasă că nu ne place să fim scoși din tabietul reveriilor dragi, cum nu ne place nici să fim treziți din rutina limbii. E ca o tiranie plăcută pe care vorbele le exercită asupra minții, și un om e cu atît mai comod cu cît nu simte nici o neliniște în fața cuvintelor banale. Drama e că sunetele acestea uzuale îi prefigurează gîndirea, așezînd-o pe niște trasee prestabilite, al căror contur l-au tăiat alții în locul lui. De aceea, ești cu atît mai docil cu cît faci uz de categorii pe care alții ți le-au strecurat în minte. Iar filosofia, afurisita, incomoda și inutila filosofie, are acest mare avantaj: te rupe de coerciția limbii și te scapă de bunul-simț colectiv, care nu e decît dispoziția generală a oamenilor dresați prin *mass-media*. Ca să subjugi un om fă-l să se regăsească în particulele verbale aflate în vogă. Nimic din el nu-i va mai aparține, pînă și intimitatea fiindu-i întipărită de scheme ce-i sînt iremediabil străine.

Și astfel ajung la Blaga. E o revelație să vezi cu cîtă ușurință autorul celor patru trilogii scoate cuvintele de sub praful rutinei și le spală pînă la a le face de nerecunoscut. Iar dacă sofianicul, cripticul, fanicul sau magicul pot fi bănuite de ambiția originalității din care s-au născut, în cazul „metaforei“ obiecția e calpă: Blaga pescuiește un termen arhicunoscut și-l preschimbă în criteriu de definire a esenței umane. Mai precis, ce deosebește omul de animal e chiar imboldul metaforic, adică impulsul de a-și depăși orizontul vieții concrete. Se simte imediat că „metafora“ în sensul clasic, de figură de stil avînd rostul de a spori accentul plastic al limbii, e lăsată deoparte de Blaga, în locul ei apărînd sensul profund sugerat de etimologie. În spiritul filiației grecești, metafora vine din *metapherein* (a trece dincolo, a transcende), și asta îi ajunge lui Blaga spre a schimba cadrul discuției: omul este ființa căreia i s-a sădit de la natură elanul depășirii propriei condiții, iar năzuința de transcendere stă la baza oricărei înclinații de a crea metafore lexicale, ceea ce înseamnă că pînă și idioții sînt metaforici, chiar dacă nu sînt în stare să lege două cuvinte. Căci a fi metaforic nu ține neapărat de limbă, ci de atitudinea inițială a omului în lume, iar dacă mie mi se întîmplă să arăt ușurință în facerea de tropi estetici, cauza nu stă în pretinsa mea virtuozitate, care e simplă acrobație de buchii, ci în drojdia metaforică care îmi dospește pe dinlăuntru. Trăiesc într-un orizont al misterului și doresc acerb să aflu acest mister.

Mai simplu spus, sîntem învăluiți în taină, iar conștiința acestei prodigiu ne trezește surescitări de natură descoperitoare: vrem să descoperim misterul lumii, și în consecință începem să

vorbim în metafore. De aceea, nu-i spun iubitei că are ochi negri, ci îi spun că are „ochii de cicoare", la fel cum Călinescu în *Viața lui Ion Creangă* spune că avea „față surpată ca un crater stins". Acestea sînt metafore superbe cu efect sigur. Iar dacă am har și trec dincolo de aparențe, atunci spun că „moartea e mireasa lumii", ca în *Miorița*, caz în care am pășit dincolo de hotarul lumii concrete. Că imboldul de transcendere rămîne o pură latență care niciodată nu va împlini, nu privește discuția de față, chiar dacă un Stăniloae a sărit ca ars la dezinvoltura cu care Blaga, filosof și nu teolog creștin, respinge revelația creștină și dumnezeirea lui Hristos.

Important e altceva: că sînt cazuri cînd, deși sînt lipsit de conștiința misterului, am suficientă îndemînare ca să scot metafore pe bandă rulantă, în virtutea unei dexterități de tip lexical pe care oricine o poate căpăta cu oarecare exercițiu. Atunci se întîmplă drama: se naște o categorie de calamburiști cu pretenții de gînditori profunzi, care scriu fie poezie ermetică (Blaga pomenește aici pe Mallarmé și Paul Válery), fie fac filozofie în forma naivă a potrivelilor de jargon (Franz Brentano își umplea timpul liber formulînd ghicitori). Mania metaforitei devine un joc agreabil destinat cabotinilor, de unde și sporul de prestigiu de care se bucură gimnaștii cu agilitate lexicală, dar cărora le lipsește organul tainei. A fi metaforic în sens autentic înseamnă a fi mistic în variantă artistică: pui mereu în spatele cuvintelor o intuiție numinoasă care le hrănește sensul. Iar „numinosul" vine de la „numen", alt cuvînt pentru sacrul lui Rudolf Otto. E temeiul ascuns pe care nu-l simți decît sub forma unor tresăriri de tenebre cețoase, numai că fără presimțirea unui fundament spiritual, deznodămîntul e drastic: cazi în abuz de metafore și faci catacreză: adică pletoră de figuri de stil iscate de dragul lor însele, cu aparența transmiterii unei semnificații subtile. În realitate, nu transmiți nimic, doar jocuri fonetice turnate în tipar de rimă și ritm.

Cînd se spune că Hristos a înviat cu „moartea pre moarte" călcînd, expresia nu e un simplu pleonasm de alură homeopată, după principiul *similia similibus curantur* – asemănătorul se tratează prin asemănător (principiul terapiei prin identitatea de natură între cauză și efect), ci e o metaforă care revelează o taină, o taină al cărei înțeles, cînd e să fie judecat de mintea omenească, dă naștere unei sterpe tautologii: moartea ucide moartea, așa cum răul se combate prin rău, nu prin bine. Interpretarea e facilă și născătoare de saț speculativ, de aceea de reținut e altceva: că marile metafore sînt singura formă prin care putem exprima un mister pe care de fapt nu-l putem pricepe. Aceste metafore sînt singurele care contează, deoarece ele nu sînt artistice, ci metafizice. În cazul lor catacreza lasă loc consternării de tip religios. Prin urmare, spune-mi cît de metaforic ești, ca să-ți spun cît de profund ești. ■

MALLARMÉ VOIA MISTERUL, FIINDCĂ DE FAPT ȘI EL L-A PIERDUT. MALLARMÉ SE CREDEA ÎN STARE SĂ-L REFACĂ «METODIC» PRIN DESCOMPUNEREA TOTALĂ A OBIECTULUI ÎN METAFORE EXCESIVE, PRIN TABUIZAREA OBIECTULUI. DAR METODA NI SE PARE CĂ DUCE NU LA TRĂIREA ADEVĂRATĂ A MISTERULUI, CI LA UN MISTER ARTIFICAL, DE RETORTĂ.

LUCIAN BLAGA, *GENEZA METAFOREI ȘI SENSUL CULTURII*

CODUL AURORei

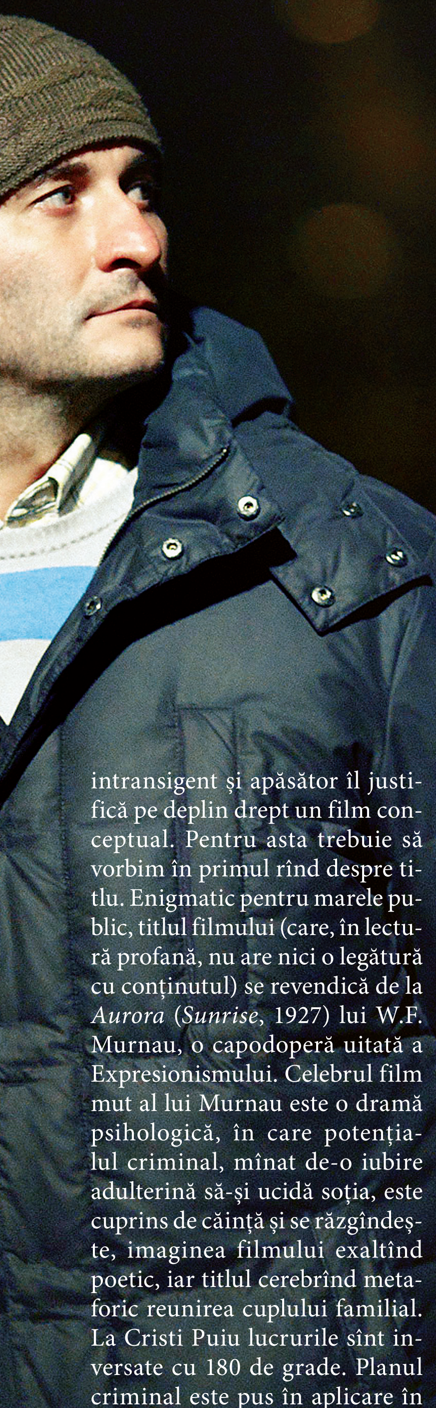
Despre *Aurora*, ultimul film al lui Cristi Puiu, s-a vorbit destul de mult și divers, dar confuz. Reacțiile criticii ascundeau de fiecare dată nedumerirea în fața unui film în aparență foarte simplu și lipsit de mister, dar care nu se dezvăluie, care refuză pînă la capăt să își expună „mesajul“.

ELENA DULGHERU
elena.durgheru@rostonline.org

Mult mai epurat vizual și dramaturgic decît lung-metrajele precedente ale regizorului (multilaureatele *Marfa și banii* și *Moartea domnului Lăzărescu*), cu care împarte, însă, aceeași schemă narativă extrem de lineară și nonconflictuală (marcă specifică a lui Puiu), *Aurora* se înscrie perfect și chiar obedient în trendul minimalismului naturalist extrem în care a intrat Noul Val românesc. Și, cu siguranță, filmul ar fi trecut aproape neobservat în masa stereotipă a filmelor „unde nu se întîmplă nimic“, dacă numele autorului nu ar fi fost unul foarte sonor. Un cineast talentat, receptiv la inovație și experiment, mi-a spus că a ieșit de la filmul lui Puiu „mai sărac“. Ca și alți cineaști „extremiști“ ai Noului Val, Cristi Puiu încearcă să castreze spectatorul de orice iluzie cu care intră în sala de cinema. „Lasciate ogni speranza!“ – rostesc cu cinism cîțiva regizori fundamental antimetafizici, care refuză spectatorului orice sentiment al oniricului, fără a-i oferi nimic în schimb, în afara feliei de asfalt, contemplate în grosplan. Pînă și umanismul ateu al neorealismului și al realismului socialist pare, în comparație cu oferta lor, un răsfăț! Căci unul din preceptele nemărturisite ale Noului Val (perfect exemplificat de filmografia lui Puiu) este refuzul oricărei metafizici, al gîndirii dialectice și chiar al polisemiei – de unde teroarea sensului unic și imediat, epidermic, legat pînă la strangulare de context, așadar acceptat necondiționat sau respins, în funcție de adeziunea la grupul cvasi-argotic, în mare măsură virtual, al „adepților“.

Rece, sec, ne-emoțional, *Aurora* produce programatic spectatorului un singur tip de reacție: frustarea. *Aurora* nu a fost conceput ca un film despre tineret (ca *Marfa și banii*) sau pentru marele public (ca *Moartea domnului Lăzărescu*). *Aurora* a fost conceput pentru sine. *Aurora* este un lux. *Aurora* este momentul de maxim egoism creativ al lui Cristi Puiu.

Dar să revenim la conceptul *Aurorei*. Formalismul său

intransigent și apăsător îl justifică pe deplin drept un film conceptual. Pentru asta trebuie să vorbim în primul rînd despre titlu. Enigmatic pentru marele public, titlul filmului (care, în lectură profană, nu are nici o legătură cu conținutul) se revendică de la *Aurora* (*Sunrise*, 1927) lui W.F. Murnau, o capodoperă uitată a Expresionismului. Celebrul film mut al lui Murnau este o dramă psihologică, în care potențialul criminal, mînat de-o iubire adulterină să-și ucidă soția, este cuprins de căință și se răzgîndește, imaginea filmului exaltînd poetic, iar titlul cerebrînd metaforic reunirea cuplului familial. La Cristi Puiu lucrurile sînt inversate cu 180 de grade. Planul criminal este pus în aplicare în modul cel mai linear și mai calculat, fără nici o răsturnare se situație, și nimeni nu se căiește. *Aurora* este, la nivelul metaforei elementare, un „Apus de soare“! Un apus al speranței. Un apus al umanismului în cel mai simplu sens al cuvîntului (din plin susținute de sărăcia voită a imageriei, scenografiei, coloanei sonore – alte criterii specifice „Valului“). Și un triumf al mizantropiei și al fatidicului (care defineau, în înșelătoare cheie comică, și *Moartea domnului Lăzărescu*, al cărui titlu conținea o șarjă pesimist-mizantropă la Lazărul Înviat al Evangheliei). Un triumf al fatidicului, dictat nu de obiectivitatea socială sau de vagi legități metafizice, ci de subiectivitatea unei voințe epurate de sentimente și resentimente, epurate (aparent) chiar de nevroze, care pur și simplu nu găsește nici un resort interior să-și schimbe planul. Și nici nu caută. Ba dimpotrivă, îl dorește, cu patos sinucigaș și masochist. Tragism existențialist sartrian? Dorință de a sonda, la rece și fără visceralitate, limitele răului și absurdului? Estetic vorbind, sună bine! Și de-a dreptul salvator pentru film. De altfel, jocul cu limbajul verbal (fenomen recurent la cîțiva tineri cineaști români) susține teza flirtului cu absurdul (și cu semiotica) – axă secundară importantă a filmului. Ne delectasem cu astfel de amuzamente pe tema „filologiei nimicului“ în *Polițist, adjectiv* al lui Corneliu Porumboiu ori la alți tineri cineaști, dar asta-i deja alt subiect.

UN TRIUMF AL MIZANTROPIEI ȘI AL FATIDICULUI, CARE DEFINEAU, ÎN ÎNȘELĂTOARE CHEIE COMICĂ, ȘI *MOARTEA DOMNULUI LĂZĂRESCU*.
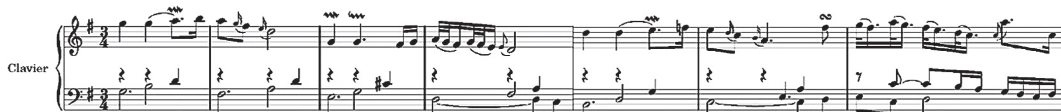
Cvasi-documentaristic, dar extrem de elaborat, urmărind aparent aleatoriu și liniar momentele anodine din viața protagonistului său, filmul focalizează la un moment dat în prim-plan un element de nuditate (scoasă din diegetică, fără conotație erotică), care îl face, în multe medii, și mai greu de vizionat. Cadrele în aparență inutile dezvăluie cel mai bine relația nemărturisită a artistului cu publicul, intenționalitatea acestei relații. O pușcă ucigînd nemotivat patru persoane, o scenă de exhibiționism a personajului principal (interpretat de autor) la fel de inutilă dramaturgic și de acidă și, peste toate, planînd umorul „inocent“ al jocului de limbaj pretins semiotizant, care încearcă să mute centrul de greutate dinspre sordidul faptelor spre pretinsa dramă a incomprehensibilității limbajului, clamată dintr-o dată de ucigaș (tip plat, mercantil și burghez, blazat și tiranic, fără vreo preocupare lingvistică, pînă în scena finală de la Poliție). Mutarea subită a accentului dinspre factual spre lingvistico-semiotic nu convinge (nu acolo se află nodul gordian), ci se instituie ca o axă secundară a absurdului, făcută să arunce praf în ochii jurnaliștilor. Cu alte cuvinte, filmul nu vorbește despre drama incomunicării (ca la Antonioni și mulți alții), ci despre fatalitatea încremenirii în material, plăcerea sordidului și refuzul comunicării. Ai, pînă la urmă, senzația că țeava puștii (ca și înjurătura din subtextul cadrului exhibiționist) este îndreptată spre spectatori. ■

PROROCIRILE LUI GOULD

CĂTĂLIN TÎRCOLEA
catalin.tircolea@rostonline.org

De curînd a apărut pe suport Blu-ray documentarul *Genius Within: The Inner Life of Glenn Gould / Înlăuntrul Geniului: Viața lăuntrică a lui Glenn Gould*, de Michele Hozer și Peter Raymont. Un film despre unul dintre cei mai controversați muzicieni ai secolului 20, controversat cu atît mai mult cu cît muzicianul în cauză nu provenea din zona rock-ului, ci din sfera muzicii culte, unde nu prea întîlnim asftfel de personaje. A fost, probabil, starul muzicii clasice cel mai apropiat de ceea ce îndeobște este cunoscut ca „star rock chinuit".

Cu părul ciufulit, mereu cu mîinile înmănușate și haină groasă cu gulerul ridicat, chiar și atunci cînd era cald, Glenn Gould era privit mai mult ca un poet cinic decît ca un pianist. Un ipohondru care a pretins că urăște lumina zilei și culorile strălucitoare. Ciudățeniile lui Gould s-au extins de asemenea la stilul său de cîntat. Stînd pe un scaun special construit pentru el, de doar 33 de centimetri lungime, el se năpustea peste clape de multe ori de-a lungul lor, într-o gestică sălbatică, dar cu *staccato*-uri clare, înviorătoare, plus o cantilenă pe care puțini au atins-o. A fost cunoscut pentru redarea piesele mult mai rapid sau mai lent decît ritmul indicat de compozitor. Gould a avut o înclinație pentru interpretări ciudate, departe de canonul clasic, fapt care a stîrnit furia altor interpreți. Tocmai această diferență de la normă, printr-o interpretare de prim rang, precisă și creativă, i-a adus recunoașterea internațională și emblema de „geniu". El comenta acest lucru astfel: „S-o faci într-un mod diferit este singura scuză pentru a fi muzician".

Co-regizorii Michele Hozer și Peter Raymont au conceput un film echilibrat, cu o profundă analiză a vieții lui Glenn Gould. Există multe filme despre Gould, concentrate aproape exclusiv pe ideea pianistului ciudat. „Genius Within" încearcă să risipească unele mituri și să ajungă la omul din spatele „persoanei nebune". Biograful Kevin Bazzana, intervievat pe tot parcursul acestui film, afirmă că Gould a fost de fapt destul de bine informat în legătură cu *mass-media* și știa bine că excentricitățile sale și imaginiea sa publică vor ajuta la vînzarea înregistrărilor. Asta nu înseamnă, totuși, că toate lucrurile stranii pe care le făcea erau jucate. El a fost un ipohondru adevărat, care s-a plîns mereu de tot felul de dureri și se păstrează liste detaliate cu valorile tensiunii sale arteriale și orarele de somn. Nu suporta să fie atins (el a evitat strîngerile de mînă cît a putut).

Gould a păstrat detaliile vieții sale personale într-o formă ambiguă, părînd aproape asexuat, și a cultivat imaginea unui bărbat căsătorit cu arta sa. Hozer și Raymont, cu toate acestea, au inserat interviuri cu trei dintre iubitele lui Gould, mai ales Cornelia Foss, cu care a avut o relație de cinci ani, și fiecare dintre ele exprimă variații pe același sentiment: „Gould a fost genial, concentrat și, ca multi artiști, dificil". La 22 de ani, Gould a debutat în New York City și a semnat imediat un contract cu Columbia Records. Pentru primul său album, care a fost și un mare succes, a abordat „Variațiunile Goldberg" de Bach, deosebit de complexe, iar pe scena muzicii clasice a

fost imediat remarcat. Se spune că muzica clasică în mîini greșite poate produce un sunet lipsit de viață, dar prin canalul format de degetele lui Gould auzi sufletul în fiecare notă. Cînd a vizitat Rusia în 1957, fiind astfel primul artist din America de Nord care a cîntat acolo după cel de-al doilea război mondial, a provocat o agitație entuziastă atunci cînd a optat pentru o seară întreagă de Bach – în mare măsură alungat din cultura muzicală sovietică pentru a fi fost prea „evanghelic“. În ultima escală a turneului său, cea din Leningrad, cererea a fost atît de mare încît sala a fost arhiplină și peste 1.000 de oameni l-au ascultat în picioare. Doar șapte ani mai tîrziu, cu mai puțin de 200 de concerte suținute, Gould a renunțat să mai cînte „live“, uimind pe toată lumea.

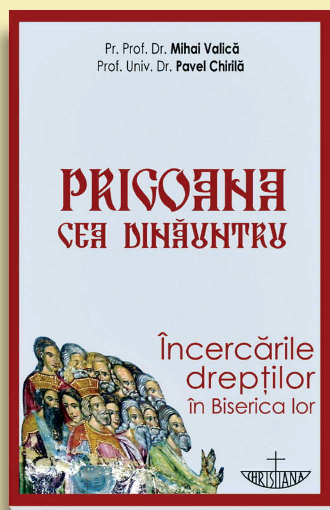

„Eu detest publicul și nu mă refer la individ în particular, ci la o entitate“, a spus el. „Mi se pare că e o forță a răului“. Cuvinte dure, dar Gould a avut motivele lui, crezînd că instituția concertelor de muzică clasică a involuat și este o capcană pentru artiști, cu un public care abia așteaptă să te vadă că eșuezi. Pentru ultimele două decenii de viață, Gould s-a retras în limitele controlate de înregistrarea de studio și a impulsionat tehnici de despicare a benzii de magnetofon, *splicing*, și chiar a cochetat cu documentarul radio. Recluziunea auto-impusă a lui Gould, retragerea la o proprietate a sa de lîngă Toronto, unde avea mulți pomi și un lac în apropiere, seamănă întrucîtva, respectînd proporțiile, cu retragerea călugărilor în pustie pentru a-L găsi pe Dumnezeu. E adevărat că Gould nu se ruga în această „pustie“, unde trăia singur, ci studia, se plimba, iarăși studia, lua medicamente, înregistra muzică. Poate că dacă L-ar fi descoperit pe Dumnezeu în izolarea sa, așa după cum o făceau călugării în pustie, alta ar fi fost traiectoria lui. În nici un caz nu ar fi suferit de atîtea depresii și nu ar fi luat atîtea medicamente, care i-au grăbit sfîrșitul.

Ceea ce Gould afirma pe la sfîrșitul anilor ’60, începutul anilor ’70, poate fi considerat ca o profeție în legătură cu muzica viitorului sau/și cu muzicienii viitorului. A văzut posibilitatea ca în viitor muzicienii să poată să-și confecționeze singuri materialul sonor, cu tot ce presupune acest lucru: editare, post-procesare, mixaje, deci posibilitatea obținerii *sound*-ului ideal, folosirea muzicienilor virtuali etc., astfel încît singuri să obțină piatra filozofală, care în muzică se traduce prin *sound* perfect plus interpretare perfectă! Dacă *perfect take* (versiunea perfectă) pe vremea lui Gould se realiza prin multiple tăieturi fizice, cu foarfeca, astăzi aceste tăieturi se fac virtual, deci foarte ușor, și mai ales foarte repede. Colaboratorii săi erau exasperați de cîte ori îi repunea la lucru spunînd că nu au făcut bine inserția nu știu cărei părți și că ea trebuia pusă la alt minutaj. Ca să nu mai vorbim de orarul la care se programau înregistrările. Între 23 pm și 6 am! La un moment dat colaboratorul principal al lui Gould, fiind rugat de acesta să mai vină pentru încă o rundă de cîteva zile, i-a replicat: „Îmi pare rău, dar am familie și copii și am o viață pe care vreau să o trăiesc, deci voi pleca în concediu“.

Iată cum, după 25-30 de ani, spusele sale în legătură cu muzica și muzicienii viitorului au devenit realitate. Azi folosim computerul în muzică, un instrument absolut indispensabil. Îl manevrăm cu ușurință, obținem cam tot ceea ce vrem să obținem, însă un singur lucru nu putem avea: un muzician ca Glenn Gould! ■

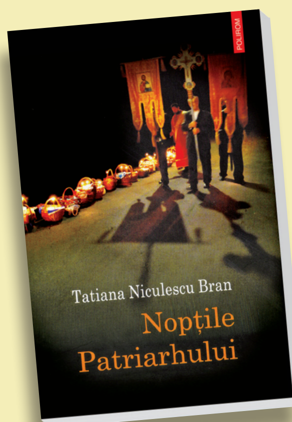

CEI PRIGONIȚI, NU PĂRĂSIȚI BISERICA!

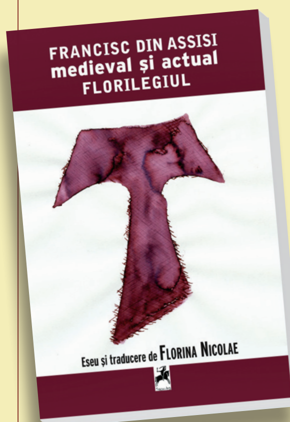
Pr. Prof. Dr. Mihai Valică, Prof. Univ. Dr. Pavel Chirilă, *Prigoana cea dinăuntru. Încercările drepților în Biserica lor,* Ed. Christiana, Bucureşti, 2011, 157 pagini.

„Prigoana cea dinăuntru“ – un aspect al vieții creştine care, la noi cel puțin, n-a mai fost tratat sistematic de nimeni pînă acum – este, în opinia autorilor, „cea mai mare încercare la care poate fi supus un creştin“. Cartea este închinată sfinților şi drepților prigoniți în Biserica lor, fie de ierarhi, fie de alți frați de credință, de la marii capadochieni şi pînă la mărturisitorii vremurilor noastre. Scopul cărții, precizează autorii, este să dovedească creştinilor – printr-un şir de biografii exemplare, dar şi prin referințe la evenimente publice de dată recentă, cum ar fi „cazul Tanacu“

Tatiana Niculescu Bran, *Nopțile Patriarhului* (roman), Ed. Polirom, Iaşi, 2011, 236 pagini.
Autoarea celebrului „roman jurnalistic“ *Spovedanie la Tanacu* (Ed. Humanitas, Bucureşti, 2006) revine cu un roman în care ficțiunea precumpăneşte asupra realității, alegîndu-şi o temă captivantă, legată tot de viața Bisericii: ultimele zile şi nopți ale adormitului întru fericire Părinte Patriarh Teoctist Arăpaşu (1915-2007), personaj pe cît de controversat, pe atît de complex. Autoarea încearcă să investigheze literar intimitatea Patriarhului şi culisele vieții bisericeşti, cu accent pe problema succesiunii în scaunul patriarhal (dar paginile trebuie citite *cum grano salis*). Marele perdant va fi fost Mitropolitul Teofan (ajuns în urmă doar în scaunul de la Iaşi), iar marele beneficiar actualul Patriarh Daniel Ciobotea (în roman: Ioanichie), dar țesătura de interese şi sforile trase depăşesc cu mult cadrele instituționale stricte ale Bisericii, angajînd forțe oculte româneşti şi străine, despre care se sugerează că ar avea adevăratul control asupra situației (încă dinainte de 1989). *(RC)*

***Francisc din Assisi medieval şi actual. Florilegiul,* eseu şi traducere de Florina Nicolae, Ed. Tracus Arte, Bucureşti, 2011, 237 pagini.**
Cei interesați de zestrea religioasă şi literară a Evului Mediu şi de dialogul spiritual dintre Răsăritul şi Apusul Europei creştine nu pot trece cu vederea recenta apariție a primei traduceri integrale în româneşte a „Floricelelor“, *I Fioretti*, celebra culegere de povestiri şi învățături franciscane de tip paterical. Traducerea – realizată cu mare măiestrie de o italienistă trăitoare a Ortodoxiei – este însoțită de un amplu studiu introductiv. Sigur că Francisc din Assisi (1182?-1226), *il poverello di Cristo*, „Sărăcuțul lui Hristos“, poate cel mai „răsăritean“ dintre sfinții creştinismului apusean, nu poate fi asumat fără rest de sensibilitatea ortodoxă, din felurite motive dogmatice şi/sau duhovniceşti. El are însă locul său în cultura creştină europeană, iar interesul religios al scrierilor sale este dublat de interesul lor literar (fiind vorba şi de unul dintre marii cîntăreți mistici ai Creației divine). *(RC)*

sau prigonirea episcopului sîrb Artemie – că nu există nici un motiv suficient de puternic pentru a părăsi Biserica. Dacă vreun prigonit se clatină sau are gînd rău împotriva prigonitorului, să ia aminte la răbdarea pilduitoare a sfinților. De altfel, cartea evită să dea numele prigonitorilor și se abține de la orice defăimare.

Volumul se încheie cu niște foarte utile concluzii: 1. Prigoana se declanșează și se amplifică aproape întotdeauna printr-o colaborare între ierarhii Bisericii și puterea lumească; 2. Ierarhia sau creștinii prigonitori nu sînt eretici, ci doar nedrepți; 3. Acuzațiile aduse prigonitului sînt de natură administrativă, disciplinară, niciodată – sau numai tangențial – dogmatică; 4. De regulă, acuzatorii asociați prigonitorului sînt mulți, pe cînd apărătorii prigonitului sînt puțini; 5. Marii prigoniții nu părăsesc Biserica nici chiar atunci cînd nedreptatea care li se face este strigătoare la cer; 6. Prigoniții dinăuntru, la fel ca și cei din afară, au toate semnele sfințeniei: luptă pentru adevăr, dar își asumă evenimentele, se roagă pentru vrăjmașii lor, nu-i calomniază și, de dragul unității Bisericii, suportă orice injustiție; 7. Istoria face dreptate prigonitului și îl sancționează pe prigonitor; 8. Adeseori prigonitorii recurg la minciuni sfruntate; 9. În unele cazuri ierarhia prigonitoare se supune puterii lumești și îi execută poruncile, dar în alte cazuri prigoana este declanșată din cauză că cel prigonit a deranjat interesele economice – nu sacerdotale – ale prigonitorului; 10. Un fir roșu străbate biografia acestor cazuri: smerenia prigonitului și vanitatea prigonitorului.

Autorii au în vedere și un posibil al doilea volum, sau o a doua ediție substanțial adăugită. *(Claudiu Târziu)*

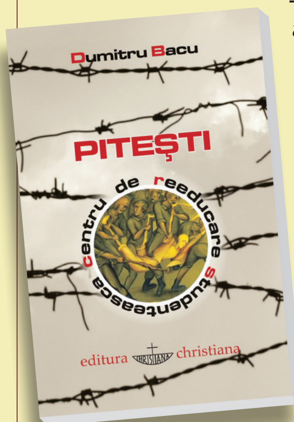
Liviu Bordaş, *Apaşul metafizic şi paznicii filosofiei*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 2010, 163 pagini.

Cunoscut indianist (în descendența spirituală a lui Mircea Eliade), autorul se dovedeşte şi un bun cunoscător al culturii noastre interbelice. Cartea, pretențios subintitulată „Mister medieval în trei acte, un interludiu şi un intermezzo liric, cu multe ilustrări din opere originale", demontează acuzațiile abuzive de plagiat aduse profesorului Nae Ionescu (1890-1940) de cercetătoarea Marta Petreu (mai întîi în paginile *României literare*, în 1995, apoi în mai multe dintre cărțile sale, obsesiv orientate spre discreditarea cu orice preț a principalilor noştri gînditori interbelici de dreapta: Nae Ionescu, Lucian Blaga, Emil Cioran etc.). Este o punere la punct exemplară, bazată pe o documentație şi pe o logică fără cusur, avînd, pe coperta finală, şi girul unor personalități culturale de talia lui Andrei Pleşu şi Gabriel Liiceanu. Un recent documentar TV realizat de d-l Radu Găină şi dedicat lui Nae Ionescu şi discipolilor săi a fost în mare măsură impulsionat de apariția acestei cărți. *(RC)*

Dumitru Bacu, *Piteşti – centru de reeducare studențească*, cu o prefață de Pr. Gheorghe Calciu, ed. IV-a, îngrijită de Răzvan Codrescu, Ed. Christiana, Bucureşti, 2011, 262 pagini.

Aşa cum despre scriitorii realişti ruşi din secolul XIX s-a putut spune că se trag toți din Mantaua lui Gogol, tot aşa despre memorialiştii români ai temnițelor comuniste din secolul XX s-ar putea spune că se trag toți din *Piteştiul* lui Dumitru Bacu (1923-1997), carte apărută în Spania în 1963, pe cînd în România închisorile politice încă nu fuseseră lichidate, iar la Aiud era în toi ultima fază a „reeducării". Este prima ediție integrală şi profesională a mărturiei lui Dumitru Bacu apărută în România, căci cea scoasă în 1991 la o editură improvizată (Atlantida) a operat grave reducții şi modificări – atît în textul autorului, cît şi în prefața de mai tîrziu (1988) a părintelui Gheorghe Calciu. Noua ediție – inclusă în deja populara colecție „Cruciații secolului XX" – oferă celor interesați şi o amplă bibliografie la zi a mărturiilor şi studiilor despre „experimentul Piteşti" (1949-1951). *(RC)*

Alexandru Budișteanu

UN BASARABEAN CU UMOR LA CURTEA LUI CEAUȘESCU

Banca Națională a României a găzduit la sediul nou din Strada Doamnei de la București prezentarea unei cărți excelente, surprinzătoare doar pentru cei care nu-l cunosc pe autor: *Între istorie și judecata posterității*.

VIOREL PATRICHI
viorel.patrichi@rostonline.org

Cartea lui Alexandru Budișteanu, „în dialog cu Flori Bălănescu“, a apărut prin grija Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului. Istoricul Dinu Giurescu, care este și autorul prefeței, a spus despre fostul arhitect șef al Bucureștilor că „are o atitudine cu totul specială față de propriul trecut. Cei mai mulți, care au deținut funcții importante în regimul comunist, au devenit disidenți, victime“.

Și într-adevăr, Alexandru Budișteanu nu se dezice de perioada în care – formal – a supervizat arhitectura Capitalei. Dimpotrivă, își asumă și lașitățile, lipsa de reacție în fața prostiei neantizante și găsește resurse de umor pentru depășirea situației, o armă a oamenilor inteligenți din vremea lui Ceaușescu. Era o formă de rezistență în fața activiștilor pentru oamenii cultivați, fără să fie însă și foarte onorabilă. Tăceam toți în flagrant cu ignoranța și făceam apoi bancuri pe la colțuri. Ce deștepți și ce tari eram noi!... Rezistam!

Și totuși, cu o asemenea atitudine, arhitectul Alexandru Budișteanu a izbutit să salveze două biserici de la demolare: capodopera brâncovenească Sfîntul Gheorghe și Sfîntul Elefterie Vechi, care apare pe coperta cărții.

Radu Ciuceanu, actualul director al Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului, care semnează postfața, i-a vorbit despre siturile istorice de la Săftica, arhitectul șef a intervenit și satul a scăpat astfel de la distrugere.

„Nu tu treci prin istorie, istoria trece prin tine“, crede Alexandru Budișteanu. „Nu sînt vremurile sub om, ci bietul om sub vremuri“, scria altădată Miron Costin.

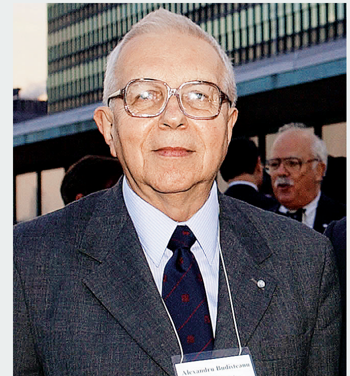
Arhitectul șef nu conta atunci cînd Tovarășul hotăra cum să arate o clădire. El decidea în toate domeniile, deci și în arhitectură. Influențarea se putea insinua numai indirect și subtil, încît să nu se prindă clănțăii de pe margini. Și ce te făceai dacă erai prea subtil și se prindea nici Tovarășul?

Întîmplările au farmecul lor și astăzi prin absurdul situațiilor. A luat foc Teatrul Național din București și se constată că sala era protejată de o cortină de fier contra incendiilor, dar, din nefericire, nu fusese trasă complet. „S-a discutat despre cauzele incendiului și i s-a explicat Tovarășului supărat că, dacă ar fi fost trasă cortina de fier complet, atunci sala nu ar fi fost afectată.

În momentul acela, Elena Ceaușescu a izbucnit: «Auzi, Nicule, ce prostie! Ăștia au făcut cortina din fier! Toată lumea știe că o cortină se face din ceva moale, din stofă, din pînză! Auzi! Să facă ăștia cortina din fier!» El a replicat doct: «Într-adevăr, ce prostie! Cortina de fier n-are ce căuta aici. Este o noțiune cu sens politic, și nu are ce căuta la un teatru!»

În momentul acela, un mare curajos, misterios, nu știu cine a fost acela, a vorbit. O voce gîtuită de emoție a spus: «Cortina de fier a fost pusă aici, deoarece așa au cerut pompierii...»

Stînga: În calitate de arhitect-şef al Capitalei la o vizită pe teren a lui Nicolae şi a Elenei Ceauşescu. **Centru:** 12-17 ianuarie 1966, New York – Alexandru Budişteanu reprezintă România la Şedinţa Comitetului ONU de experţi pentru evaluarea activităţii de amenajare complexă a teritoriului. A fost ales Preşedintele acestui comitet. **Dreapta:** 8 octombrie 2004, la sediul ONU.

În momentul acela, Nicolae Ceaușescu a explodat, răstindu-se: «Pompieri? Nu avem nevoie de astfel de pompieri!»

A urmat o tăcere generală și vinovată, noi toți, cei prezenți, recunoscîndu-ne fără excepție și solidar vina de proști și de nepricepuți. Absolut nimeni n-a avut curajul să explice rolul cortinei de fier. Fiecare și-a zis: «De ce tocmai eu să risc și să lămuresc prostia?» Penibil moment de lașitate colectivă. Mi-a crăpat încă o dată obrazul de rușine, dar am tăcut și eu, solidar cu ceilalți trepăduși" (p. 157).

Și fiindcă bate spre actualitate, mai reținem un episod. Tovarășa s-a uitat la macheta Pieței Victoria și „a declarat de la bun început scîrbită: «Ați făcut o piață ca un ceaun!» (Tovarășa avea limbajul ei, ce o reflecta fidel. Academiciana zicea «ribineți» și «ghivetă»). Apoi ne-a întors spatele și s-a dus să-și caute blana, ca să plece. (...) Amintesc că în acea perioadă Piața Victoriei era dominată de monumentul soldatului sovietic. (Soldat despre care Păstorel Teodoreanu spusese atît de inspirat: «Soldate rus, soldate rus! / Te-ai cocoțat atît de sus, / ca să te admire popoarele / sau pentru că îți put picioarele?»).

Stația de metrou avea prevăzută o singură ieșire în zona Bulevardului Aviatorilor, către Clădirea Consiliului de Miniștri. Tovarășul întreabă: «De ce nu ați făcut o ieșire și pe latura cealaltă a bulevardului?» I-am răspuns: «Nu se poate lucra acolo, deoarece acolo se găsește monumentul soldatului sovietic». În momentul acela, i s-a luminat fața și a spus evident încîntat: «Ocupă-te dumneata de ieșirea din stația de metrou, iar eu am să mă ocup de statuia soldatului!». În acel moment, l-am iubit... Și așa a ajuns soldatul sovietic la marginea Bucureștilor".

Este o încîntare să citești cartea acestui basarabean cu umor fin. De multe ori, am rîs singur, deși atmosfera generală nu ar fi de rîs. Dincolo de orice glumă, este un destin dramatic să fii basarabean sau nord-bucovinean.

„Patriotismul meu este dragostea față de oamenii și pămîntul numit Basarabia-Moldova-România. Un element important și definitoriu al patriotismului este originea etnică. (...)În ce mă privește, sînt pe trei sferturi român și un sfert rus. Gîndind pozitiv, consider că acest sfert îmi aduce și avantajul unor calități pe care, indiscutabil, le au rușii. Eu îi consider oameni dintr-o bucată, sentimentali și perseverenți. Dar tot ei pot fi neînțelegători și brutali" (p. 24).

Alexandru Budișteanu se duce în fiecare an la Bălți și acordă premii de excelență din banii lui copiilor care dau performanță la Liceul „Ion Creangă", unde a învățat și el.

Dacă îl întrebi ce crede acum despre arhitectura actuală a Capitalei tuturor românilor, se întristează: „Bucureștiul de azi este ca o colivă în care se înfig lumînări".

Nici nu mai știi cum e mai bine cu noi. Atunci era dictatură și construiam urît din cauza Tovarășului, acum e libertate și construim hidos... ■

IADUL REEDUCĂRII ŞI REFLEXELE LUI TÎRZII ÎN VREMEA NOASTRĂ

PAUL SLAYER GRIGORIU
paul.grigoriu@rostonline.org

Cele trei volume de memorii ale lui Marcel Petrișor, *Fortul 13*, *Secretul Fortului 13* și *La capăt de drum*, reeditate anul acesta sub titlul comun *Cumplite încercări, Doamne! – Anii de mucenicie ai temnițelor comuniste* (598 pagini), la Editura Christiana, au toate șansele să devină ceea ce numim o carte de căpătîi.

Dincolo de aspectul literar, care face lectura mai atractivă, ca pe a unui „thriller“ – dacă îmi este îngăduită comparația –, vorbim în acest caz despre o carte de istorie, scrisă de unul dintre cei care au participat la această istorie. Mai mult decît o serie de amintiri ale unei persoane, aceste însemnări ale lui Marcel Petrișor reprezintă ceea ce se cuvine să devină un capitol din memoria colectivă a unui popor – și a unei lumi! – care trebuie să-și însușească temeinic lecțiile trecutului dacă vrea să mai aibă un viitor. Iar în memoria secolului trecut, „fenomenul Pitești“ este unic prin ferocitate, barbarie și, în cele din urmă, prin confruntarea unor forțe ce depășesc cu mult lumea văzută.

Deși primele două volume descriu peisajul Jilavei, iar ultimul pe cel al Aiudului, peste toate plutește umbra Piteștiului. Rezumînd, faptele descrise în primele volume au loc în Fortul 13 din Jilava, mai ales în „Casimca“ – un corp de clădiri de maximă izolare în condiții de exterminare. Aici ajung în 1958 unii dintre cei care fuseseră implicați – într-un fel sau altul – în așa-numita *reeducare* de la Pitești. Nu voi stărui asupra unor descrieri amănunțite, ce pot fi găsite în numeroasele cărți și studii apărute în ultimele decenii pe această temă. La Pitești, între anii 1949 și 1951, autoritățile comuniste s-au folosit de cîteva „cozi de topor“, pentru a-i convinge pe studenții cărora le era destinată închisoarea să adere la noile principii comuniste. „Cozile de topor“ – deținuți dispuși să colaboreze cu autoritățile – au început să le aplice studenților întemnițați metode de tortură fizică și psihică greu de închipuit, pentru a-i „reeduca“ în sens marxist. Chinurile erau inimaginabile – de la lovituri repetate și pînă la obligarea de a mînca fecale, de la înfometare pînă la mimarea cultului religios în spectacole grotești ce implicau blasfemia. Partea cea mai odioasă a fost că inițiatorii reeducării îi puneau pe cei care intrau pe mîinile lor ca, după ce se „demascaseră“, îi denunțaseră pe alții, își acoperiseră de insulte mamele și credința, să facă dovada deplinei lor „reintegrări“ acceptînd să devină ei înșiși torționari. În cele din urmă, chinurile au fost atît de cumplite încît aproape toți au cedat. După cîțiva ani, însă, agenda partidului s-a schimbat, acest tip de reeducare a fost întrerupt, iar mai-marii comuniști au avut nevoie de țapi ispășitori. De aceea au inventat o minciună absurdă: reeducarea ar fi fost pusă la cale de studenții reacționari (a se citi legionari), la ordinele directe ale lui Horia Sima, pentru a compromite socialismul. Pe banca acuzaților au ajuns deci... tot studenții.

Dacă Eugen Ţurcanu, cel care își oferise de bună voie sprijinul administrației și, la ordinele acesteia, condusese procesul de reeducare, avea marea lui parte de vină, cei mai mulți dintre ceilalți erau victime transformate în țapi ispășitori. Unii sînt executați. Alții ajung însă în Fortul 13 al Jilavei, unde sînt puși în celule de cîte patru oameni, dintre care cîte unul era tuberculos în ultimul grad, și supuși unui regim de exterminare.

Nu se știe de ce Marcel Petrișor a ajuns într-una dintre aceste celule, dat fiind faptul că nu fusese la Pitești și nu trecuse prin reeducare. Poate pentru că inițial a fost și el condamnat la moarte, pentru solidarizare cu mișcările de protest din Ungaria lui 1956. Căci toți cei băgați în aceste celule erau condamnați la moarte, doar că ulterior le-au fost comutate pedepsele.

Putem bănui că prezența lui Marcel Petrișor în Casimca Jilavei a fost modul proniei de a ne lăsa nouă, celor ce trăim astăzi în confort, ignorînd suferințele unora care ne-ar fi putut fi bunici, o mărturie. Pentru că, într-adevăr, însemnările acestea sînt o mărturie. În celula Fortului 13 se regăsesc, alături de autor, trei dintre personajele cele mai importante ale acestei istorii cutremurătoare: Constantin (Costache) Oprișan, despre care se spune că „nu a fost altul mai schingiuit decît el la Pitești“, Gheorghe (Ghiță) Calciu, trecut prin reeducare, devenit el însuși reeducator în urma torturilor și acum căindu-se și revenind la condiția normală – cel ce avea să devină Părintele Calciu, făcînd închisoare și sub Ceaușescu pentru mărturisirea sa împotriva regimului ateu – și Iosif V. Iosif, căruia comuniștii îi inventaseră calitatea de emisar al ordinelor transmise din afară de Horia Sima, care ar fi fost scrise pe un... petic de pînză cusut de izmenele sale.

Presărate cu dialoguri, primele două volume vorbesc despre experiențele dezumanizante ale Piteștiului, despre chinurile unor conștiințe torturate, despre cădere și ridicare. Ritmul este alert, tonul colocvial, iar substanța dialogurilor cutremurătoare. „Literaturizarea“ nu răpește cărții nimic din autenticitate. În același Fort 13 mai sînt și alți deținuți din aceeași categorie, ilustrînd întreaga paletă a celor trecuți prin Pitești. Unii, ca Ghiță Calciu și Iosif V. Iosif, își recapătă umanitatea. Constantin Oprișan le este sprijin întru aceasta. Deși în pragul morții și desfigurat de chinuri, este cel mai matur și cel care pare să înțeleagă cel mai bine sensul duhovnicesc al experienței prin care trecuse. Ca ei sînt și alții în celulele alăturate. Dar pe lîngă aceștia sînt și firi într-atît de schimonosite, încît ilustrează perfect idealul la care au vrut să ajungă comuniștii, acel „om nou“, nelipsit în nici unul dintre discursurile lor. Aceștia își urăsc tovarășii de celulă, raportează gardienilor orice „act de indisciplină“, chiar și faptul că alt deținut le cedează chiar lor pîinea sa este „demascat“, ca act împotriva orînduirii. Aceștia sînt Dan Dumitrescu și Aristotel Popescu. Primul, „supus la început și el, ca toți ceilalți de altfel, cunoscutei rețete: bătaie, foame, frig, întuneric, frică și nesomn, și trecut apoi prin toate etapele (...): autoponegrire, denigrarea familiei proprii, a educației primite, ruperea de Dumnezeu și blasfemierea Lui, pentru ca în cele din urmă să devină el însuși «dascăl» siluitor al celor ce, ca și el înainte, nu înțelegeau să se rupă de trecut –, ajunsese, după toate acestea, printre ultimii din grupul lui experimental, să devină un adevărat OM NOU. (...) Nu mai avea nici o prejudecată, nici un idol, nici un sentiment, ➘

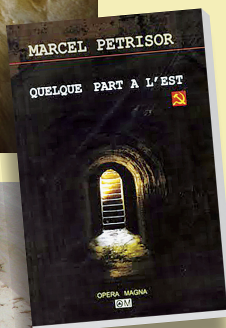
PENTRU CĂ EXISTĂ UN CAZ GHEOGHE CALCIU, PUTEM SPUNE CĂ EXPERIMENTUL PITEŞTI A FOST UNUL EŞUAT.

nici o îndoială; nu mai avea pic de inimă, ci numai un anume fel de minte clară, limpede și ordonată; și încă ceva: evidențe, certitudini și o ură neîmpăcată față de cei ce nu aveau ce avea el și nu voiau să ajungă unde ajunsese el".

Spălarea creierului și transformarea oamenilor în unelte de producție fără inițiativă, topiți în „colectiv" și mergînd orbește după partid, depășește cele mai sumbre premoniții orwelliene. Vorbind despre Aristotel Popescu, Ghiță Calciu spune: „Așa ar fi trebuit să fim toți dacă izbutea Reeducarea și-l mai lăsau în pace pe Țurcanu. Și după noi, toți deținuții, iar la urmă întreaga țară. Roboți, domnule!". Această mărturie surprinsă de Marcel Petrișor de la colegul său de celulă este cu atît mai valoroasă cu cît vine de la unul care la un moment dat fusese integrat perfect în acest proces: devenise reeducator, și încă unul convins. Sînt descrise aici momentele de adîncă singurătate și zbucium sufletesc care pun începutul măreț al unei pocăințe ce va dura toată viața. Dar este și mărturia unui proces de revenire la viață a unei conștiințe, un model pentru modul în care toată națiunea ar trebui să se trezească din letargia în care a fost scufundată. Pentru cei care astăzi ignoră comunismul ca pe „ceva care a fost, cu care nu mai avem de ce să ne batem capul", pentru cei care, în zilele noastre, acționează ca la comandă, pentru noi toți, căldicei și străini de suferința ce a avut loc la cîțiva pași de noi, însemnările lui Marcel Petrișor ar trebui să fie un duș rece, o „palmă duhovnicească", precum cele ale Cuviosului Paisie Aghioritul, care să ne trezească din letargie, care să nu ne lase să ne continuăm transformarea devenind, prin metode mai subtile și mai perfide, reeducați. Mărturisesc că – deși mă rog să nu o aflu nicicînd pe pielea mea – mi-e greu să-mi imaginez că în iad chinurile sînt mai mari decît au fost la Pitești. Și dacă o generație a trecut prin iad, asumarea ei, învățarea lecției ei și cinstirea celor care și-au tămăduit rănile ne pot fi sprijin pentru a nu cădea și noi în el. ■

Versiunea în limba franceză a romanului memorialistic al lui Marcel Petrişor s-a tipărit anul acesta, cu titlul *Quelque part a l'Est*, la Iaşi (Ed. Opera Magna), într-un volum de 456 pagini, în traducerea Danei Petrişor şi a Mihaelei Bacou.

Marcel Petrişor a revenit, după cîteva decenii, la Jilava, ca pelerin, să se roage în locul unde i-au murit numeroşi camarazi şi să dea mărturie despre grozăviile de la Jilava, chiar în una dintre celulele unde s-a chinuit.

CU OCHII PRIN GAZETE

Bilunarul **FOREIGN POLICY** a atins subiecte fierbinţi în ultimul număr (iulie-august 2011), de la revoluţiile arabe la problema „statelor falimentare", de la criza economică şi declinul SUA la tema prăbuşirii URSS.
Din interviul cu ministrul Davutoglu aflăm că Turcia nu a uitat incidentul diplomatic cu Israelul, provocat de asedierea unei nave destinate ajutorului umanitar pentru cei din Fîşia Gaza, şi că aşteaptă în continuare scuze de la statul vecin. În grupajul destinat Rusiei se afirmă că scutul american anti-rachetă nu este destinat protejării populaţiei europene (deci nici a celei din România), ci doar amplasamentelor militare SUA din zonă. Protecţia populaţiei cu astfel de scuturi e, practic, o misiune tehnic imposibilă.
Totuşi subiectele, deşi bine alese, sînt tratate deseori fără sare şi piper şi superficial, analizele rezumîndu-se la lucruri generale pigmentate cu relatări anecdotice. Cel mai izbitor reiese acest lucru din modul în care este realizat grupajul dedicat prăbuşirii URSS, temă care a făcut şi coperta revistei, de altfel, cu titlul incitant: „Tot ce n-aţi ştiut despre prăbuşirea Uniunii Sovietice". În realitate, nu aflăm nimic nou, substanţial, despre cauzele prăbuşirii colosului sovietic sau despre puciul din 1991, care a pecetluit destrămarea fostului imperiu. Faptul că URSS nu era legitimă sau nu îndeplinea „setea" oamenilor de demnitate şi ideal civic nu era nicidecum o realitate valabilă doar pentru anii '80 ai secolului trecut.

DILEMA VECHE

Săptămînalul **DILEMA VECHE** (nr. 391) s-a gîndit să trateze o temă de sezon: 90-60-90, sau tiparul divelor sexy abordat din perspectivă culturală. S-au tratat şi lucruri serioase, cum e cazul psihopatului Anders Behring Breivik, căruia i se dedică două articole. Într-unul din ele avem o mostră deja clasică a interpretării stîngiste a evenimentului, în care patologia lui Breivik este minimalizată pînă aproape de negare, pentru a se promova ideea că responsabil de actele teroriste s-a făcut fermentul ideologic de la care s-a revendicat respectivul (conservatorismul cultural!), pe cînd al doilea intră în problematica mediului internautic din care s-a inspirat acesta. Este interesant de aflat că autorii blogului Gates of Vienna, doi pensionari americani, trăiesc cu spaima de a fi inculpaţi pe motive de „hate crime", doar pentru că au fost citaţi pe larg de Breivik.

LUMEA CREDINŢEI ne suprinde plăcut cu un interviu cu arbitrul de fotbal Alexandru Tudor. Aflăm că felul în care îşi face datoria pe gazon izvorăşte dintr-o conştiinţă creştină curată şi trează, dintr-o credinţă bine aşezată şi dintr-o mare dragoste de Hristos.

În peisajul revistelor ortodoxe, remarcăm ultimul număr din **FAMILIA ORTODOXĂ** (nr. 8/31), dedicat părintelui Arsenie Papacioc, recent trecut la Domnul. Numărul conţine, pe lîngă o selecţie de cuvinte duhovniceşti ale părintelui, şi un foarte interesant material realizat de obştea Mănăstirii Diaconeşti din dosarele CNSAS, cu mărturii ale informatorilor Securităţii din perioada detenţiei acestuia.

LUMEA MONAHILOR a dedicat şi ea ultimul număr (nr. 49) unei alte mari personalităţi duhovniceşti – părintele Paisie Olaru şi conţine, în plus, un foarte interesant interviu cu Gheorghe Jijie, supravieţuitor al temniţelor comuniste.

rubrică de **IOAN BUCUR**

PUBLICAȚIE EDITATĂ DE
ASOCIAȚIA ROST
STR. VULTURILOR NR. 8
SECTOR 3, BUCUREȘTI

Abonați-vă la ROST!

Abonamentul vă aduce o reducere de 30%

Avantaje

Plătiți mai puțin față de prețul de copertă.
Primiți revista acasă.
Taxele poştale sunt suportate de Redacție.
Nu pierdeți nici un număr al publicației.

PREȚUL PE 6 LUNI
25 LEI

PREȚUL PE 12 LUNI
50 LEI

PREȚUL PE 12 LUNI ÎN STRĂINĂTATE
50 EURO

Cum vă puteți abona

Trimiteți contravaloarea prin mandat poştal pe numele Târziu Claudiu Richard, OP 23 CP 27 sector 6 București.

sau

Trimiteți contravaloarea abonamentului în contul RO25BACX0000000107363250, deschis la Unicredit Țiriac Bank, Sucursala Orizont – București, pe numele Asociația Rost, cod fiscal 12495302, după care veți trimite copia chitanței și o scrisoare la OP 23 CP 27 București, prin care solicitați abonamentul și indicați adresa la care doriți să primiți revista.

Tipar
ROMPRINT
Grupul de presă și tipografie
Piața Presei Libere nr. 1
București, sector 1, România
Tel.: +4 021 317 9788
Fax: +4 021 224 5574
www.tiporomprint.ro

ROMPRINT
Grupul de presă şi tipografie

OAMENI FRUMOŞI

Imaginea de mai sus a fost surprinsă de Irinel Cîrlănaru la Petru Vodă, în judeţul Neamţ. Minuni ca aceasta pe care o aveţi sub ochi mai sînt încă posibile în unele sate româneşti. Mai există oameni care păstrează tradiţia şi portul şi care încearcă să trăiască după vechile temeiuri româneşti. Şi sînt foarte frumoşi. Părintele Arsenie Papacioc spunea, cu alte cuvinte, că oamenii tradiţionali, adică aceia fundamentaţi în credinţă şi în specificul etnic, sînt frumoşi.

